

KIRJASTON LUKUTAITOTYÖN INARIN MALLI

INARIN KIRJASTOTOIMEN LUKIJUUSKASVATUSSUUNNITELMA

NÄIN KÄYTÄT

JOHDANTO: Lukemisen edistämisestä kohti kokonaisvaltaisempaa lukijuuskasvatusta

Lukutaitoyhteistyö
neuvolan kanssa

Lukutaitoyhteistyö
esi- ja perusopetuksen kanssa

Lukutaitoyhteistyö
nuorten työpajan kanssa

Lukutaitoyhteistyö
kuntouttavan työtoiminnan kanssa

LUKIJUUSKASVATUSSUUNNITELMA

Lukutaitoyhteistyö
varhaiskasvatuksen kanssa

Lukutaitoyhteistyö
lukion kanssa

Lukutaitoyhteistyö
ammattillisen perustutkintokoulutuksen kanssa

Omaehtoiseen osallistumiseen
pohjautuva lukutaitotyö

LOPUKSI: Systemaattisen lukutaitoyhteistyön aloittaminen
– suuntaviivoja suunnittelijalle

SISÄLLYS

Lukemisen edistämisestä kohti kokonaisvaltaisempaa lukijuuskasvatusta

Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatuksen yleinen tavoite on luoda edellytyksiä lukijuudelle ja erityisesti (moni)lukutaidolle lukijuuden kehittymisen pohjana. Näihin edellytyksiin kuuluu tietä hyvän luku- ja kirjoitustaidon merkityksestä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen osallisuuden sekä demokratian toteutumisesta ja lisäksi osana hyvää henkilökohtaista elämää.

Tältä sivustolta löydät Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatussuunnitelman eli kuvauksen Inarin kunnan kirjastossa käytössä olevasta lukutaitotyön mallista. Lukijuuskasvatussuunnitelma perustuu näkemykselle siitä, että keskeisenä lukemista ja (moni)lukutaitoa edistävänä instituutiona kirjaston tulee aktiivisesti kasvattaa ihmisiä lukijuuteen.

Lukijuus käsitteenä pitää sisällään sekä lukemisen että lukutaidon ja korostaa aktiivista toimijuutta: lukijuus on paitsi lukemista, myös kykyä ymmärtää ja analysoida lukemaansa. Lukijuuteen sisältyy olennaisesti myös käsitys itsestä lukijana, toisin sanoen lukijaidentiteetti, joka kehittyy ja vahvistuu paitsi vuorovaikutuksessa tekstien kanssa myös erityisesti suhteissa muihin ihmisiin ja ympäröivään lukemisen kulttuuriin.

Kirjastoissa panostetaan usein erityisesti lukemisen edistämiseen ja lukemaan innostamiseen. Tämä kuuluu kirjaston ydintehtäviin ja -osaamiseen, mutta ei kuitenkaan yksinään riitä. Inarin mallissa huomio kiinnitetäänkin lukijuuteen kasvattamiseen kokonaisuutena, johon kuuluu ohjaaminen sekä runsaaseen lukemiseen että hyviin lukutaitoihin. Tärkeää onkin huomata, että lukemisen edistäminen ei ole sama asia kuin lukutaitotyö, vaikka nämä tehtäväalueet tietysti liittyvät toisiinsa: runsasta lukemista ei voi olla ilman sujuvaa lukutaitoa, eikä hyviä lukutaitoja ilman runsasta ja monipuolista lukemista.

Lukutaidon edistämisen voidaan ajatella olevan kirjaston perustavin tehtävä. Esimerkiksi lain osoittamaa tehtävää edistää demokratiaa kirjastot toteuttavat luonnollisimmin juuri edistämällä monipuolista lukutaitoa ja sen myötä kansalaisten mahdollisuuksia osallistua demokratiaan.

Nyky-yhteiskunnan jäsenelle ei riitäkään pelkkä peruslukutaito, vaan hän tarvitsee monilukutaitoa. Monilukutaito määritellään usein taidoksi sekä tulkita että tuottaa erilaisia tekstejä. Myös Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatuksessa lukutaidolla tarkoitetaan nimenomaan monilukutaitoa. Kun siis lukijuuskasvatussuunnitelmassa ja tässä julkaisussa puhutaan lukutaidosta, tarkoitetaan relevanttien havaintojen tekemistä erilaisista viestinnällisistä merkityskokonaisuuksista, jäsentyneitä ja tarvittaessa perusteltuja johtopäätöksiä näistä havainnoista sekä tilanteen mukaista toimintaa niiden pohjalta.

Lukutaitoa ei hankita kerralla, vaan se on jatkuvaa kasvamista muuttuvassa kulttuurissa ja sen käytännöissä. Tämä kasvaminen tapahtuu ensi sijassa lukemalla, osallistumalla erilaisten yhteisöjen toimintaan ja kommunikaatioon. Kehittyneimmillään lukutaito sisältää osallistumisen lisäksi myös kulttuuriin vaikuttamisen ulottuvuuden.

Hyvien lukutaitojen saavuttamisen ja ylläpitämisen kulmakivi on runsas ja monipuolinen lukeminen. Sen lisäksi on välttämätöntä harjaannuttaa taitoa eritellä ja kontekstoida tekstejä. Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatusta painottaakin erityisesti niiden taitojen systemaattista harjaannuttamista, jotka mm. Kansainvälisen lasten lukutaitotutkimuksen 2016 perusteella ovat Suomessa jääneet vähemmälle huomiolle: taitoja suhtautua tekstiin tekstinä, tekstien joukossa ja jonkun tuotoksena sekä taitoja tarkastella, tulkita ja arvioida tekstejä. Viimeksi mainitut taidot kehittyvät parhaiten vuorovaikutustilanteissa, keskustelun ja erilaisten näkemysten kuulemisen avulla.

Taustalla suomalaisten lukutaidon heikkeneminen sekä kirjastolain muutos

Lukutaitotyön Inarin malli on kehitetty kolmen peräkkäisen lukutaitohankkeen aikana vuosina 2020–2023 (Lapin aluehallintoviraston rahoittama *Lukeminen harrastukseksi* sekä Opetushallituksen Lukuliikkeen rahoittamat *Lukukuntoa!* ja *Lukutaitoyhteistyön Inarin malli*). Hankkeiden taustalla on kasaantuva tutkimustieto, joka kertoo karua kieltä suomalaisten lukutaidon heikkenemisestä ja eriytymisestä. Samaan aikaan ihmisten lukutaidolta vaaditaan yhä enemmän: tekstien määrä lisääntyy ja tekstiympäristöt monipuolistuvat jatkuvasti.

Lisäksi kehittämistyön taustalla on kirjastolain uudistus, jossa yleisten kirjastojen yhdeksi tehtäväksi määritellään tuen ja ohjauksen tarjoaminen monipuoliseen lukutaitoon. Käytännössä uuden kirjastolain myötä yleisten kirjastojen tehtävät ovat tarkentuneet ja monipuolistuneet. Kirjastoille ei kuitenkaan ole osoitettu lisäresursseja näiden tehtävien hoitamiseen eikä tarvittavan uuden osaamisen hankkimiseen.

On selvää, että uusien tehtävien omaksuminen vaatii aikaa ja paneutumista. Hankkeiden aikana onkin pyritty kehittämään kirjastoille välineitä vastata lain sekä muuttuneen toimintaympäristön asettamiin vaatimuksiin.

Kirjasto on yhteiskunnassa sellainen instanssi, jolla on mahdollisuus olla mukana ihmisten elämässä koko elämänkaaren ajan. Kirjastolla on myös edellytykset muodostaa kokonaiskuva erilaisten ihmisryhmien kanssa tehtävästä lukutaitotyöstä. Onkin luontevaa, että juuri kirjasto koordinoi lukutaitotyötä kunnassa. Tämä ajatus on linjassa myös Kansallisen lukutaitostrategian kanssa, sillä strategiassa kirjastot mainitaan yhtenä mahdollisena lukutaitotyötä koordinoivana tahona.

Inarin mallissa kirjasto on vahva ja aktiivinen toimija, joka kykenee muodostamaan eri ikäryhmien parissa tehtävästä lukutaitotyöstä jatkumon. Tämä on mahdollista tekemällä yhteistyötä niiden tahojen kanssa, jotka tavoittavat eri ihmisryhmiä. Ennen kaikkea tarvitaan kuitenkin tavoitteellista, systemaattista ja toiminnan jatkuvuutta painottavaa otetta. Lyhytkestoisten kampanjoiden sijaan Inarin malli nojaakin pitkäjänteiseen lukijuutta vahvistavaan työhön.

Yhteistyö ja pedagogisuus mallin ytimessä

Inarin mallissa kirjaston lukutaitotyö perustuu tutkimustietoon, joka osoittaa, mihin suuntaan resursseja kannattaa suunnata parhaan vaikuttavuuden saavuttamiseksi. Kansainvälisen lasten lukutaitotutkimuksen (PIRLS) 2016 mukaan asenne lukemiseen luodaan lapsuudessa. Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatuksessa tätä tietoa tulkitaan niin, että erityisen tärkeää on se, mitä lapsen lukijuuden hyväksi tehdään ennen kouluikää ja lukemisen perustaitojen opetteluvaiheessa eli ensimmäisinä kouluvuosina. Näihin ikävaiheisiin kohdistuvaan lukutaitotyöhön onkin Inarin mallissa erityisesti panostettu.

Niin lasten kuin aikuistenkin kohdalla Inarin mallissa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, miten kirjasto tavoittaisi heitä, jotka eivät ole kirjaston käyttäjiä jo valmiiksi. Keskeisessä roolissa Inarin mallissa ovatkin yhteistyösuhteet eri toimijoihin. Kirjasto ei voi velvoittaa ketään osallistumaan lukijuuskasvatukseen, kun taas monilla yhteistyökumppaneilla on mahdollisuudet myös toimintaan velvoittamiseen.

Toimivaan yhteistyöhön pääsemiseksi olennaista on tunnistaa eri yhteistyötahojen oman toiminnan tavoitteita, sillä niiden pohjalta voidaan luoda myös yhteisiä päämääriä. Lähtökohtana on, että tehdessään lukutaitoyhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa kirjasto tukee yhteistyökumppaneitaan saavuttamaan niiden omalle toiminnalle asetettuja tavoitteita. Kirjaston lukijuuskasvatus vahvistaa siis esimerkiksi koulun työtä monipuoliseen lukutaitoon ohjauksessa ja lukemisen edistämisessä sekä tiedon hankinnassa ja käytössä.

Inarin mallia on kehitetty välillä hyvinkin tiiviissä vuorovaikutuksessa yhteistyötahojen kanssa. Mallia on testattu, siitä on kerätty palautetta ja sitä on edelleen hiottu kokemusten perusteella. Esimerkiksi opettajilta on tiedusteltu, puuttuuko mallista jotain heidän mielestään olennaista. Yhteistyösuhteita rakennettaessa on havaittu, että on tärkeää sanallistaa yhteistyön tavoitteita. Jos puhutaan vain esimerkiksi kirjastoyhteistyöstä, ei toiminnan tavoite käy selkeästi ilmi. Onkin tarpeellista kuljettaa yhteistyön tavoitetta käsitteellisesti mukana puhumalla nimenomaan lukutaitoyhteistyöstä.

Jotta kirjasto pystyy aktiiviseen lukutaitotyöhön, sen täytyy luottaa omaan asiantuntijuuteensa ja siihen, että kirjastolla on annettavaa lukutaitotyöhön. Inarin mallissa kirjaston lukutaitotyö nojaakin kirjaston omiin vahvuuksiin ja kirjaston erityiseen annettavaan, eli tiedonhallinta- ja kokoelmaosaamiseen sekä yli satavuotiaaseen satutuntiperinteeseen.

Kokoelmaosaamista hyödynnetään esimerkiksi koulujen kanssa yhteistyössä tehtävässä kirjavinkkauksessa, ja tiedonhallintaosaamista kirjastonkäytön opetuksessa. Satutuntien lukutaitotyöhön liittyvä potentiaali puolestaan on valjastettu tavoitteelliseen lukutaitotyöhön pedagogisen satutunnin konseptissa.

Tutkimustiedon ja yhteistyösuhteiden hyödyntämisen sekä kirjaston omaan asiantuntijuuteen luottamisen lisäksi kirjaston lukutaitotyön Inarin malli pohjautuu pedagogisen näkemyksen ja otteen omaksumiseen kirjaston toiminnassa. Pedagogisuus mielletään usein pelkästään opetusalaan koskevaksi, mutta tosiasiaa aina kun puhumme taidoista – kuten lukutaidosta – ja taitoihin ohjaamisesta, puhumme pedagogiikasta. Pedagogisuus-käsitteen käyttöä ei pidä säikähtää. Olennaista on pedagogisten tavoitteiden asettaminen, eli on pohdittava, miten kukin toiminta liittyy lukutaitotyöhön. Inarin kirjastotoimessa esimerkiksi satutuntien ensisijaiseksi tavoitteeksi on määritelty kertomuksen perusrakenteen opettaminen lapsille.

Inarin kirjastotoimen lukutaitotyötä ohjaava pedagoginen näkemys pähkinänkuoressa: Lukutaito ja lukemisen kulttuuri kehittyvät, kun luettuun ja lukemiseen liittyy sellaista vuorovaikutusta, joka vahvistaa systemaattisesti taitoa havainnoida tekstejä ja käyttää teksteistä puhumisen käsitteitä.

Selkeästä mallista hyötyvät kaikki

Suunnitelmallinen lukutaitoyhteistyö tuo kirjaston toimintaan ennustettavuutta. Tämä tarkoittaa kirjaston arjessa käytännössä esimerkiksi sitä, että hyvissä ajoin tiedetään, milloin ohjattavia ryhmiä tulee kirjastoon ja mitä ryhmien kanssa tehdään. Kirjaston ei siis tarvitse toimia nopeasti reagoivana tilausautomaattina, jolta pyydetään jotain vain silloin kun tarvitaan. Yhteistyötä tekemällä ja ottamalla vahvemman roolin lukutaitotyössä kirjastolla on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa oman toimintansa suunnitteluun ja kehittämiseen.

Resursseja säästyy myös siinä, ettei toimintatapoja tarvitse jatkuvasti keksiä uudelleen, vaan kirjasto voi lukutaitotyössään nojata sovittuihin yhteisiin tavoitteisiin ja sisältöihin sekä testattuihin ja toimiviin rakenteisiin ja menetelmiin. Inarin malliin sisältyykin tutkittuun teoriaan ja testattuun toimintaan perustuva tausta-ajattelu, joka tarjoaa kirjaston lukijuuskasvatukselle selkärangan.

Yhteisillä raameilla on myös yhdenvertaista vaikutus kirjaston palveluihin: kulloinkin tarjottavat lukutaitotyön palvelut eivät ole kiinni lyhytkestoisista hankkeista tai kampanjoista eivätkä kirjaston toimipisteestä. Myöskään esimerkiksi henkilösvaihdokset eivät aiheuta palveluihin muutoksia. Malli mahdollistaa kuitenkin myös yksilölliset lähestymistavat siinä mielessä, että tärkeintä on, että toiminnalle osoitetut tavoitteet ja yhteisesti sovitut sisällöt toteutuvat. Toisin sanoen toimintaa toteuttava kirjaston työntekijä voi valita käyttämänsä menetelmät tarkoituksenmukaisuuden ja omien vahvuuksiensa pohjalta.

Kirjastojen panostukset lukutaitotyöhön ovat myös panostuksia kirjastojen tulevaisuuteen, sillä kasvattamalla lukijoita kasvatetaan myös kirjastoille käyttäjiä. Tavoitteena on, että jokaisella olisi jonkinlainen kosketuspinta kirjastoon ja että kirjaston toiminta koettaisiin merkitykselliseksi. Kirjaston oma intressi lukutaitoyhteistyössä onkin sisällyttää lukijuuskasvatukseen kaikki se, mitä asiakkaan tulee tietää ja osata voidakseen käyttää kirjaston palveluita oman lukijuutensa tukena.

Näin käytät

Tämä sivusto on suunnattu kirjastoille. Sivustolla esitellään lukutaitotyön kokonaisuus, josta voidaan poimia eväitä kirjastojen lukutaitotyön kehittämiseen. Yleisillä kirjastoilla ei ole yhteistä ja yhtenäistä lukutaitotyön ohjausjärjestelmää tai mallia, joten erilaisten esimerkkien julkaiseminen on tärkeää. Inarin malli on yksi esimerkki toimivasta tavasta organisoida kirjaston lukutaitotyötä ja ennen kaikkea nimenomaan lukutaitoyhteistyötä.

Mallissa määritellään toiminnan tavoitteita, ja osoitetaan myös suuntaviivoja toiminnan sisältöjen ja menetelmien suhteen. Mallissa kuvataan aitoja esimerkkejä toiminnasta, mutta niitä ei ole tarkoitettu orjallisesti seurailla, vaan sivuston materiaaleista voi vapaasti ottaa käyttöön kokonaisuuksia tai niiden osia, ja niitä voi halutessaan muokata omaan käyttöön sopiviksi. Olennaista kuitenkin on, että ohjaus on toiminnallista ja osallistavaa. Lisäksi on tärkeää huomioida kohderyhmien edellytyksiä ja tarpeita, esimerkiksi muokata tarvittaessa tässä julkaisussa esiteltyjä esimerkkitoiteutuksia lasten ikätasoa vastaaviksi. Inarissa perspektiiviä esimerkiksi koululuokille toteutettavien tuntien suunnitteluun on haettu testaamalla muun muassa kirjastonkäytön opetusta kirjaston työntekijöiden kanssa niin, että he ovat päässeet kokemaan toiminnan osallistujan näkökulmasta.

Sivuston rakenne

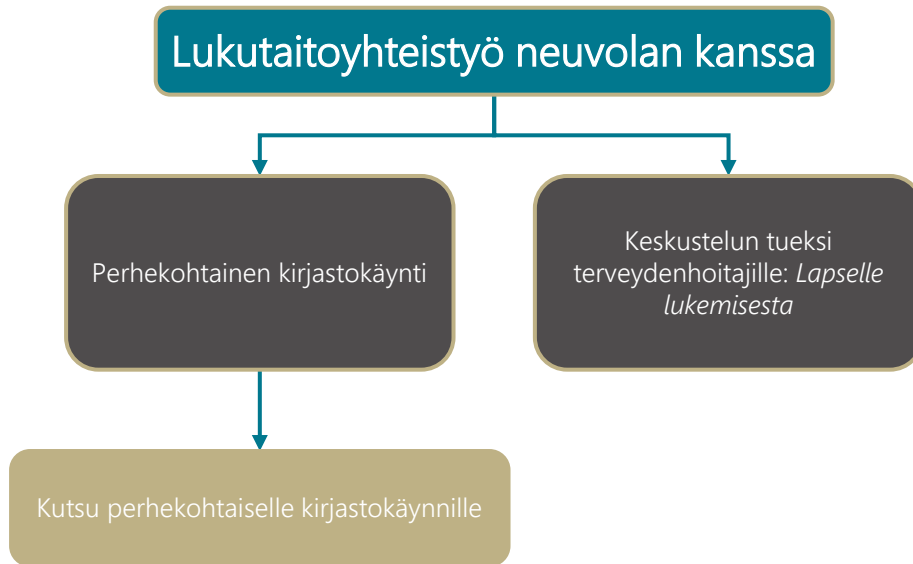
Sivusto on rakennettu siten, että lukijan on mahdollista tutustua malliin haluamassaan järjestyksessä. Alkunäkymästä pääset eteenpäin valitsemalla jonkin kahdeksasta osa-alueesta. Kustakin osa-alueesta avautuu seuraavaksi kokonaisnäkyvä, jossa on lyhyt esittely osiosta löytyvistä materiaaleista. Takaisin päävalikkoon pääset klikkaamalla sivun ylänurkassa olevaa symbolia. Taaksepäin samassa osiossa pääset klikkaamalla sivun yläreunassa näkyvän linkkipolun otsikoita. Voit myös silmäillä sisällysluetteloa tai sivukarttaa ja klikata siitä suoraan haluamaasi kohteeseen.

Huom! Tämä teksti ei tällaisenaan tule nettisivulle. Jos käyttöohjeita tarvitsee olla, ne täytyy kirjoittaa uudelleen sen mukaan, miten nettisivu toimii.

Sisällys

Lukemisen edistämisestä kohti kokonaisvaltaisempaa lukijuuskasvatusta	3
Näin käytät	6
Sisällys	7
Lukutaitoyhteistyö neuvolan kanssa.....	9
<i>Lapselle lukemisesta: tueksi terveydenhoitajalle</i>	<i>10</i>
<i>Perhekohtaisen kirjastokäynnin ohjelma</i>	<i>11</i>
Kutsu perhekohtaiselle kirjastokäynnille	12
Lukutaitoyhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa	13
<i>Pedagoginen satutunti.....</i>	<i>15</i>
Esimerkki pedagogisen satutunnin kokonaisuudesta.....	19
Perehdytys pedagogisen satutunnin pitoon	22
Pedagogisen satutunnin erittely- ja suunnittelupohja.....	24
<i>Olipa kerran -työpaja varhaiskasvatuksen työntekijöille</i>	<i>27</i>
<i>Kirjastotunti.....</i>	<i>30</i>
Lukutaitoyhteistyö esi- ja perusopetuksen kanssa.....	31
<i>Kirjastonkäytön opetuksen jatkumo</i>	<i>33</i>
Esimerkki kirjastonkäytön opetuksesta esiluokalle	36
Esimerkki kirjastonkäytön opetuksesta 0.–2. -yhdysluokille.....	41
Kirjastonkäytön kertaus 9. -luokkalaisille: pakopeli	46
<i>Tekstiuokioiden jatkumo.....</i>	<i>48</i>
Tekstiuokion mallirunko 0.–2. lk	49
Tekstiuokion mallirunko 3.–4. lk	51
Tekstiuokion mallirunko 5.–6. lk	53
<i>Lukutehtävään liittyvän kirjavinkkauksen ja lukukorttien jatkumo</i>	<i>56</i>
Vinkkauspohjat.....	58
<i>Kirjastotunti.....</i>	<i>62</i>
Kirjastotunnin ohjelma.....	63
<i>Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetus</i>	<i>64</i>
Esimerkki verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetuksesta 4. luokalle	65
Esimerkki verkkokirjaston ja e-aineiston opetuksesta 7. luokalle.....	67
<i>Perehdytys yhteistyön toteuttajille.....</i>	<i>69</i>
Perehdytys lukutaitoyhteistyöhön uusille opettajille	69
Perehdytys lukutaitoyhteistyöhön uusille kirjaston työntekijöille.....	69
Lukutaitoyhteistyö lukion kanssa	70
<i>Aineistoesittelyt äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisissa opinnoissa</i>	<i>71</i>

<i>Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opastus 1. vuosikurssille</i>	72
Lukutaitoyhteistyö ammatillisen perustutkintokoulutuksen kanssa	74
<i>Ammatillisen perustutkintokoulutuksen kirjastopolku osa 1</i>	75
<i>Ammatillisen perustutkintokoulutuksen kirjastopolku osa 2.....</i>	78
<i>Perehdytys lukutaitoyhteistyöhön ammatillisen perustutkintokoulutuksen opettajille.....</i>	80
Lukutaitoyhteistyö nuorten työpajan kanssa	81
<i>Nuorten työpajan kirjastopolku.....</i>	82
<i>Viesti kirjastolta nuorten työpajan ohjaajalle.....</i>	85
Lukutaitoyhteistyö kuntouttavan työtoiminnan kanssa	87
<i>Kuntouttavan työtoiminnan kirjastopolku</i>	89
<i>Viesti kirjastolta kuntouttavan työtoiminnan ohjaajalle.....</i>	92
Omaehtoiseen osallistumiseen pohjautuva lukutaitotyö	95
<i>Kirjakerho aikuisille.....</i>	96
<i>Kirjoittamistreffit nuorille ja aikuisille</i>	98
<i>Lukuretriitti aikuisille.....</i>	100
<i>E-ilta nuorille ja aikuisille.....</i>	102
Systemaattisen lukutaitoyhteistyön aloittaminen – suuntaviivoja suunnittelijalle.....	105

Lukutaitoyhteistyö neuvolan kanssa

Inarin mallissa lukutaitoyhteistyö neuvolan kanssa koostuu kahdesta elementistä:

1. **Perhekohtainen kirjastokäynti**, jolle jokainen vauvaperhe saa kutsun lapsen puolivuotisneuvolassa.
2. **Terveydenhoitajille suunnattu *Lapselle lukemisesta* -tietoisku**, jota terveydenhoitaja voi käyttää vanhempien kanssa käymänsä keskustelun tukena.

Lapselle lukemisesta: tueksi terveydenhoitajalle

(Tietoisku tulostetaan / toimitetaan sähköisesti terveydenhoitajille)

Hyvät kielelliset valmiudet ja kyky keskittyä ovat kaiken oppimisen perusta. Niitä voi kehittää lukemalla lapselle usein ja paljon. Iltasatu on hyvä rutiini.

Lapselle tulisi lukea hänen syntymästään alkaen. Tutkimusten mukaan erityisen tärkeitä lukutaidon ja kielellisen kehityksen kannalta ovat lapsen ensimmäiset vuodet. Jo vauvaiässä aloitettu ääneen lukeminen hyödyttää suuresti aivojen kehittymistä ja myöhempää oppimista. Lapsen on kuitenkin tutkittu hyötyvän hänelle lukemisesta aina 13-vuotiaaksi saakka.

Lapsen motivaatio kirjoihin ja lukemiseen ei ole sisäsyntyistä, vaan siihen tarvitaan **aikuisten mallia ja säännöllistä, usein toistuvaa yhteistä lukemista. Kirjastokäynnit, kirjat kotona ja huoltajan oma lukeminen lapsen** nähden luovat lapselle positiivista kuvaa lukemisesta.

Yhtä tärkeää kuin yhteiset lukuhetket, on luetusta keskusteleminen lapsen kanssa.

Tämä tieto neuvolan työntekijöille:

Neuvoloista saatava tieto lukemisen tärkeydestä ja ohjaus laadukkaiden kirjojen pariin lisää lukemista vauvaperheissä. Vanhemmat toivovat myös, että neuvolassa kerrotaan lukemisen hyödyistä sekä ohjataan kohti sopivaa luettavaa. Perheet toivovat myös, että lukeminen lisättäisiin neuvolakorttiin ja sen toteutumista seurattaisiin neuvolassa.

Lähteet:

Lukulahja lapselle -vaikuttavuustutkimuksen tuloksia (luelapselle.fi, Lukukeskus)

Luen sinulle tulevaisuuden – opas huoltajille lasten lukemisen taidon tukemiseen (lukuliike.fi, Materiaalipankki)

Perhekohtaisen kirjastokäynnin ohjelma

Kirjaston työntekijä **ottaa** perheen kirjastossa **vastaan** sovittuna ajankohtana.

Esittäytytään.

Kirjaston työntekijä **kertoo** perhekohtaisen kirjastokäynnin **sisällöstä**.

Keskustellaan perheen kirjaston käytön tilanteesta, mm. siitä, onko kyseinen kirjasto tuttu paikka, onko kirjastokortteja olemassa ja ovatko ne tallella sekä pin-tunnuksista ja hieman perheenjäsenten lukutottumuksista.

Jos kyseinen kirjasto ei ole perheelle erityisen tuttu, **kävellään kierros** kirjastossa ja kirjaston työntekijä näyttää eri osastot, lainausautomaatin, omatoimikirjaston kirjautumislaitteen, vessat, lehtisalin jne.

Mennään lasten osastolle. Istutaan alas, jos siellä on rauhallista. Kirjaston työntekijä **lukee perheelle** ennalta valitun sadun. Samassa yhteydessä **keskustellaan lukemisen myönteisistä vaikutuksista**.

Seuraavaksi **katsotaan perhettä kiinnostavien kirjojen** – niin lasten kuin aikuisten – **paikat kirjastossa**. Kirjaston työntekijä näyttää perheelle lasten kuvakirjojen paikat, ennen kaikkea ensikirjojen. Lisäksi kirjaston työntekijä näyttää, missä ovat suositut ja sen takia omiksi joukoikseen sijoitetut (jos kirjastossa on tällaisia suosittujen kirjojen omia hyllyjä) lastenkirjat (esim. Tatu ja Patu –kirjat).

Samalla **keskustellaan siitä, onko kirjaston logiikka perheelle tuttu**. Jos ei, kirjaston työntekijä havainnollistaa asiaa: ottaa yhden kirjan esimerkiksi ja näyttää siitä luokkanumeron. Luokkanumero katsotaan myös kirjaston seinällä olevasta luokkaopasteesta sekä hyllynreunasta. Lisäksi kerrataan sukunimiperiaate.

Seuraavaksi kirjaston työntekijä **näyttää** tietokoneelta rauhallisessa paikassa perheelle **polun verkkokirjastoon sekä e-aineistoon**. Katsotaan yhdessä näiden käyttöä. Etsitään verkkokirjastosta edellä katsottu kirja ja mietitään, miten teoksen löytää kirjastosta verkkokirjastosta saatavien tietojen perusteella. Käydään läpi teosten varaaminen.

Tämän jälkeen **hoidetaan perheen kirjastoasiat**: tehdään kirjastokortti, uusitaan tai luodaan pin-tunnukset, sekä katsotaan mahdolliset kirjastokortteihin liittyvät estot. Samalla keskustellaan kirjaston käyttösäännöistä ja kannustetaan perhettä käyttämään kirjaston palveluita.

Linkin takaa löydät Inarissa käytössä olevan kutsun perhekohtaiselle kirjastokäynnille:

Kutsu perhekohtaiselle
kirjastokäynnille

Kutsu perhekohtaiselle kirjastokäynnille

TERVETULOA!
BURESBOAHTIN!

PYEREEST PUÄTTIM!
TIÖRV PUE'TTEM!

KUTSU

PERHEKOHTAISALLE KIRJASTOKÄYNNILLE INARIN SAAMELAISKIRJASTOON!

LAPIN KIRJASTO

INARI
Yhteistyö kirjastoista

OPETUSHALLITUS
UTBILDINGSSTYRELSEN

TERVETULOA!
BURESBOAHTIN!

PYEREEST PUÄTTIM!
TIÖRV PUE'TTEM!

KIELELLISIÄ VALMIUKSIA
LAPSELLE KIRJASTOSTA!

LUKUTAIDON KEHITTYMINEN
ALKAA JO VAUVANA.

LAPSEN KIELELLISTÄ
KEHITTÄMISTÄ AUTAT
PARHAITEN LUKEMALLA
LAPSELLE JA LAPSEN NÄHDEN.

HYVÄT KIELELLISET VALMUIDET
OVAT KAIKEN OPPIMISEN
PERUSTA.

PERHEKOHTAINEN KIRJASTOKÄYNTI INARIN SAAMELAISKIRJASTOSSA!

KIRJASTOKÄYNNILLÄ KATSOTAAN YHDESSÄ MISTÄ LÖYTYY
SOPIVAA LUETTAVAA YHTEISIIN LUKUHETKIIN. KÄYDÄÄN
LAPI KIRJASTON KAYTON KAYTÄNNÖN ASIAT SEKA
PIDETÄÄN PIENI LUKUHETKI PERHEELLE.

KÄYNTI ON NOIN PUOLEN
TUNNIN MITTAINEN.

TEIDÄT VASTAANOTTAA
KIRJASTON TYÖNTEKIJÄ.

VARAA AIKA KÄYNNILLE: SAAMIKIRJASTO@INARI.FI TAI 040 592 9915

Lukutaitoyhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa

Inarin mallissa kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyö koostuu kolmesta elementistä:

1. Pedagogiset satutunnit varhaiskasvatusryhmille

Pedagogisen satutunnin tarkoitus on opettaa lapselle kertomuksen perusrakennetta monilukutaidon valmiuksien kulmakivenä. Kunnan jokaiselle yli 4-vuotiaiden varhaiskasvatusryhmälle järjestetään oma satutunti sekä syksyllä että keväällä.

2. Lasten kerrontataitojen kehittäminen varhaiskasvatuksessa Olipa kerran -korttien avulla

Olipa kerran –kortit vahvistavat kertomuksen perusrakenteen hallintaa monilukutaidon valmiuksien tukena. Kirjasto kouluttaa varhaiskasvattajat korttien käyttöön Olipa kerran -työpajoissa.

3. Kirjastotunti varhaiskasvatusryhmille

Kirjastotunnin tarkoitus on antaa lapselle kokemus siitä, että kirjastossa on paljon erilaista lapsille soveltuvaa aineistoa ja että henkilökunta auttaa sopivan luettavan löytämisessä. Lisäksi lapsi saa mallin siitä, että kirjallisuus ja lukeminen ovat relevantteja keskustelun aiheita.

Kunnan jokaiselle yli 3-vuotiaiden varhaiskasvatusryhmälle järjestetään oma kirjastotunti kerran lukuvuodessa.

Lukutaitoyhteistyön jatkuvuuden varmistamiseksi kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyö on kirjattu [Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan](#) seuraavasti:

“Varhaiskasvatuksen ja kirjaston kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena ovat monilukutaidon ja kielellisten valmiuksien vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen ryhmät osallistuvat kirjastoissa järjestettäviin tapahtumiin ja kirjastoauto vierailee säännöllisesti varhaiskasvatusyksiköissä.” (s. 51)

Varhaiskasvatus ja kirjasto tekevät yhteistyötä lapsen monilukutaidon ja kielellisten valmiuksien tukemiseksi. Lukutaidon valmiuksia vahvistavan yhteistyön muotoja ovat pedagogiset satutunnit ja kirjastotunnit. Pedagogiseen satutuntiin kuuluu kerronnan taitoja kehittävä osa. Säännöllisten kirjastokäyntien tavoitteena on antaa lapsille malli kirjastossa toimimisesta, tehdä lähikirjastoa tutuksi ja innostaa ja ohjata lasta myöhempään itsenäiseen kirjastopalveluiden käyttöön.” (s. 66)

Pedagoginen satutunti

Seuraava Reija Portin teksti on alun perin julkaistu artikkelina *Kertomuksen kaava haltuun: Pedagogisen satutunnin konsepti Inarin kirjastoimessa Lastenkirjastotyön ideakirjassa 2023* (Seinäjoen kaupunginkirjasto, toim. Mervi Heikkilä, s. 65–68). Teksti julkaistaan tässä uudelleen kustantajan luvalla.

Seuraavassa tekstin sisältöä on havainnollistettu pedagogisella satutunnilla otetuilla valokuvilla (kuvia on hieman enemmän kuin edellä mainitussa artikkelissa). Kuvajana Pauliina Wäli.

Kertomuksen kaava haltuun: Pedagogisen satutunnin konsepti Inarin kirjastotoimessa

Inarin kirjastotoimessa on otettu käyttöön ns. pedagogiset satutunnit osana kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä. Säännöllisesti toistuvat, yhdelle varhaiskasvatusryhmälle kerrallaan suunnatut satutunnit tukevat lapsen kerronnan jäsentämisen taitoja monilukutaidon pohjana. Mitään ei kuitenkaan menetetä satutuntien elämyksellisyydestä: tunnit tarjoavat edelleen kokemuksia, jotka vaikuttavat myös myöhemmän elämän taidesuhteeseen.

Pedagogiset satutunnit tavoittavat kunnan kaikki 4–5 -vuotiaat varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset. Kotihoidossa olevat lapset voivat osallistua niille tunneille, jotka on varattu perhepäivähoitajien ryhmille.

Kertomuksen perusrakenne haltuun

Kertomus on kulttuurissamme niin olennainen esittämisen tapa, että sen perusrakenteen hyvä hallinta on välttämätöntä. Kertomuksen kaavaan pohjautuu elämän sattumusten arkipäiväinen kuvailu, samoin esimerkiksi uutiset ja elokuvat.

Käsitys kertomuksen tavanomaisesta etenemisestä on läsnä myös siellä, missä kaavaa rikotaan: kerronnan perusrakenteen hallintaa tarvitaan vertailukohtana kokeilevimman kirjallisuuden lukemisessa.

Lapsi, jolle luetaan ja jonka kanssa keskustellaan paljon, saa kertomusskeeman lahjaksi kasvuympäristöltään. Vahva skeema tarjoaa valmiin rungon lapsen omille kertomuksille ja vankan pohjan kulttuurin tekstien vastaanottamiselle ja tulkitsemiselle.

Lapset eivät kuitenkaan ole lähtökohdiltaan tasavertaisia. Pedagogisten satutuntien avulla pyritäänkin tietoisesti tehostamaan kertomusskeeman vahvistumista lapsen mielessä. Tämä tehdään kertaamalla kuultu tarina kertomuksen perusrakenteen avulla.

Erityisesti nostetaan esiin kohta, josta kertomuksessa kuvattu tapahtumasarja saa alkunsa: tämä kohta sisältää kaikki tapahtumasarjalle olennaiset elementit.

Kohtaamista ja toiminnallisuutta

Ennen kuin satutunnilla on edetty tarinan kertomiseen ja kertaamiseen, tarvitaan työkentelyä pohjustavia ja tarinaa selventäviä esivaiheita. Lapsia ei panna kuuntelemaan satua kylmiltään, vaan heille annetaan välineet osallistua kertomiseen ja ymmärtää kerrottu tarina. Oman panoksen antaminen synnyttää omistajuuden: kyseessä on juuri tämän ryhmän tarina.

Inarin kirjaston satutunnit alkavat aina siitä, että jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kohdatuksi. Tämä toteutuu esimerkiksi niin, että ohjaaja kysyy jokaiselta lapselta hänen nimensä ja kirjoittaa sen maalarinteippiin, jonka lapsi sitten kiinnittää vaatteisiinsa.

Nimien toteamisen ja keskusteluyhteyden syntymisen jälkeen aletaan vähitellen siirtyä tarinan maailmaan. Tämä tehdään esimerkiksi sadun sisältöön liittyvän toiminnallisen leikin avulla. Samalla lapset saavat tilaisuuden hallitusti purkaa mahdollista jännitystään ja ylimääräistä toimintatarmoaan.

Kuva 1
Pedagoginen satutunti alkaa kohtaamisella. Sitä seuraava toiminnallinen leikki purkaa jännitystä ja energiaa sekä pohjustaa tarinan aihetta.

Ennakointia ja osallisuutta

Ennen satua ohjaaja näyttää sadun kansi- tai pääkuvan ja toteaa sadun nimen. Näiden ennakkojäsentäjien perusteella lapset arvelevat, mistä satu voisi kertoa ja kenelle satu tapahtuu.

Mikäli tarinan ymmärtämiseen tarvitaan taustatietoja tai sellaisten aktivointia, kuten esimerkiksi tietoa siitä, mitä tarinassa esiintyvät eläimet syövät ja mitä eivät, niiden paikka on tässä. Voidaan esimerkiksi panna näkyviin kuvia jänikselle kelpaavista kasveista ja kysellä lapsilta, mitä kuvissa on.

Kuva 2
Kohti tarinan maailmaa siirrytään esimerkiksi keskustelemalla sadussa esiintyvistä eläimistä.

Keskustelun jälkeen ohjaaja ohjeistaa ryhmän tuottamaan sadun tapahtumaympäristössä tarvittavia elementtejä. Elementit, kuten esimerkiksi origamitekniikalla taitellut valaat, kiinnitetään voimapaperipohjaan, jota ohjaaja aikoo käyttää satua kertoessaan. Meri, jossa valaat uivat, saadaan aikaan vaikkapa siten, että ohjaaja kutsuu lapset vuoron perään värittämään seinään kiinnitettyä kerronta-alustaa meren värein.

Kuva 3
Osallisuutta ja omistajuutta luodaan kuvittamalla miljöötä ja askartelemalla tarinan elementtejä.

Kerrotaan ja kerrataan

Satua kerrottaessa käytetään apuna tarinan seuraamista helpottavia, tarinaa jäsentäviä kuvia ja kysymyksiä. Kirjasta kopioituja kuvia kiinnitetään kerrontapohjaan sitä mukaa, kun tarina etenee. Kuulijoille esitettävät kysymykset auttavat selvittämään tapahtumien kulkua ja ennakoimaan tulevaa.

Kun tarinassa on päästy niin pitkälle, että selvillä ovat tarinan lähtökohtaelementit, eli päähenkilö, paikallinen ja ajallinen miljöö sekä päähenkilön tavanomaiset toimet ennen varsinaisten tapahtumien alkua, on ennen kerronnan jatkamista paikallaan todeta nämä elementit ääneen. Tämä keskustelu alleviivaa kertomuksen syntymiselle tarpeellisia lähtökohtia ja auttaa lasta hahmottamaan, mikä sadun lopussa on toisin kuin alussa.

*Kuva 4
Kerrontaa jäsenetään kuvien avulla.
Keskittymistä ja mielenkiintoa ylläpidetään mm. tarinaa ennakoivien kysymysten avulla.*

Yhteinen kuva tapahtumat aloittavasta muutoksesta

Kun satu on kerrottu kokonaan, on sen kertaamisen ja erittelyn vuoro. Tämä tehdään kyselemällä lapsilta tarinan lähtökohtaelementit ja kehollistamalla yhdessä kohta, jossa varsinaiset tapahtumat tarinassa alkavat.

Varhaiskasvatusryhmässä tarinan kertaaminen on käytännössä sitä, että lasten kanssa todetaan seuraavat asiat: Kenelle tarina tapahtuu, eli kuka on tarinan päähenkilö? Millaisessa paikassa tarina tapahtuu? Milloin tarina tapahtuu, eli onko tarinassa kesä vai talvi, päivä vai yö? Millaista päähenkilön elämä on ennen kuin tapahtumat alkavat? Mikä asia on tarinan lopussa päähenkilön elämässä eri tavalla kuin tarinan alussa?

Tämän keskustelun jälkeen on vuorossa satutunnin tärkein osa eli sen toteaminen, mikä on se poikkeus päähenkilön rutiiniin, josta tarinan tapahtumat lähtevät liikkeelle. Mitä uutta ja erikoista päähenkilölle tapahtuu, jotta muutos siihenastiseen elämään saa alkunsa?

Parhaiten tämä kohta erottuu ja jää mieleen, kun se tehdään fyysisenä ”kuvana” tai ”patsaana” koko ryhmän voimin. Ohjaaja ohjaa lapset asettumaan kerrontatilaan ja tarvittaessa toimimaan suhteessa toisiinsa siten, että kokonaisuus kuvaa tilannetta, josta varsinainen tapahtumien kulku alkaa. Jos tapahtumat alkavat esimerkiksi siitä, että päähenkilö löytää rantaan ajautuneen valaan, muutama lapsista liikkuu aaltolina ulapalta rantaan, yksi on hämmästynyt päähenkilö, ja loput muodostavat yhdessä hiekkalla makaavan valaan.

*Kuva 5
Lopuksi tarina kerrataan. Tapahtumat liikkeelle paneva voima
esitetään yhteisenä kuvana tai patsaana.*

Yhteisessä kuvassa tai patsaassa mukana oleminen on palkitseva päätös sadunkerron-
nalle. Pedagogisen satutunnin tavoitteen kannalta patsas tekee näkyviksi kaikki ne
elementit, jotka lapsen on tarpeen hahmottaa, jotta hän ymmärtäisi kulttuurin kerto-
muksia ja osaisi itsekin kertoa.

Seuraavien linkkien takaa löydät esimerkkikuvauksen pedagogisen satutunnin koko-
naisuudesta, erittely- ja suunnittelupohjan satutunnin suunnittelua varten, sekä
kirjaston työntekijöille ja freelancereille suunnatun perehdytysmateriaalin pedagogi-
sen satutunnin pitämiseen:

Esimerkki satutunnin
kokonaisuudesta

Satutunnin erittely-
ja suunnittelupohja

Perehdytys satutun-
nin pitoon

Esimerkki pedagogisen satutunnin kokonaisuudesta

Toivo ja valas (Benji Davies)

(sopii 4 vuotta täyttäneille)

Satutuntien tarkoituksena on kertomuksen perusrakenteen opettaminen lapselle, joten valitaan yksinkertainen, satukaavan mukainen tarina tai yksinkertaistetaan tarinaa itse.

<p>1. Jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kohdatuksi, keskusteluyhteys syntyy.</p>	<p>Istutaan piiriin. Todetaan, ketä on paikalla: kysytään jokaisen nimi ja kirjoitetaan se näkyviin maalarinteippiin, joka kiinnitetään lapsen sukanpohjaan.</p> <p>Lasketaan yhteen ääneen, kuinka monta osallistujaa on paikalla (tieto tarvitaan kirjaston tilastointia varten).</p>
<p>2. Aletaan vähitellen siirtyä tarinan maailmaan ja puretaan hallitusti mahdollista jännitystä ja ylimääräistä toimintatarmoa.</p>	<p>Aakkosjumppa. Todetaan, että tänään kerrotaan tarina Toivosta ja valaasta. Tehdään porukalla omasta itsestä tarinan päähenkilön nimeen kuuluvat kirjaimet, ohjaaja näyttää mallia (fyysinen toiminta pohjustaa myös satutunnin lopun patsastyöskentelyä). Tehdään samalla tavoin myös jokaisen läsnäolijan nimen alkukirjain.</p> <p>Siirrytään tilaan, joka on valmisteltu sadun kertomista varten. Sinne mennään satumadon kyydissä: asetetaan jonoon ohjaajan taakse niin, että otetaan kiinni aina edellä olevan puseronhelmasta. Mato liikkuu määränpäähensä niin, että se ei hajoa matkalla.</p>
<p>3. Ennustetaan sadun tapahtumia kansikuvan ja nimen perusteella.</p>	<p>Ohjaaja näyttää sadun kansikuvan ja toteaa sadun nimen. Osoitetaan kuvasta henkilö, jolle tarina tapahtuu, ja mietitään, minkä ikäinen Toivo on. Onko hän isompi vai pienempi kuin te? Kuvan ja sadun nimen perusteella lapset arvelevat, mistä satu voisi kertoa.</p>

<p>4. Annetaan ja aktivoidaan sadun ymmärtämiseen tarvittavia taustatietoja.</p>	<p>Ohjaaja näyttää tietokirjan kuvia valaista ja kiinnittää lasten huomion erityisesti kuvaan, jossa valaan kokoa on havainnollistettu asettamalla viereen aikuinen uimari.</p> <p>Lisäksi tulee selväksi, että valas on vesieläin; se ei pärjää kuivalla maalla.</p>
<p>5. Osallistetaan lapset tuottamaan kerronnassa tarvittavia elementtejä sadun tapahtumaympäristöstä.</p>	<p>Ohjaaja ohjeistaa ryhmän taittelemaan origamivalaita valmiiksi uritetuista papereista. Jokainen värittää oman valaansa, ja valaat kiinnitetään kerronta-alustaan. Meri, jossa valaat uivat, saadaan aikaan niin, että ohjaaja pyytää jokaisen lapsen värittämään kerronta-alustaa jollakin meren värillä.</p>
<p>6. Kerrottaessa käytetään apuna tarinan seuraamista helpottavia, tarinaa jäsentäviä kuvia ja kysymyksiä.</p>	<p>Ohjaaja kiinnittää kerronta-alustaan kirjasta kopioituja kuvia sitä mukaa, kun tarina etenee. Kuulijoille esitettävät kysymykset auttavat selventämään tapahtumien kulkua ja ennakoimaan tulevaa. (Miltä Toivosta tuntuu, kun isä lähtee koko päiväksi kalaan ja Toivo jää yksin? Mitä Toivo näkee rannalla? Jne.)</p>
<p>7. Kun tarinassa ollaan niin pitkällä, että tiedetään päähenkilö, tapahtumaympäristö sekä päähenkilön tavanomaiset toimet ennen tapahtumat liikkeelle sysäävää poikkeusta tavanomaiseen, ohjaaja toteaa nämä elementit ääneen ja esittää poikkeusta ennakoivan kysymyksen.</p>	<p>Toivo on siis pieni poika, joka asuu isänsä kanssa meren rannalla. Joka päivä isä lähtee kalaan ja palaa vasta myöhään illalla. Kun isä on kalassa, Toivo kulkee pitkin rantaa ja etsii aarteita, joita meri on tuonut. Eräänä päivänä Toivo löytääkin rannalta sellaisen aarteen, ettei hän ole uskoa silmiään. – Katsotaanpa, millainen aarre rannalla on!</p>
<p>8. Kun tarina on kerrottu loppuun, se kerrataan ja eritellään kyselemällä lapsilta tarinan lähtökohtaelementit: kenen tarina, missä ja milloin tapahtuu, millaista päähenkilön elämä on tarinan alussa, siis ennen kuin siihen tulee poikkeus?</p>	<p>Kenelle tarina tapahtuu, kenen tarina tämä on? Millaisessa paikassa tarina tapahtuu? Onko tarinassa kesä vai talvi? Mitä Toivo tekee joka päivä? Mitä sitten tapahtuu? Mikä asia on tarinan lopussa Toivon elämässä eri tavalla kuin tarinan alussa?</p>

<p>9. Todetaan, mikä on se poikkeus päähenkilön rutiiniin, josta tarinan tapahtumat lähtevät liikkeelle. Mitä uutta ja erikoista päähenkilölle tapahtuu, jotta muutos siihenastiseen elämään saa alkunsa?</p>	<p>Tärkeä kohta tarinassa on se, kun Toivo eräänä päivänä löytääkin rannalta valaan. Tehdään nyt yhdessä kuva tästä tapauksesta. Minä kerron, miten.</p>
<p>10. Tehdään em. kohta fyysisenä kuvana, jossa koko ryhmä on mukana.</p>	<p>Tässä on tarinan ranta. Olkaa te kolme aaltoja, jotka tulevat kohti rantaa ja menevät taas takaisin. Liikkukaa tässä kohtaa tällä tavalla.</p> <p>Ole sinä Toivo. Tule tähän rannalle etsimään aarteita. Kävele tässä ihan hitaasti.</p> <p>Tehkää te kolme valas. Tule sinä tähän ja mene kyykkyn, sinä saat olla valaan pää. Makaa sinä tässä, sinä olet valaan vatsa. Tule sinä tänne toiseen päähän istumaan ja laita jalat haaralleen. Sinä olet valaan pyrstö.</p> <p>Nyt Toivo näkee valaan ja pysähtyy.</p> <p>Hyvä! Kiitos kaikille!</p> <p>Sellainen oli tarina Toivosta ja valaasta. Nähdään taas ensi kerralla!</p>

Linkin takaa löydät tyhjän erittely- ja suunnittelupohjan, jota voit käyttää apuna satutunnin suunnittelussa. Tutustuthan myös pedagogisen satutunnin pitoon perehdyttävään tekstiin.

Satutunnin erittely- ja suunnittelupohja

Perehdytys satutunnin pitoon

Perekdytys pedagogisen satutunnin pitoon

(kirjaston työntekijöille ja saamenkielisiä tunteja toteuttaville freelancereille)

Mitä perekdytetyn tulee tietää ja osata tehdä?

1. Kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyön sisältö: mihin kirjasto ja varhaiskasvatus ovat sitoutuneet?

→ Mitä sanoo *Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma*?

“Varhaiskasvatuksen ja kirjaston kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena ovat monilukutaidon ja kielellisten valmiuksien vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen ryhmät osallistuvat kirjastoissa järjestettäviin tapahtumiin ja kirjastoauto vierailee säännöllisesti varhaiskasvatussyksiköissä. (s. 51)”

”Varhaiskasvatus ja kirjasto tekevät yhteistyötä lapsen monilukutaidon ja kielellisten valmiuksien tukemiseksi. Lukutaidon valmiuksia vahvistavan yhteistyön muotoja ovat pedagogiset satutunnit ja kirjastotunnit. Pedagogiseen satutuntiin kuuluu kerronnan taitoja kehittävä osa. Säännöllisten kirjastokäyntien tavoitteena on antaa lapsille malli kirjastossa toimimisesta, tehdä lähikirjastoa tutuksi ja innostaa ja ohjata lasta myöhempään itsenäiseen kirjastopalveluiden käyttöön. (s. 66)”

2. Lukutaitoyhteistyön elementtien tarkoitus: mitä pedagogisilla satutunneilla ja kirjastotunneilla tavoitellaan?

Satukaavaan perustuvien satutuntien tarkoitus on tehostaa kertomuksen skeeman vahvistumista lapsen mielessä, siis opettaa satukaavaa

- ✓ tueksi lapsen omalle kerronnalle
- ✓ tueksi kulttuurin tekstien ymmärtämiselle.

Kirjastotunnin tavoitteena on vahvistaa lasten käsitystä siitä, että kirjastossa on paljon erilaista lukemiseen soveltuvaa aineistoa ja että se on löydettävissä.

Tavoitteena on myös rohkaista lapsia kysymään neuvoa kirjaston työntekijältä sekä antaa malli siitä, että kirjallisuus ja lukeminen ovat relevantteja keskustelun aiheita.

Lukijuuskasvatus varhaiskasvatuksessa: Kansainvälisessä lasten lukutaitotutkimus PIRLS 2016:ta todetaan, että varhaiset kielelliset taidot ennustavat vahvasti tulevan lukutaidon tasoa. Lukukeskuksen selvitys lapsille lukemisen tilasta Suomessa (kevät 2019) puolestaan kertoo, että lähes kaksi kolmasosaa terveydenhoitajista kokee kielellisen kehityksen ja vuorovaikutustaitojen kehityksen heikentyneen selvitystä edeltäneinä vuosina.

Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien kehittymistä. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy monilukutaidon kehittämiseen.

Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmasta käy ilmi, että Kielten rikas maailma –oppimisympäristö on (ympäristö- ja luontokasvatuksen sekä liikunnan ohella) kunnan varhaiskasvatuksen yhteinen painopistealue ja kehittämiskohde.

3. Millaisia osia pedagoginen satutunti sisältää ja mitkä ovat osien tehtävät kokonaisuudessa?

Perekdytettävä

- tutustuu artikkeliin *Pedagogisen satutunnin konsepti Inarin kirjastotoimessa*
- on mukana pedagogisella satutunnilla, jotta saa kokemuksellisen esimerkin tunnista

- tutustuu *Esimerkkiin satutunnin kokonaisuudesta* (Benji Davies, Toivo ja valas)
- erittelee yhdessä perehdyttäjän kanssa sen satutunnin, jolla on mukana. Erittelyn apuna käytetään *Satutunnin erittely- ja suunnittelupohjaa*.

4. Millä perusteella satu valitaan ja miten satua muokataan niin, että sen pohjalta voi pitää pedagogisen satutunnin?

Perehdytettävä

- etsii muutaman sadun, jotka tuntuvat alustavasti sopivilta pedagogisen satutunnin lähtökohdaksi
- käy yhdessä perehdyttäjän kanssa läpi satukaavan kerrontakorttien avulla
- selvittää yhdessä perehdyttäjän kanssa, mitkä hänen valitsemistaan saduista noudattavat satukaavaa jo valmiiksi ja mitkä niistä saadaan kohtuullisin ponnistuksin muokattua satukaavan mukaisiksi.

5. Miten pedagoginen satutunti suunnitellaan ja toteutetaan? Millä perusteella pidettyjä satutunteja arvioidaan?

Perehdytettävä

- suunnittelee oman satutuntinsa *Satutunnin erittely- ja suunnittelupohjan* avulla
- käy suunnitelman perehdyttäjän kanssa läpi ennen toteutusta
- toteuttaa satutunnin
- käy pitämänsä satutunnin läpi perehdyttäjän kanssa siitä näkökulmasta, millä tavoilla pedagogisen satutunnin osat näkyivät toteutuksessa ja miten satutunti pysyi tehtävässään eli satukaavan opettamisessa. Mihin kannattaa kiinnittää huomiota seuraavilla kerroilla?

Linkkien takaa löydät tyhjän satutunnin erittely- ja suunnittelupohjan sekä pohjaan kirjatun esimerkin satutunnin kokonaisuudesta.

Satutunnin erittely- ja suunnittelupohja

Esimerkki satutunnin kokonaisuudesta

Pedagogisen satutunnin erittely- ja suunnittelupohja

<p>1. Jokainen lapsi tulee nähdäksi ja kohdatuksi, keskusteluyhteys syntyy.</p>	
<p>2. Aletaan vähitellen siirtyä tarinan maailmaan ja puretaan hallitusti mahdollista jännitystä ja ylimääräistä toimintatarmaa.</p>	
<p>3. Ennustetaan sadun tapahtumia kansikuvan ja nimen perusteella.</p>	

<p>4. Annetaan ja aktivoidaan sadun ymmärtämiseen tarvittavia taustatietoja.</p>	
<p>5. Osallistetaan lapset tuottamaan kerronnassa tarvittavia elementtejä sadun tapahtumaympäristöstä.</p>	
<p>6. Kerrottaessa käytetään apuna tarinan seuraamista helpottavia, tarinaa jäsentäviä kuvia ja kysymyksiä.</p>	
<p>7. Kun tarinassa ollaan niin pitkällä, että tiedetään päähenkilö, tapahtumaympäristö sekä päähenkilön tavanomaiset toimet ennen tapahtumat liikkeelle sysäävää poikkeusta tavanomaiseen, ohjaaja toteaa nämä elementit ääneen ja esittää poikkeusta ennakoivan kysymyksen.</p>	
<p>8. Kun tarina on kerrottu loppuun, se kerrataan ja eritellään kyselemällä lapsilta tarinan lähtökoh-taelementit: kenen tarina, missä ja milloin tapahtuu, millaista päähenkilön elämä on tarinan alussa, siis ennen kuin siihen tulee poikkeus?</p>	

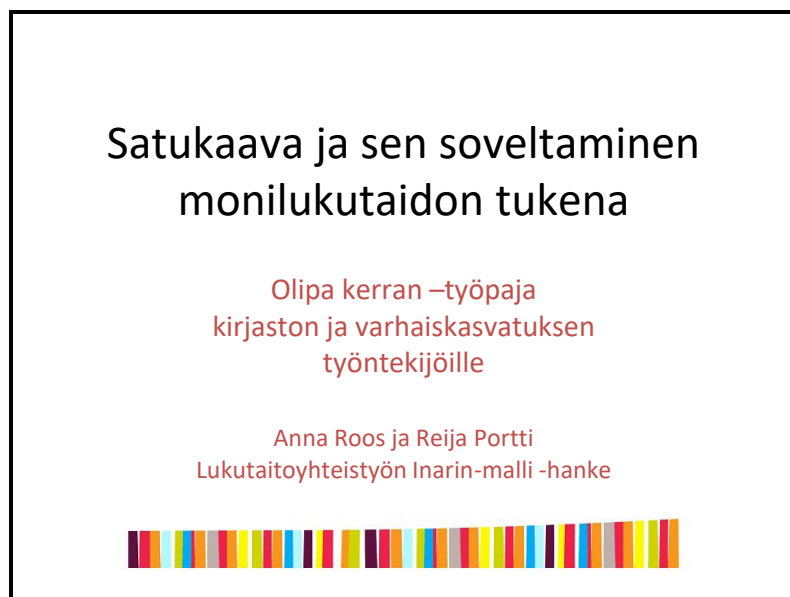
<p>9. Todetaan, mikä on se poikkeus päähenkilön rutiiniin, josta tarinan tapahtumat lähtevät liikkeelle. Mitä uutta ja erikoista päähenkilölle tapahtuu, jotta muutos siihenastiseen elämään saa alkunsa?</p>	
<p>10. Tehdään em. kohta fyysisenä kuvana, jossa koko ryhmä on mukana.</p>	

Olipa kerran -työpaja varhaiskasvatuksen työntekijöille

Kirjaston pedagogiset satutunnit opettavat lapsille kertomuksen perusrakennetta. Olipa kerran -työpajassa varhaiskasvatuksen työntekijät saavat käyttöönsä Olipa kerran –kortit, joiden avulla he voivat opettaa kertomuksen perusrakennetta varhaiskasvatusryhmissä.

Työpajan kesto noin 1,5 tuntia, toimivin osallistujamäärä 8–12 henkeä.

PowerPoint-diaesitys aukeaa kaksoisnapauttamalla kuvaa

Työpajan ohjelma:

1. Työpajan tarkoitus ja lähtökohdat
 2. Tietoiseksi kertomuksen kaavasta
 3. Kerrontaa kaavan avulla
- tauko
4. Harjoitellaan kerronnan ohjaamista Olipa kerran –korttien avulla

Istuudutaan piiriin niin, että kaikki näkevät toisensa.

Terveisiä kirjastosta! Tervetuloa Olipa kerran -työpajaan.

Työpaja liittyy kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyöhön. Yhteistyö on kirjattu kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan, ja sen taustalla on varhaiskasvatuksen ja kirjaston yhteinen velvoite tukea lasten monilukutaidon kehittymistä.

Varhaiskasvatuksen ja kirjaston lukutaitoyhteistyössä ei ole vielä kyse varsinaisesta lukutaidosta, vaan lasten kielellisten valmiuksien kehittämisestä. Tutkimusten mukaan hyvät kielelliset taidot ennustavat hyviä lukutaitoja, ja sillä, mitä lukemiseen liittyvää on tehty varhaiskasvatusiässä, on vahva yhteys koululaisen lukutaidon tasoon.

Tärkeimpiä kielellisiä ja siis myös lukutaidon valmiuksia on taito kertoa ja jäsentää muiden kertomuksia. Siksi meillä on varhaiskasvatussuunnitelmassa seuraava kirjaus:

Lukutaidon valmiuksia vahvistavan yhteistyömme muotoja ovat pedagogiset satutunnit ja kirjastotunnit. Pedagogiseen satutuntiin kuuluu kerronnan taitoja kehittävä osa.

Kerronnan taitoja kehittävät myös Olipa kerran –kortit, joiden käyttöä harjoitteleme tässä työpajassa. Työpajan ajatus on, että pedagogiset satutunnit kirjastossa ja korttien avulla tapahtuva ohjattu tarinankerronta varhaiskasvatusryhmässä vahvistavat toisiaan.

Siirrytään sitten kohti työpajan varsinaista sisältöä, yhteistä kerrontaa Olipa kerran –korttien avulla ja kerronnan ohjaamisen harjoittelua.

Taustaksi tälle asialle: aikuisina me kaikki osaamme kertomuksen kaavan. Olemme oppineet sen, kun olemme kasvaneet kulttuurimme jäseniksi. Pienet lapset eivät kaavaa kuitenkaan vielä osaa. Kun opetamme sen heille tietoisesti, lasten oma kerronta helpottuu ja he alkavat ymmärtää valmiita kertomuksia paremmin. Kaavasta on apua myös niille lapsille, joilla on kielellisiä haasteita.

Aloitetaan parilla lämmittelyharjoituksella. Niiden tarkoitus on irrotella kielen kantoja yhteisen kerronnan pohjustukseksi.

Laitan piirin keskelle tämän esineen (esim. vyö tai vaikkapa poistokirjan sivusta taiteltu kuusi tms.).

Nyt tehtävämme on sanoa vuoron perään yksi asia, joka esineestä tulee itselle mieleen. Asia voi olla mikä tahansa, vääriä vastauksia ei ole. Ei haittaa, vaikka sama asia tulee mainituksi useamman kerran.

Edetään piirissä myötäpäivään ja tehdään saman tien useampi kierros. Kun tulee oma vuoro, yksi sana riittää. Minä voin aloittaa.

Hyvä. Tehdään toinen harjoitus. Nyt emme tarvitse enää tätä esinettä.

Sanotaan taas yksi mieleen tuleva asia vuoron perään, mutta tällä kertaa niin, että lähtökohtana on se, mitä edellinen sanoi. Erona äskeiseen harjoitukseen on siis, että nyt ei ole mitään keskustaihetta, vaan kuunnellaan sitä, mitä vieressä istuva sanoo. - Kaikki vastaukset ovat taas oikeita, eikä haittaa, vaikka sama sana tulee useaan kertaan.

Mennään tällä kertaa piirissä vastapäivään, ja tehdään taas useita kierroksia yhteen menoon. Aloitatko vaikka sinä siinä vieressäni?

Hienoa. Jatketaan sitten muutoin samalla periaatteella kuin äsken, mutta nyt kerrotaan yhteinen tarina. Sellainen syntyy, kun kuuntelemme vieressämme istuvan lisäksi myös kokonaisuutta ja kerromme samaa tarinaa muiden kanssa. Tarinan ei tarvitse olla pitkä.

Ensimmäinen aloittaa sanoilla Olipa kerran, ja sen jälkeen edetään myötäpäivään sana kerrallaan, kunnes on aika sanoa Sen pituinen se. - Aloitatko sinä? Ole hyvä!

Kuten huomataan, kertomuksen kaava on meillä hyvin hallussa.

Jotta kaavasta tulisi myös lasten pääomaa, esittelen seuraavaksi kortit, joita käyttämällä kaava on helppo opettaa lapsille.

Tehdään esittely niin, että otetaan kortit heti käyttöön: kerrotaan korttien avulla uusi yhteinen tarina. Kortit ohjaavat kertomaan tarinaa vaihe kerrallaan, joten nyt saa lisätä syntyvään tarinaan vähän enemmän kuin yhden sanan.

Aloitetaan tästä minun vierestäni ja edetään vastapäivään, kunnes olemme kertoneet tarinan loppuun. Sama periaate kuin äskenkin: tarinan ei tarvitse olla pitkä. Tärkeää on kuunnella kokonaisuutta ja kertoa samaa tarinaa muiden kanssa.

Kerrotaan korttien avulla niin monta tarinaa, että jokainen pääsee osallistumaan ainakin yhden kerran.

Hyvä! Millaista on kertoa korttien avulla verrattuna siihen, kun kerroimme ilman kortteja?

Pidetään tässä kohtaa tauko. Tauon jälkeen jatketaan niin, että kokeillaan kerronnan ohjaamista korttien avulla.

Jatketaan. Jaan teidät kohta pienempiin ryhmiin, jotta pääsette harjoittelemaan kerronnan ohjaamista. Ennen sitä kerrotaan vielä yksi tarina koko porukalla – nyt niin, että kertomisen lisäksi seuraatte ohjaajan eli minun toimintaani. Korttien kääntöpuolella on ohjeet ohjaajalle; seuraavan tarinan aikana näette, miten niitä sovelletaan käytännössä. Olkaa hyvät - aloita sinä ja näytä, kumpaan suuntaan edetään!

Hienoa, kiitos! Otetaan nyt jako neljään (viiteen, jos väkeä on enemmän). Jokaiseen ryhmään tulee siis neljä (viisi) jäsentä.

Ottakaa ryhmällemme vähän tilaa niin, ettette häiritse toisia ryhmiä.

Yksi ryhmän jäsenistä harjoittelee vuorollaan ohjaamista, toiset auttavat häntä kertomalla tarinaa ohjauksen mukaan.

Ohjaajan apuna ovat korttien kääntöpuolen ohjeet. Ohjaajan tehtävä on kuunnella syntyvää tarinaa ja muistaa sen olennaiset elementit, kerrata tarinaa aina uuteen vaiheeseen siirryttäessä, pitää tarina koossa selventämällä sen kaavan mukaista linjaa tarpeen mukaan sekä tukea tarinan pääsemistä loppuun, esimerkiksi esittämällä kertomisvuorossa olevalle eteenpäin auttava kysymys.

Olkaa hyvät!

Kiitoksia aktiivisesta osallistumisesta!

Mitä mieltä olette korttien käyttökelpoisuudesta omassa työssänne?

Olipa kerran -kortit

Kirjastotunti

Sisältö

Kirjastotunnilla tuodaan huomio erilaisten lukemisen aineistojen löytymiseen sekä siihen, että luettu tuodaan keskustelun aiheeksi. Kyse on siis toisaalta lukuvinkeistä ja toisaalta luettuun ja lukemiseen liittyvästä vuorovaikutuksesta, jolla on tutkitusti vaikutusta motivaatioon lukea.

Tavoitteet

Kirjastotunnin tavoitteena on vahvistaa lasten käsitystä siitä, että kirjastossa on paljon erilaista lukemiseen soveltuvaa aineistoa ja että se on löydettävissä.

Tavoitteena on myös rohkaista lapsia kysymään neuvoa kirjaston työntekijältä sekä antaa malli siitä, että kirjallisuus ja lukeminen ovat relevantteja keskustelun aiheita.

Eteneminen

Kirjastotunti alkaa yhteisellä aloituksella, jolloin koko ryhmä kokoontuu piiriin istumaan.

Kirjaston työntekijä toivottaa kaikki tervetulleiksi kirjastoon ja kertoo, mikä kirjastotunti on ja miten sen aikana toimitaan. (Esim.: Kun on katsellut jotakin kirjaa, se jätetään sovittuun paikkaan pöydälle, ei siis panna takaisin hyllyyn.)

Tämän jälkeen käydään kirjaston työntekijän johdolla kierros, jolloin kaikki kertovat vuorollaan, mitä ovat lukeneet viime aikoina tai mitä heille on luettu.

Aloituksen lopuksi kirjaston työntekijä muistuttaa, että hän on koko ajan saatavilla ja että häneltä voi tulla kysymään, jos etsii vaikka jotain tiettyä kirjaa tai jos etsii kirjoja jostain tietystä aiheesta.

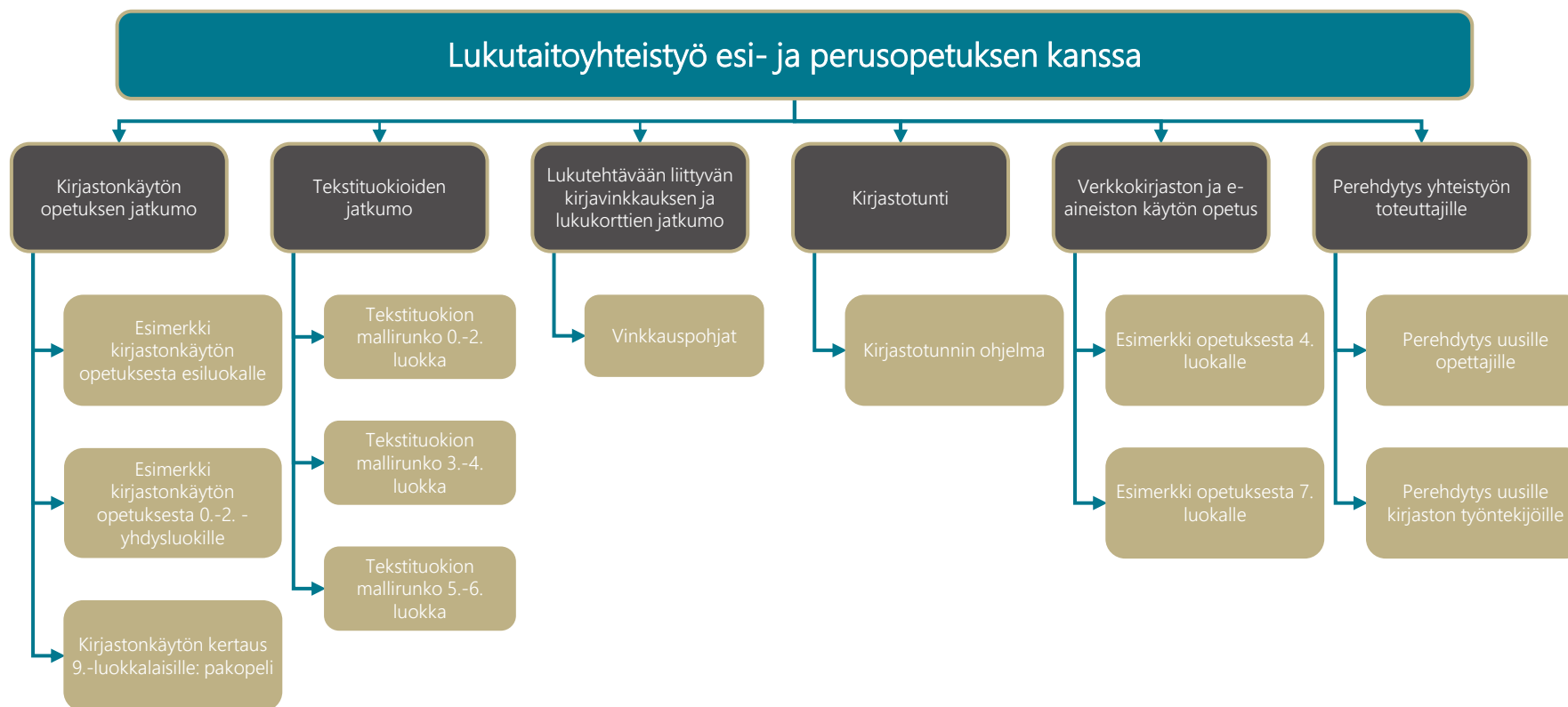
Lisäksi työntekijä muistuttaa, että hänelle saa tulla kertomaan myös muista lukemistaan kirjoista ja lehdistä.

Sitten ryhmä hajaantuu tutkimaan kirjahyllyjen sisältöä sekä lueskelemaan kirjoja. Silloin kun kirjaston työntekijä ei ole etsimässä luettavaa jollekulle, hän kiertelee lasten parissa katselemaan ja kyselee siitä, mitä itse kukin on lukemassa. Työntekijä pitää huolen, että keskustelu pysyy lukemisessa.

Tunnin lopuksi käydään kierros, jossa kukin kertoo, mitä hänelle jäi mieleen jostain kirjastotunnilla lueskellusta kirjasta (saa myös näyttää kirjan / kohdan kirjasta muille).

Myös ryhmän aikuiset osallistuvat niin alku- kuin loppupiiriinkin ja vastaavat osaltaan kysymyksiin.

Ihan lopuksi halukkaat saavat lainata kirjoja.

Lukutaitoyhteistyö esi- ja perusopetuksen kanssa

Kirjaston ja esi- ja perusopetuksen lukutaitoyhteistyö on kirjattu kunnan opetussuunnitelmiin.

Inarin mallissa kirjaston ja esi- ja perusopetuksen lukutaitoyhteistyö koostuu viidestä elementistä:

1. Kirjastonkäytön opetus

Kirjastonkäytön opetuksen tarkoitus on opastaa oppilaita löytämään kirjastosta tarvitsemaansa ja itselleen sopivaa aineistoa sekä antaa oppilaiden ikätasoa vastaavalla tavalla käsitys siitä logiikasta, jonka mukaan aineisto on kirjastossa järjestetty.

2. Tekstiuokio

Tekstiuokioiden tarkoitus on varmentaa kertomuksen perusrakenteen hallintaa sekä vahvistaa taitoja havainnoida tekstejä ja käyttää koulussa opittuja teksteistä puhumisen käsitteitä. Pitkän tähtäyksen tavoitteena on taito keskustella niin teksteistä kuin niiden sisällöstäkin.

3. Opettajan antamaan lukutehtävään liittyvä kirjavinkkaus sekä lukukortti

Lukutehtävään liittyvän kirjavinkkauksen tarkoitus on tukea oppilaan lukutaitojen kehittymistä ohjaamalla häntä sopivan haasteellisen luettavan pariin. Lukukortin täyttäminen ohjaa tekemään teksteistä olennaisia havaintoja ja johtopäätöksiä sekä vahvistaa koulussa opittujen käsitteiden käyttöä.

4. Kirjastotunti

Kirjastotunnin tarkoitus on antaa oppilaalle kokemus siitä, että kirjastossa on paljon erilaista hänelle soveltuvaa aineistoa ja että se on löydettävissä. Tavoitteena on myös rohkaista oppilasta kysymään neuvoa kirjaston työntekijältä sekä osallistua osoittamaan, että kirjallisuus ja lukeminen ovat relevantteja keskustelun aiheita.

5. Opastus verkkokirjaston ja e-aineistojen käyttöön

Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetuksen tarkoituksena on perehdyttää oppilaita kirjaston sähköisten palveluiden käyttämiseen.

Edellä esitellyt viisi elementtiä realisoituvat seuraavasti:

1. Jokainen opetusryhmä käy joka lukuvuosi ikätasolleen sopivassa, systemaattisesti etenevässä kirjastonkäytön opetuksessa. Lisäksi jokainen 4. luokka saa opastuksen verkkokirjaston käyttöön, ja jokainen 7. luokka saa opastuksen e-aineiston käyttöön.
2. Lukuvuosittaisen kirjastonkäytön opetuksen lisäksi kirjasto tarjoaa lisäkäyntejä opettajan harkinnan mukaan seuraavasti:
 - Vuosiluokille 0–2 tarjotaan vähintään 2 ja enintään 6 lisäkäyntiä / opetusryhmä / lukuvuosi. Sisältövalikko: tekstituokio, opettajan antamaan lukutehtävään liittyvä kirjavinkkaus ja lukukortti sekä kirjastotunti.
 - Vuosiluokille 3–6 tarjotaan 2 lisäkäyntiä opettajan harkinnan mukaan / opetusryhmä / lukuvuosi. Sisältövalikko: tekstituokio, opettajan antamaan lukutehtävään liittyvä kirjavinkkaus ja lukukortti sekä kirjastotunti.
 - Vuosiluokille 7–9 tarjotaan 1 lisäkäynti / opetusryhmä / lukuvuosi. Sisältövalikko: joko opettajan antamaan lukutehtävään liittyvä kirjavinkkaus ja lukukortti tai kirjastotunti.

Inarin kunnankirjaston ja esi- ja perusopetuksen yhteistyötä kuvataan myös Reija Portin artikkelissa *Kirjaston ja koulun lukutaitoyhteistyötä Inarissa (Lasten- ja nuortenkirjastotyön ideakirja 2021*, Seinäjoen kaupunginkirjasto, toim. Anneli Ketonen, s. 54–63).

Kirjastonkäytön opetuksen jatkumo

Inarin mallissa kirjastonkäytön opetus muodostaa jatkumon, eli asteittain ikätason mukaisesti etenevän kokonaisuuden, joka lähtee liikkeelle esiopetuksesta ja kulkee läpi perusopetuksen. Seuraavassa kuvataan opetuksen sisältöjä luokkatasoisin.

0. lk

Tutustutaan kirjastoon tai kirjastoautoon sekä tilana että palveluna: Mikä on kirjasto? Miksi koululaiset käyvät kirjastossa? Mihin lukutaitoa tarvitaan ja käytetään?

Käydään läpi, **millaista aineistoa kirjastossa on lukemaan opetteleville ja lukemista aloitteleville.**

Opastetaan lainaamisessa. Jokainen esiluokkalainen saa oman kirjastokortin ja oppii omat lainaajaoikeutensa ja -vastuunsa.

Tärkein opittava asia on se, että **kirjasto on jokaista varten** ja että henkilökunta on kirjastossa auttamassa kävijöitä löytämään sopivaa aineistoa. Työntekijöiden puoleen voi aina kääntyä.

1. lk

Kerrataan kirjasto palveluna sekä lainaajan oikeudet ja vastuu. Tavoite on, että 1.-luokkalainen osaa toimia kirjastossa ja pyytää apua henkilökunnalta.

Tutustutaan lapsia koskeviin aineistolajeihin ja niiden sijoitteluun kirjastotilassa.

Käydään läpi, mitä muuta kirjastossa voi tehdä kuin lainata. Miten kirjastossa käyttäydytään?

Tärkein opittava asia on se, että **kirjastossa on runsaasti erilaista aineistoa lapsille**, tärkeimpinä helppolukuiset kirjat ja tietokirjat lapsia kiinnostavista aiheista.

2. lk

Kerrataan lapsia koskevat aineistolajit ja niiden sijoittelu.

Tutkitaan lasten ja nuorten tietokirjojen sisältöalueita.

Tavoite on, että 2.-luokkalainen tietää, että **lasten ja nuorten tietokirjoissa on mielenkiintoisia sisältöjä jokaiselle.**

3. lk

Tutustutaan yleisten kirjastojen **luokitusjärjestelmään** siltä osin, mikä koskee lapsia. Käydään läpi luokkien sijainti lasten ja nuorten osastolla.

Kerrataan aakkosjärjestys. Harjoitellaan tietokirjojen hakemista hyllystä. Harjoitellaan kaunokirjallisten teosten hakemista hyllystä.

Tavoite on, että 3.-luokkalainen tietää, että **aineisto on sijoitettu kirjastoon opeteltavissa olevien periaatteiden mukaan.**

4. lk

Kerrataan yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä ja luokkien sijainti lasten ja nuorten osastolla. Tutustutaan nuorten kaunokirjallisuusosastoon ja todetaan sinne sijoitetut genret, kuten fantasia. Todetaan harkitusti joitakin luokkia ja sijainteja aikuisten puolelta (esim. 58, 67.4 ja 68).

Kerrataan aakkosjärjestys. Harjoitellaan tietokirjojen hakemista hyllystä. Harjoitellaan kaunokirjallisten teosten hakemista hyllystä.

Tavoite on, että 4.-luokkalainen **osaa hakea aineistoa hyllystä luokitusjärjestelmän ja aakkosjärjestyksen avulla.**

5. lk

Tutustutaan verkkokirjaston käyttöön. Opetellaan hakemaan aineistoa nimekkeen perusteella. Opetellaan katsomaan, onko teos paikalla ao. kirjastossa.

Kerrataan aakkosjärjestys. Kerrataan hyllystä hakemista.

Tavoite on, että 5.-luokkalainen **osaa hakea etsimänsä teoksen hyllystä.**

6. lk

Kerrataan verkkokirjaston käyttöä ja opetellaan hakemaan tekijän perusteella. **Opetellaan varaamaan haluttu teos.**

Kerrataan aakkosjärjestys. Kerrataan hyllystä hakemista.

Tavoite on, että 6.-luokkalainen **tietää, että myös muiden kuin oman kirjaston aineisto on hänen saatavillaan.**

7. lk

Kerrataan verkkokirjaston käyttö ja aakkosjärjestys. Kerrataan myös luokkien sijainnit kirjastotilassa, uutena sarjakuvat aikuisten puolelta.

Tutustutaan ryhmissä tiedonhaun prosessiin ja sen suunnitteluun:

- tehdään ajatuskartta arvalla saadusta aihepiiristä
- valitaan kartalta yksi aihe
- mietitään, millaisilla sanoilla tai sanapareilla aiheesta voisi löytää teoksia
- tehdään haku verkkokirjastossa
- haetaan hyllystä teokset, jotka käsittelevät etsittyä aihetta ja todetaan ne, jotka eivät ole paikalla / eivät löydy tästä kirjastosta.

Tavoite on, että 7.-luokkalainen **tietää tiedonhaun hallittavissa olevaksi, opettelua vaativaksi prosessiksi.**

8. lk

Harjoitellaan tiedonhaun prosessia pareittain aihehakuja avulla.

Totutellaan tutkimaan ja arvioimaan hakutuloksia suhteessa lähtökohtaan ja tarvittaessa tekemään uusia hakuja tarkennetusta näkökulmasta.

Tavoite on, että 8.-luokkalainen **ottaa haltuun tiedonhaun logiikkaa itse toimimalla.**

9. lk

Harjoitellaan tiedonhaun prosessia ja suunnitelmallista etenemistä aihehakujen avulla, mahdollisesti itsenäisesti.

Tutkitaan löydetyt aineiston kelpoisuutta tarkoitukseensa.

Tavoite on, että 9.-luokkalainen **hahmottaa, mihin hänen tiedonhakutaitonsa riittävät ja osaa pyytää tarvittaessa apua henkilökunnalta.**

Seuraavien linkkien takaa löydät esimerkit kirjastonkäytön opetuksesta esiluokkalaisille ja 0.-2. -yhdysluokille.

Esimerkki kirjastonkäytön opetuksesta esiluokalle

Esimerkki kirjastonkäytön opetuksesta 0.-2. -yhdysluokille

Seuraavan linkin takaa löytyy esimerkkejä 9.-luokkalaisille suunnatun, kirjastonkäytön opetuksen sisältöjä kertaavan pakopelin tehtävistä. Pakopelin koko materiaali on pyydettyäessä saatavissa osoitteesta saamikirjasto@inari.fi

Kirjastonkäytön kertaus 9.-luokkalaisille:
Pakopeli

Esimerkki kirjastonkäytön opetuksesta esiluokalle

KIRJASTONKÄYTÖN OPETUS, ESILUOKKA

TAVOITTEET: Mitä esiluokkalaisen on tarpeen oppia?

Mikä on kirjasto, miksi se esitellään koululaisille, mihin lukutaitoa tarvitaan ja käytetään, millaista aineistoa kirjastossa on lukemaan opetteleville ja lukemista aloitteleville, miten lainataan? - Tärkein opittava asia on se, että kirjaston työntekijät ovat kirjastossa kävijöiden apuna ja heidän puoleensa voi aina kääntyä.

KEINOT: Miten nämä asiat opitaan? – Seuraavassa hyväksi havaittu esimerkki. Esimerkkiä saa soveltaa vapaasti ryhmän tarpeisiin. **Vihreällä korostetun kohdan voi hypätä yli, jos aika näyttää käyvän vähiin.**

Tarvikkeet:

- Kohdassa 5. tarvitaan valmiita kuvia, jotka liittyvät lukemiseen (= kuvissa joku tai jotkut lukevat konkreettisesti jossakin tilanteessa).
- Kohdassa 7. tarvitetset esimerkkejä eritasoisista helppolukuisista kirjoista; hae kirjat valmiiksi pinoon itsellesi.

1. Etukäteen: KIRJASTOKORTTIASIAKIRJAT

Käynnin ajankohtaa ja kestoa sopiessasi pyri siihen, että luokalla ei olisi kova kiire takaisin koululle.

Sovi opettajan kanssa, lainataanko käynnillä kirjoja ja kenen kortilla. Kerro toimivaksi koetusta tavasta ottaa oma kortti **luokalle**. Sillä lainattuja (ns. pulpettikirjoja) ei viedä kotiin, vaan ne luetaan koulussa, ja opettaja palauttaa ne kirjasto-autoon.

Lähetä opettajalle korttihakemus pohja tulostettavaksi ja oppilaille jaettavaksi. Pyydä, että lapset vievät hakemuksen kotiin täytettäväksi ja tuovat sen opettajalle niin, että hakemukset ovat mukana luokan kirjastokäynnillä.

Jos joku lapsista ei ole tuonut täytettyä hakemusta kouluun, huoltaja käy hänen kanssaan kirjastossa hankkimassa lapselle kortin.

2. Kun luokka saapuu paikalle: ESITTÄYTYMINEN

Tarkista opettajalta, milloin luokan pitää lähteä takaisin koululle.

Toivota ryhmä tervetulleeksi nimeltä.

Esittäydy. Kerro, että ollaan kirjastossa ja kysy, mitä varten kirjasto on olemassa. (Tarjoaa lukemista kaikille ilman, että sitä tarvitsee itse omistaa.)

Esittele paikalla oleva muu henkilökunta. Kerro, että työntekijät ovat kirjastossa sitä varten, että heiltä voi pyytää apua luettavan etsimisessä. Myös muunlaisia asioita voi kysyä!

Näytä, missä on lainaustiski ja miten henkilökunta kutsutaan paikalle.

Näytä, missä on WC.

3. Kun on siirrytty opetustilaan: PATSASTYÖSKENTEELYN POHJUSTUS

”Tullaan tähän piiriin. Katselkaa vähän ympärillenne. Älä sano ääneen, mutta huomaa, mitä kaikkea kirjastossa näkyy.

Valitse sitten omassa mielessäsi yksi asia, jonka näet. Älä nytkään sano ääneen äläkä tee vielä mitään. Mieti, miten asiaa voisi omalla asennolla matkia. Millaisen asennon otat, että omasta mielestäsi muistutat valitsemaasi asiaa?

Lasken kohta kolmeen, ja kun sanon kolme, sinun tehtäväsi on mennä sellaiseen asentoon, että näytät omasta mielestäsi vähän samalta kuin se asia täällä kirjastossa, jota päätit matkia. Onko kysyttävää? Yksi, kaksi, kolme!

Hienoa! Onpas täällä monenlaisia asioita!

Kiitos. Nyt voit palata takaisin omaksi itsekseksi.”

4. Keskustelu: ESIKOULULAINEN JA KIRJASTO

”Istutaan hetkeksi tähän lattialle. Jutellaan vähän siitä, miksi esikoululaiset käyvät opettajan kanssa kirjastossa. Mitä te ajattelette, miksi esikoululaisen on niin tärkeää käydä kirjastossa? Kun haluat kertoa ajatuksesi, nosta käsi ylös.”

- Kirjastossa käyminen liittyy koulunkäyntiin ja lukemaan oppimiseen. Kirjastosta saa lukemista silloin, kun opettelee lukemaan. Kirjastosta saa lukemista myös silloin, kun opettelee lukemaan entistä taitavammin. Lukemaan oppii lukemalla!
- Kirjastossa käyminen liittyy myös monenlaisten muiden asioiden kuin lukemisen oppimiseen. Kirjasto on täynnä tietoa erilaisista asioista. Tietoa tarvitaan koulussa, mutta sitä tarvitaan myös kotona. Lisäksi uusien asioiden tietäminen on hauskaa.
- Kirjastossa käyminen liittyy vielä siihenkin, että sitten, kun osaa lukea hyvin, lukeminen on tosi mukavaa. Monet lukevatkin ihan huvikseen, ja lukemista saa kirjastosta.
- Mihin lukutaitoa tarvitaan ja käytetään: PATSASTYÖSKENTEELYÄ

”Hyvä. Noustaan ylös ja tehdään piiri.

Mietitään seuraavaksi, missä lukemista tarvitaan ja käytetään. Sitä varten jaan teidät ryhmiin. Annan jokaiselle numeron, ja sinun tehtäväsi on muistaa numero vähän aikaa. (Jaa lapset noin kolmen ryhmiin. Jos luokassa on esimerkiksi 13 lasta, tee jako neljään. Muodosta ryhmät saman numeron saaneista.)”

”Nyt näytän kaikille ryhmille yhteisesti kuvan tilanteesta, jossa tarvitaan lukutaitoa.

Ryhmän tehtävä on matkia kuvaa yhdessä sillä tavalla, että jokainen ryhmästä asettuu olemaan suunnilleen samalla tavalla kuin joku kuvan hahmo tai asia. Tehdään siis melkein samalla tavalla kuin aluksi, kun pyysin teitä olemaan jokin asia tai esine, minkä näitte ympärillänne. Nyt vain valitsette asian, esineen tai hahmon tästä kuvasta.

Kaikki ryhmät toimivat yhtä aikaa.”

”Kun lasken kolmeen, muuttukaa siksi asiaksi, jonka valitsitte. Ei haittaa, vaikka samaa asiaa tulisi ryhmässä monta. Onko kysyttävää? – Yksi, kaksi, kolme!”

”Hyvä. Sitten näytän toisen kuvan. Tehdään samalla tavalla kuin äsken.”

”Kiitos. Ja vielä kolmas kuva. – Hyvä!”

5. Äskeisen kertaus ja sanallistaminen: PATSASTYÖSKENTEELY JA KESKUSTELU

”Palataan sitten piiriin. Kerrataan, millaisissa tilanteissa lukutaitoa tarvitaan ja käytetään. (Laita kaikki kuvat yhtä aikaa näkyviin.)

Tehdään se niin, että jokainen valitsee mielessään yhden asian näistä kuvista ja tekee siitä patsaan samalla tavalla kuin äsken. – Älä tee vielä mitään, mieti vain mielessäsi, minkä asian valitset. Saat valita minkä tahansa asian, ei tarvitse olla sama kuin viime kerralla.

Kun lasken kolmeen, ota sellainen asento, että muistutat tuota asiaa omasta mielestäsi. Yksi – kaksi – kolme.

– Hyvä. Jää siihen hetkeksi. Kysyn nyt teiltä vuoron perään, mikä kukin on. Sopiiko, että kun kosketan olkapäättäsi, silloin on sinun vuorosi kertoa, mikä olet? – Hyvä. Kun olet kertonut, saat palata takaisin omaksi itsekseksi. (Käy kierros läpi.)

Hienoa työskentelyä, kiitos!”

”Keksittekö vielä muita sellaisia tilanteita kuin näiden kuvien tilanteet, joissa lukutaidosta ja lukemisesta on hyötyä tai iloa?

Mihin kaikkeen lukemista tarvitaan ja käytetään? Kun haluat puheenvuoron, nosta käsi ylös.”

”Hyvä! Siirrytään sitten katsomaan, millaista lukemista kirjastossa on lapsille. Tulkaa perässä.”

6. Kierros lastenosastolla: KUVAKIRJAT JA LASTEN ROMAANIT

Siirrytään lastenosastolle kuvakirjojen luokse:

”Täällä on varmaan teille tuttuja kirjoja. Vanhemmat ovat voineet lukea joitakin näistä kuvakirjoista ääneen, tai päivähoidossa on luettu niitä. Itsekin olet voinut katsella kirjoista kuvia, ja lukea vähän tekstiäkin.

Kertokaa, mitä kuvakirjoja muistatte! Kun haluat puheenvuoron, nosta käsi ylös. – Hyvä.”

Siirrytään lasten romaanien luo:

”Siirrytään sitten tänne. Täällä on sellaisia kirjoja, joissa on enemmän tekstiä ja vähemmän kuvia kuin kuvakirjoissa. Näitä voi lukea sitten, kun on oppinut lukemaan niin hyvin, että ei tarvitse tavuviivoja ja jaksaa lukea pitkän aikaa yhteen menoon.” (Näytä, miltä jokin lasten romaani näyttää sisältä.)

7. Kirjaston tarjontaa lapsille: HELPPOLUKUISET KIRJAT

Siirrytään helppolukuisten osastolle:

”Täällä on sitten sellaiset kirjat, jotka on tarkoitettu lukemaan opetteleville, esimerkiksi esikoululaisille. Nämä ovat usein sarjoja, kuten esimerkiksi Kirjatiikeri, Hyppää kirjan kyytiin! tai Sininen, Vihreä ja Punainen banaani. (Näytä esimerkkejä.)

Tätä osaa kirjastosta sanotaan helppolukuisten osastoksi. Näissä kirjoissa on tekstin lisäksi aika paljon kuvia, ja joissakin on myös tavuviivat. (Näytä esimerkki.)

Jotkut kirjoista, kuten tämä (näytä), on kirjoitettu suuraakkosin. Suuraakkoset tarkoittavat tällaisia isoja kirjaimia.

Jotkut, niin kuin tämä (näytä), on kirjoitettu pienaakkosin, mutta tekstiä ei ole kovin paljon niin, että sen jaksaa helposti lukea kokonaan. Pienaakkoset ovat näitä pieniä kirjaimia.

Helppolukuisissa kirjoissa on myös sellaisia, joissa on monta tarinaa. Jos ei jaksaa vielä lukea koko kirjaa, voi lukea ensin yhden tarinan ja sitten myöhemmin toisen.”

”Nyt tehdään niin, että kohta jokainen ottaa yhden helppolukuisen kirjan käteensä. Kun olette selailleet ja katselleet kirjaa jonkin aikaa, kysyn muutaman kysymyksen kaikilta yhteisesti.

Nyt saatte hakea itsellenne oman helppolukuisen kirjan. Selailkaa kirjaa ja katselkaa sitä hetki.

Hyvä. Nyt kysyn muutaman kysymyksen kirjasta.

Onko kirjassa tavuviivat? Jos et muista, katso kirjasta. Nyt kaikki ne, joiden kirjassa on tavuviivat, nostavat kätensä ylös. Hyvä. Kädet alas. Tulee seuraava kysymys.

Onko kirja kirjoitettu suuraakkosin? Jos on, käsi ylös. Hyvä.

Kenen kirja on kirjoitettu pienaakkosin?

Kenen kirjassa on paljon tekstiä?

Kenen kirjassa on vähän tekstiä?

Kenen kirjassa on paljon kuvia?

Kenen kirjassa on yksi tarina?

Kenen kirjassa on monta tarinaa?

Hyvä. Nyt voit panna kirjan tähän pöydälle pinoon, minä laitan ne sitten myöhemmin takaisin hyllyyn.

Tämä osasto sinun kannattaa muistaa, kun etsit esikoululaiselle sopivaa lukemista.

Lisäksi kannattaa muistaa vielä se, että me kirjaston työntekijät olemme täällä sinua varten. Voit aina kysyä meiltä, mikä kirja olisi sopiva sinun lukutaidollesi, tai mitä kirjaa voisit pyytää jotakuta lukemaan sinulle ääneen.”

8. KIRJOJEN LAINAAMINEN JA PALAUTTAMINEN

”Puhutaan lopuksi vielä siitä, miten kirjoja lainataan. Kuka tietää, mitä tarvitset, että voit lainata kirjastosta kirjan? Käsi ylös!”

“Hyvä. Jatketaan vielä vähän aikaa kirjojen lainaamisesta. Kysyn teiltä muutaman kysymyksen lainaamiseen liittyvistä asioista. Jokainen saa vastata.”

Janatyöskentely. Maalarinteipillä on tehty lattiaan viiva; toisessa päässä on kyllä, toisessa ei. Kirjaston työntekijä esittää kysymyksiä, joihin vastataan sijoittumalla viivalle vastauksen mukaiseen paikkaan. Lähtökohta: kaikki seisovat rykelmässä jonkin matkan päässä viivasta. Ohje: “Täällä on kyllä. Täällä on ei. Kun esitän kysymyksen, älä kerro vastaustasi ääneen, vaan kävele vastauksen luo.”

Kysymykset:

Onko sinulla oma kirjastokortti? (Kyllä vai ei?)

Ne, joilla ei vielä ole korttia, saavat sellaisen tänään tai voivat käydä hakemassa kortin myöhemmin aikuisen kanssa. Lisäksi tehdään luokan yhteinen kirjastokortti. - Hyvä. Palatkaa siihen paikkaan, jossa seisotte ennen kysymystä. Seuraa uusi kysymys.

Oletko ollut mukana, kun joku on lainannut kirjan, tai oletko lainannut kirjan itse? Kyllä tai ei.

Kuka haluaa kertoa, miten kirja lainataan? Käsi ylös. - Kyllä, juuri niin. Kun haluat lainata kirjan, menet sen kanssa lainaustiskille ja näytät kirjastokorttisi. Kirjaston työntekijä piippaa kirjan sinulle, ja sen jälkeen voit ottaa kirjan mukaasi. - Hyvä. Palatkaa taas paikoillemme.

Kun sitten luet kirjaa ja sinulla on se kotonasi, niin saako kirjan väliin laittaa kirjanmerkiksi voileivän? Kyllä vai ei?

Aivan. Kirja pitää palauttaa kirjastoon samanlaisena kuin se oli silloin, kun lainasit sen. Sillä tavoin toisetkin voivat lukea sitä sinun jälkeesi. - Palataan paikoillemme.

Onko sinulla kokemusta siitä, että kirjaston kirja onkin mennyt pilalle? Kyllä tai ei.

Kerrotko, mitä tapahtui! - Kyllä. Joskus voi sattua, että vaikka huolehdit kirjasta hyvin, se tipahtaa vahingossa järveen tai koira puree sitä tai kirjalle sattuu jotakin muuta. Sellaisesta kuitenkin selvittää.

Kerro ensin aikuiselle, ja tuokaa sitten kirja kirjastoon ja kertokaa, mitä on tapahtunut. Kirjaston työntekijä neuvoo, miten pilalle menneen kirjan voi korvata. Tavallisesti tehdään niin, että aikuinen ostaa tilalle uuden samanlaisen.

Hyvä. Palatkaa taas paikoillemme.

Tiedätkö, miten lainatut kirjat palautetaan kirjastoon? Kyllä tai ei.

(Käy läpi eri vaihtoehdot.)

Mistä tiedät, milloin kirja pitää palauttaa? Käsi ylös. (Totea, että jos lapsi lainaa kirjan yksin, hänen on tärkeää näyttää se aikuiselle kotona ja pyytää apua palautusajankohdan muistamisessa.) ”

”Hyvä. Kiitoksia! Nyt on aika hoitaa kirjastokorttiasiat. Jne.”

”Kiitos käynnistä, ryhmä X! Tavataan seuraavan kerran ainakin ajankohtana Y (seuraava sovittu käynti), mutta toivottavasti käytte kirjastossa jo ennen sitä!”

Esimerkki kirjastonkäytön opetuksesta 0.–2. -yhdysluokille

Käynnin tavoitteet ja sisältö:

- Käydään läpi, millaista aineistoa kirjastossa on lukemaan opetteleville ja lukemista aloitteleville.
- Kerrataan kirjasto palveluna sekä lainaajan oikeudet ja vastuu. Tavoite on, että 1.-luokkalainen osaa toimia kirjastossa ja pyytää apua henkilökunnalta.
- Tutustutaan lapsia koskeviin aineistolajeihin ja niiden sijoitteluun kirjastotilassa.
- Käydään läpi, mitä muuta kirjastossa voi tehdä kuin lainata. Miten kirjastossa käyttäydytään?
- Tutkitaan lasten ja nuorten tietokirjojen sisältöalueita. Tavoite on, että 2.-luokkalainen tietää, että lasten ja nuorten tietokirjoissa on mielenkiintoisia sisältöjä jokaiselle.

Seuraavassa 0 – 2. luokkalaisille suunnattu, hyväksi havaittu esimerkki. Esimerkkiä saa soveltaa vapaasti ryhmän tarpeisiin.

Tarvikkeet:

- Kohdassa 5. tarvitaan maalarinteipillä lattiaan tehty jana (tee etukäteen)
- Kohdassa 7. tarvitet esimerkkejä eritasoisista helppolukuisista kirjoista; hae kirjat valmiiksi pinoon itsellesi.
- Kohdassa 8. tarvitet ryhmän oppilasmäärän verran ”arpoja” ja niille jonkin astian. Jokaiseen arpaan olet kirjoittanut johonkin lasten tietokirjojen luokkaan viittavan numeron niin, että 2-3 arvassa on sama numero. Valitse numerot sillä perusteella, minkä luokkien arvelet kiinnostavan lapsia.

1. Ennen käyntiä opettajan kanssa sovittavat asiat:

Käynnin ajankohtaa ja kestoä sopiessasi pyri siihen, että luokalla ei olisi kova kiire takaisin koululle.

Sovi opettajan kanssa, lainataanko käynnillä kirjoja ja kenen kortilla. Kerro toimivaksi koetusta tavasta ottaa oma kortti **luokalle**. Sillä lainattuja (ns. pulpettikirjoja) ei viedä kotiin, vaan ne luetaan koulussa, ja opettaja palauttaa ne kirjastoautoon.

Jos tarpeen, pyydä opettajaa tiedottamaan sekä lapsille että huoltajille, että käynnillä tarvitaan kirjastokortti.

Jos tarpeen, lähetä opettajalle korttihakemus pohja tulostettavaksi ja oppilaille jaettavaksi. Pyydä, että lapset vievät hakemuksen kotiin täytettäväksi ja tuovat sen opettajalle niin, että hakemukset ovat mukana luokan kirjastokäynnillä.

2. Kun luokka saapuu paikalle: ESITTÄYTYMINEN

Tarkista opettajalta, milloin luokan pitää lähteä takaisin koululle.

Toivota ryhmä tervetulleeksi nimeltä (”Tervetuloa kirjastoon, 2.B!”)

Esittäydy.

Esittele paikalla oleva muu henkilökunta. Kerro, että työntekijät ovat kirjastossa sitä varten, että heiltä voi pyytää apua itselle sopivan lainattavan etsimisessä. Myös muunlaisia asioita voi kysyä!

Näytä, missä on lainautiski ja miten henkilökunta kutsutaan paikalle.

Näytä, missä on WC.

Kerro, että pian siirrytään opetustilaan. Pyydä, että ennen sitä jokainen katselee ympärilleen ja painaa mieleensä yhden asian kaikesta siitä, mitä näkee. Vie sitten ryhmä opintotilaan.

3. Kun on siirrytty opetustilaan: PATSASTYÖSKENTELEN POHJUSTUS JA KESKITTÄMINEN

”Tullaan tähän piiriin. Mieti nyt asiaa, jonka valitsit ja painoit mieleesi, kun katselit ympärillesi vähän aikaa sitten.

Mieti sitten, miten asiaa voisi omalla asennolla matkia. Millaisen asennon otat, että omasta mielestäsi muistutat valitsemaasi asiaa?

Lasken kohta kolmeen, ja kun sanon kolme, sinun tehtäväsi on mennä sellaiseen asentoon, että näytät omasta mielestäsi vähän samalta kuin se asia täällä kirjastossa, jota päätit matkia. Onko kysyttävää? Yksi, kaksi, kolme!

Hienoa! Onpas täällä monenlaisia asioita!

Kiitos. Nyt voit palata takaisin omaksi itsekseksi.”

4. TÄMÄN KIRJASTOKÄYNNIN TARKOITUS JA OHJELMA

Tänään me keskitymme siihen, mitä kaikkea kirjastossa on lapsille. Käydään ensin läpi ne asiat, joita täällä on, ja katsotaan sen jälkeen, missä ne täällä kirjastossa ovat.

Ensimmäiseksi kuitenkin kertaamme sellaisia kirjaston käyttöön liittyviä asioita, jotka ovat teille jo aika tuttuja. Jotkut asiat saattavat olla uusiakin, joten kuunnelkaa tarkasti.

5. KERRATAAN KIRJASTON KÄYTTÖÖN LIITTYVIÄ ASIOITA: JANATYÖSKENTELY

(Siirry janan luokse.) Avataan piiriä sen verran, että kaikki näkevät minut.

Tässä tehtävässä tarvitaan janaa, joka on tässä. Janassa on kaksi päätä, kyllä ja ei. Tämä pää on kyllä ja tämä pää on ei.

Seuraavaksi esitän teille kysymyksiä, yhden kysymyksen kerrallaan. Sinun tehtäväsi on vastata joko kyllä tai ei, mutta sillä tavalla, että et puhu. Jos vastauksesi on kyllä, siirry tähän päähän janaa. Jos vastauksesi on ei, siirry janan tähän päähän. Tässä päässä on siis kyllä ja tässä päässä ei. Tuntuuko selvältä? Hyvä. Aloitetaan.

(Jos tarpeen, niin voit heti vastauksen saatua kommentoida kysyttyä asiaa, esim. kertoa oikean vastauksen, jos sellainen on olemassa.)

- Onko sinulla oma kirjastokortti?
Hyvä. Palatkaa siihen paikkaan, missä seisotte ennen kysymystä.
- Oletko lainannut kirjastosta itse jotakin?
Hyvä. Palatkaa taas paikoillemme.

- Saako kirjastossa jutella?
Ja palataan takaisin paikkaan, josta lähdettiin.
- Saako kirjastossa syödä karkkia? (Kommentoi tässä kohtaa muutakin syömistä.)
Hyvä. Palaa paikoillesi.
- Onko sinulle käynyt niin, että et ole ehtinyt lukea kirjaa, kun se olisi pitänyt jo palauttaa? (Kysy, miten lapsi toimi tilanteessa.)
Palaa paikoillesi.
- Oletko joskus pyytänyt lisää laina-aikaa eli uusinut lainan?
Hyvä, palataan paikalleen.
- Onko käynyt niin, että kirjaston kirja on mennyt pilalle? (Jos jollekulle on käynyt näin, pyydä kertomaan, miten tilanteesta selvittiin.)
Palaa paikillesi.
- Oletko pyytänyt kirjaston työntekijältä apua johonkin asiaan? (Totea, että työntekijät ovat kirjastossa sitä varten.)

Hienoa työskentelyä, kiitos!

6. MITÄ KAIKKEA KIRJASTOSTA VOI LAINATA? LUKUTOUKAN MATKA KOHTI LASTEN ROMAANEJA

Siirrytään sitten tämän käynnin pääasiaan eli siihen, mitä kaikkea kirjastossa on lapsille. Muodostetaan sitä varten mato, joka kiemurtelee kirjaston halki ja pysähtyy matkan varrella muutamaan paikkaan katsomaan, mitä siellä on tarjolla teille.

Tehdään tähän jono. (Asetu jonon ensimmäiseksi, ja pyydä opettajaa jäämään viimeiseksi. Jos mukana on avustaja, hänen on hyvä mennä keskelle matoa, jotta lapset eivät innostu liikkumaan liian nopeasti.)

Minä olen madon pää ja te olette madon vartalo. Ottakaa kiinni edessänne seisovan puseronhelmasta tai vyötäröstä. Pidetään vauhti rauhallisena, jotta pysähtyminen on helppoa. Onko mato valmis? - Hyvä, lähdetään liikkeelle!

Esittele jokaisella pysäkillä lyhyesti, mitä ko. paikassa on.

1. pysäkki: ÄÄNIKIRJAT
2. pysäkki: TIETOKIRJAT
3. SARJAKUVAT
4. LAUTAPELIT
5. LEHDET
6. ELOKUVAT JA PELIT
7. KUVAKIRJAT JA SAAMENKIELINEN KIRJALLISUUS
8. LASTEN ROMAANIT ja HELPPOLUKUISET

7. HELPPOLUKUISET KIRJAT

Tässä on sellaisia kirjoja, jotka on tarkoitettu lukemaan opetteleville ja lukemista aloitteleville. Helppolukuiset kirjat kuuluvat usein johonkin sarjaan, niin kuin vaikka Kirjatiikeri, Hyppää kirjan kyytiin! tai Sininen, Vihreä ja Punainen banaani. (Näytä esimerkkejä.)

Helppolukuisissa kirjoissa on tekstin lisäksi aika paljon kuvia, ja joissakin on myös tavuviivat. (Näytä esimerkki.)

Jotkut kirjoista, kuten tämä (näytä), on kirjoitettu suuraakkosin. Suuraakkoset tarkoittavat tällaisia isoja kirjaimia.

Jotkut, niin kuin tämä (näytä), on kirjoitettu pienaakkosin, mutta tekstiä ei ole kovin paljon niin, että sen jaksaa helposti lukea kokonaan. Pienaakkoset ovat näitä pieniä kirjaimia.

Helppolukuisissa kirjoissa on myös sellaisia, joissa on monta tarinaa. Jos ei jaksaa vielä lukea koko kirjaa, voi lukea ensin yhden tarinan ja sitten myöhemmin toisen.

Nyt tehdään niin, että kohta jokainen ottaa yhden helppolukuisen kirjan käteensä. Kun olette tutkineet kirjaa jonkin aikaa, kysyn muutaman kysymyksen kaikilta yhteisesti.

Nyt saatte hakea itsellenne oman helppolukuisen kirjan. Selailkaa kirjaa ja katselkaa sitä hetki.

Hyvä. Nyt kysyn muutaman kysymyksen kirjasta.

Onko kirjassa tavuviivat? Jos et muista, katso kirjasta. Nyt kaikki ne, joiden kirjassa on tavuviivat, nostavat kätensä ylös. Hyvä. Kädet alas. Tulee seuraava kysymys.

Onko kirja kirjoitettu suuraakkosin? Jos on, käsi ylös. Hyvä.

Kenen kirja on kirjoitettu pienaakkosin?

Kenen kirjassa on paljon tekstiä?

Kenen kirjassa on vähän tekstiä?

Kenen kirjassa on paljon kuvia?

Kenen kirjassa on yksi tarina?

Kenen kirjassa on monta tarinaa?

Hyvä.

Tämä osasto sinun kannattaa muistaa, kun etsit itsellesi sopivaa lukemista.

Lisäksi kannattaa muistaa vielä se, että me kirjaston työntekijät olemme täällä sinua varten. Voit aina kysyä meiltä, mikä kirja olisi sopiva sinun lukutaidollesi.

Tuokaa kirjat tähän pinoon. Kootaan sitten mato ehjäksi ja lähdetään takaisinpäin. Matkalla pysähdymme lasten tietokirjojen kohdalle ja katsomme niitä hiukan tarkemmin.

8. TIETOKIRJOJEN LUOKITUSJÄRJESTELMÄ

Mato on perillä - tässä ovat siis lasten tietokirjat.

Puramme madon tässä. Kiitos matkasta, se sujui mukavasti!

Kohta jokainen saa ottaa yhden tietokirjan mukaansa siihen huoneeseen, jossa olimme tunnin aluksi.

Kirjan ottamista varten tarvitsette sellaisen tiedon, että tietokirjat on kirjastossa järjestetty sen mukaan, mitä aihetta kirja käsittelee.

Jokaisella aiheella on oma numeronsa, ja näitä numeroituja aiheita sanotaan luokiksi (kerro muutama esimerkki).

Luokat on laitettu hyllyyn numerojärjestyksessä (näytä muutama esimerkki luokkien paikoista hyllyssä).

Tässä asiassa minulla on arpoja, joissa jokaisessa on jokin numero. Kun kohta nostat vuorollasi oman arpasi, etsi siinä oleva numero hyllyn reunasta. Ota sitten yksi kirja siitä luokasta, jota numero osoittaa. Pidä myös arpa tallessa, tarvitset sitä myöhemmin.

Hyvä. Siirrytään tutkimaan kirjaa siihen huoneeseen, josta aloitimme tunnin.

9. TIETOKIRJOJA ERI AIHEISTA (opintotilassa)

Tutki nyt valitsemaasi tietokirjaa hetki. Katsele kuvia ja lue otsikoita, ehkä myös kuvatekstejä.

Hyvä. Valitse kirjan sisällöstä yksi asia. Pane sitten kirja kiinni.

Valmistaudu tekemään valitsemastasi asiasta patsas samalla tavoin kuin teimme tunnin alussa. Ei kuitenkaan tehdä patsaita ihan vielä, vaan vasta sitten, kun annan luvan.

Nyt pyydän tänne viereeni kaikki, joiden arvassa on numero X. Ota kirja mukaasi ja aseta se pystyyn lattialle niin, että toiset näkevät sen kannet.

Kun lasken kohta kolmeen, tee itsestäsi patsas, joka kuvaa jotakin kirjassasi olevaa asiaa. 1-2-3.

Hyvä. Nyt saat kertoa, mikä olet. (Toista lapsen kertoma asia, jotta kaikki varmasti kuulevat.)

Hienoa. Muun muassa tällaisista asioista kerrotaan tietokirjoissa, jotka kuuluvat luokkaan X (totea myös luokan nimi).

Kiitos teille, jättäkää kirjat tähän pinoon ja palatkaa paikoillemme.

Käy samalla tavoin läpi kaikki tätä tehtävää varten valitsemasi luokat.

Lopuksi kiitä ryhmää hyvästä työskentelystä. Jos opettajan kanssa on sovittu kirjojen lainaamisesta ja / tai kirjastokorttien hankkimisesta, totea, että näiden asioiden aika on nyt.

Käynnin päätteeksi saata ryhmä ovelle:

”Kiitos käynnistä, ryhmä X! Tavataan seuraavan kerran ainakin ajankohtana Y (seuraava sovittu käynti), mutta toivottavasti käytte kirjastossa jo ennen sitä!”

Kirjastonkäytön kertaus 9. -luokkalaisille: pakopeli

9. luokan kirjastonkäytön opetus kertaat peruskoulun aikana kirjastonkäytöstä opetetut taidot. Kertaus voidaan toteuttaa esimerkiksi pakopelinä, kuten on tehty Inarin Saamelaiskirjastossa.

Pakopelin koko materiaali on pyydettäessä saatavissa lähettämällä sähköpostia osoitteeseen saamikirjasto@inari.fi

Pakopelissä kerrattavat taidot:

- verkkokirjaston käyttö: verkkokirjastoon kirjautuminen sekä lainojen, varausten, suosikkilistojen ja lainaushistorian tarkastelu, kirjan löytäminen kirjastosta verkkokirjastosta saatujen tietojen perusteella, hakutyökalun ja rajaimien käyttö
- aihehaku: asiasanojen käyttö
- hyllystä haku: kirjaston järjestelylogiikka ja kyseisen kirjaston hyllyjärjestys
- tiedonhaun prosessi
- e-aineisto: kirjaston tarjoamat e-aineistot ja niihin liittyvät käytänteet

Pakopelin lähtökohtana on tilanne, että kirjastosta on kadonnut arvokas kirja. Koululaisryhmän tehtävänä on selvittää, mikä kirja on varastettu ja kuka sen on vienyt. Panttina on joko ryhmän mukana oleva opettaja tai kirjaston työntekijä. Pakopelin aluksi kirjaston työntekijä laittaa itselleen tai ryhmän mukana tulleelle opettajalle (asiasta on sovittava etukäteen ryhmän opettajan kanssa) käsiraudat siten, että käsiraudat saanut henkilö on mieluummin kiinni jossain kiinteässä kohteessa. Tämän jälkeen kirjaston työntekijä laittaa käsiraudojen avaimen laatikkoon ja sulkee sen numerolukolla. Tämän laatikon avaaminen on pakopelin viimeinen tehtävä.

Pakopeli on suunniteltu niin, että ryhmä jakautuu pienempiin ryhmiin (paras pienryhmäkoko on 3 henkilöä). Ryhmät työskentelevät tehtävien parissa itsekseen, mutta ryhmät kerääntyvät välillä myös yhteen, sillä pelin eteneminen edellyttää ryhmien löytämien/keksimien ratkaisujen yhdistelemistä.

Alla muutamia esimerkkejä pakopelitehtävistä:

A. Verkkokirjaston käyttöä kerrataan mm. tehtävässä, jossa ryhmä on (pelin toiseen tehtävään kuuluvien ohjeiden avulla) löytänyt kirjaston hyllystä laatikon ja saanut sen avattua. Laatikon sisältä löytyy kirjastokortti ja tehtäviä korttiin liitetyn pin-koodin selvittämiseksi. Kun ryhmä on selvittänyt kirjastokortin pin-koodin, se kirjautuu tiedoilla verkkokirjastoon ja pääsee käsiksi tietoihin, joita tarvitaan syllisen ratkaisemiseksi. Ryhmän täytyy etsiä tietoja lainaushistoriasta, suosikkilistoista, lainassa olevista kirjoista, varauksista, maksuista, henkilötiedoista.

Kun kaikki ryhmät ovat selvittäneet omalta kirjastokorttiltaan löytyvät tiedot, ryhmät kerääntyvät yhteen ja selvittävät pelin seuraavan tehtävän avulla yhteistyössä, kuka on varastanut kadonneen kirjan.

B. Hyllystä hakua kerrataan tehtävässä, jonka selvittämällä saadaan yhden lukitun laatikon numerolukko auki. Tehtävässä oppilaat ohjataan etsimään kirjastotilasta tehtävässä mainitut luokat, poimimaan niiden luokkanumerot ylös ja laskemaan ne yhteen. Laskutoimituksen vastaus on numerosarja, jonka avulla lukko aukeaa.

C. Tiedonhaun prosessia ja aihehakua kerrataan mm. tehtävässä, jossa jokainen ryhmä on löytänyt vihjeiden perusteella kirjakuoren. Kustakin kuoresta löytyy keskeneräinen käsitekartta, josta keskusaiheen lisäksi puuttuu muitakin

sanoja. Ryhmän tehtävänä on päättelämällä ja internetistä tietoa etsimällä selvittää puuttuvat sanat ja päätellä puuttuva keskusaihe. Keskusaihesanat ovat kadonneen kirjan asiasanoja. Niinpä kun kaikki pienryhmät ovat keksineet käsitekarttansa keskusaihesanan, luokka saa selville kadonneen kirjan nimen (kyseisillä asiasanoilla löytyy vain yksi kirja).

D. E-aineistoa ja e-aineistoihin liittyviä käytänteitä kerrataan pakopelin ensimmäisessä tehtävässä. Siinä jokainen pienryhmä saa kirjaston työntekijältä kirjekuoren, jossa on monivalintatehtävälappu sekä kynä ja viivoitin. Tehtävälapun kysymykset koskevat kirjaston e-aineistoa, ja ryhmillä on käytettävissä tietokoneet tiedon etsintään.

Kun ryhmä on löytänyt oikeat vastaukset ja ympäröinyt vastauksensa lapun jokaiseen kysymykseen, heidän tulee hoksata yhdistää monivalintatehtävien vastausten kirjaimet a), b), c) kuvioksi viivoittimen avulla. Näin piirtyy esiin numero. Pelin seuraavaan vaiheeseen johtavan laatikon numerolukon avaamiseen tarvitaan kaikkien ryhmien numerot.

Tekstituokioiden jatkumo

Tekstituokioiden jatkumo on asteittain ikätason mukaisesti etenevä kokonaisuus. Satutuntien tavoin tekstituokiot koostuvat **kaunokirjallisuuden** yhteisestä käsittelystä. Seuraavassa kuvataan opetuksen sisältöjä luokkatasoittain.

0.–2. lk

Esiopetuksen tekstituokio pohjautuu satutunteihin ja perustuu moniaistisuuteen ja kokonaisvaltaisuuteen. Sadun lisäksi tuokio sisältää osion, jossa satu käsitellään yhteisesti. Esikoululaisten tekstituokion tarkoitus on nostaa kertomuksen kaava esiin sadun yhteydessä. Satu kerrataan siis kertomuksen perusrakenteen avulla.

Alkuopetuksen tekstituokiot ovat seuraava askel satutunneista. Sadun lisäksi tuokiot sisältävät osion, jossa sadun rakenne nostetaan yhteiseen käsittelyyn ja jossa sovelletaan ikäkauteen sopivia kirjallisuudesta puhumisen käsitteitä (päähenkilö sekä tapahtumapaikka ja –aika). Alkuopetuksen tekstituokioiden tarkoitus on vahvistaa kertomuksen perusrakenteen oppimista.

3.–4. lk

Tekstituokioissa varmistetaan edelleen kertomuksen perusrakenteen hallintaa. Nyt se tehdään laajentamalla kertomuksen käsittelyä omien tarinoiden tuottamisen suuntaan. Sadun tai muun yhteisen tekstin lisäksi tuokiot sisältävät osion, jossa kerrotaan omia tarinoita lähtökohtana yhteisesti käsitellyn tekstin elementit ja kertomuksen perusrakenne.

5.–6. lk

Tekstituokion tuki oppilaiden monilukutaidon kehittymiseen pohjautuu yhteiseen keskusteluun. Tekstistä tehtyjen havaintojen ja sitä koskevien erilaisten näkökulmien tuominen yhteiseen, ohjattuun keskusteluun auttaa tulkitsemaan ja arvioimaan tekstiä sekä muodostamaan näkemyksiä sen sisällöstä.

TEKSTITUOKIOIDEN MALLIRUNGOT

Täältä löydät tekstituokioiden mallirungot luokkatasoittain. Mallirungoissa tekstituokioiden eteneminen on kuvattu väljästi ja pitäjä voi itse rakentaa tuokionsa runkoon tukeutuen.

Mallirunko 0.–2. luokka

Mallirunko 3.–4. luokka

Mallirunko 5.–6. luokka

Ja tämän linkin takaa löydät 3.–4. luokkalaisten tekstituokiotyöskentelyssä käytettävät Olipa kerran -kortit:

Olipa kerran -kortit

Tekstituokion mallirunko 0.–2. lk

Tekstituokion tarkoitus on opettaa lapsille kertomuksen perusrakennetta ja käyttää koulussa opittuja käsitteitä *päähenkilö* sekä *tapahtumapaikka* ja *–aika*.

1. Lämmittelyleikki esim. leikkilorun tai –laulun mukaan
2. Siirrytään valmisteltuun satutilaan (esim. satumadon kyydissä)
3. Esitellään satu: kerrotaan tekijä ja nimi, näytetään kuvat henkilöistä, luonnostellaan tapahtumaympäristö kaikkien nähtäväksi esim. piirtämällä isoon tauluun
4. Osallistetaan kuulijat: tehdään jokin elementti tapahtumaympäristöön (esim. lehdet puuhun väriestehtävän avulla)
5. Pohjustetaan satua: annetaan tai aktivoidaan sadun ymmärtämiseen tarvittavat taustatiedot (esim. Kauhea jänis – sadussa tehdään kuulijat tietoisiksi siitä, että jänis on kasvisyöjä)
6. Luetaan tai kerrotaan satu niin, että käytetään kuvia kuulijoiden tarkkaavaisuuden ja muistin tukena sekä sadun jäsentäjänä
7. Käydään satu läpi omin sanoin ja ikätasolle tuttujen kirjallisuudesta puhumisen käsitteiden avulla.

Tähän vaiheeseen voidaan osallistaa oppilaat esimerkiksi patsastyöskentelyn avulla. Patsaiden käyttö edellyttää, että myös tekstituokion alussa olevassa lämmittelyssä käytetään patsaita.

Patsastyöskentely = Ohjaaja pyytää oppilaita tulemaan ”näyttämölle” ja asettumaan osaksi yhteistä, yhtä sadun vaihetta kerrallaan edustavaa patsaskokonaisuutta. (”Patsaat” voivat myös liikkua.)

Mitä pienemmät ja tottumattomammat oppilaat, sitä tärkeämpää on ohjata työskentelyä tarkasti. Esim. esikoululaisten kanssa on syytä toimia seuraavassa kysymyssarjassa suluisissa olevien repliikkien osoittamalla tavalla. Ohjaajan on siis hyvä tehdä päätökset siitä, kuka tekee mitäkin, ja mallittaa työskentelyä joko näyttämällä tai sanomalla, missä asennossa lapsi voi olla tai miten hän voi toimia yhteisessä kuvassa.

Myös isompien lasten kanssa on syytä varautua sanomaan tai näyttämään, missä asennossa lapsi voisi olla tai miten hän voisi toimia yhteisessä kuvassa. Työskentelytapaan tottuneiden ryhmien kanssa voi antaa lasten itse keksiä, miten he voisivat ilmentää kehollaan sitä, mitä esittävät. Jos joku ei heti keksi, kannattaa pyytää neuvo ryhmältä. Ohjaajan on joka tapauksessa hyvä tehdä päätökset siitä, kuka tekee mitäkin.

Todetaan yhdessä sadun lähtökohdat seuraavien kysymysten avulla:

- Kenelle tarina tapahtuu, ts. kuka on *päähenkilö*? (”Hyvä, tule sinä päähenkilöksi. Jää vähäksi aikaa seisomaan tähän.”)
- Mitä saamme tietää siitä, missä tarina tapahtuu? Mikä on *tapahtumapaikka*? (”Pieni järvi, jonka rannalla päähenkilöllä on vene ja jonka pintaan pilvet kuvastuvat. Hyvä. Tulkaa te neljä tänne. Olkaa te kaksi järvi. Noin, hyvä. Ole sinä pilvi. Miltä pilvi näyttää? Tule sinä veneeksi järven rantaan. Tähän. Hyvä.”)
- Mitä saamme tietää siitä, milloin tarina tapahtuu? Mikä on *tapahtuma-aika*? (”Hyvä! Tule sinä kesätuuleksi ja sinä linnuksi, jolla on pesä järven rannalla. Olkaa te kolme munia pesässä.”)

Jatketaan toteamalla yhdessä tarinan kulku seuraavien kysymysten avulla:

- Tarina alkaa siitä, että päähenkilön elämä on sellaista, kuin se tavallisestikin on. Mitä tiedämme päähenkilöstä ja hänen tavoistaan? (= Mikä on tarinan ns. rutiini, johon tapahtumasarja tuo muutoksen?) ("Hyvä, juuri näin. Nyt päähenkilö nousee veneeseen ja lähtee soutamaan mennäkseen verkoille. – Päähenkilö ja vene, lähtekää yhdessä liikkumaan järvelle.")
- Mitä sitten tapahtuu? (= Mikä aiheuttaa poikkeuksen päähenkilön tavallisiin toimiin?) ("Aivan, alkaa sataa, ja tuuli muuttuu myrskyksi. Tule sinä ukkospilveksi ja sinä salamaksi. Tulkaa te kaksi sateeksi, ja tule sinä kesätuulen kaveriksi. Yhdessä saatte aikaan myrskyn. Tuulkaa kovasti niin, että vene kaatuu." Jne.)
- Mitä tästä seuraa?
- Mitä tästä seuraa?
- Mitä tästä seuraa? Jne.
- Mikä on tarinan lopussa toisin kuin alussa?

Tekstituokion mallirunko 3.–4. lk

Tekstituokion tarkoitus on vahvistaa kertomuksen perusrakenteen hallintaa ja sen takia opetella tuottamaan kertomuksia myös itse. Tekstituokiossa käytetään koulussa opittuja käsitteitä *päähenkilö*, *tapahtumapaikka* ja *aika* sekä *aihe*.

1. Jokin lämmittely- ja keskittymisharjoitus
2. Siirrytään valmisteltuun tarinatilaa
3. Esitellään satu: kerrotaan tekijä ja nimi, näytetään kuvat henkilöistä, luonnostellaan tapahtumaympäristö esim. piirtämällä isoon tauluun
4. Osallistetaan kuulijat: tehdään jokin elementti tapahtumaympäristöön (esim. lehdet puuhun väritystehtävän avulla)
5. Pohjustetaan satua: annetaan tai aktivoidaan sadun ymmärtämiseen tarvittavat taustatiedot (esim. Kauhea jänis – sadussa tehdään kuulijat tietoisiksi siitä, että jänis on kasvissyöjä)
6. Luetaan tai kerrotaan satu niin, että käytetään kuvia kuulijoiden tarkkaavaisuuden ja muistin tukena sekä sadun jäsentäjänä
7. Sadun purku: Käydään satu läpi esim. patsastyöskentelyn ja Olipa kerran –korttien avulla tai pelkästään Olipa kerran –korttien avulla. Käytetään ikätasolle tuttuja kirjallisuudesta puhumisen käsitteitä.

Olipa kerran –korttien käyttäminen sadun purkuvaiheessa on tärkeää siksi, että se toimii mallina ja johdantona oppilaiden omalle tarinankerronnalle. Patsaiden käyttö edellyttää, että myös tekstituokion alussa olevassa lämmittelyssä käytetään patsaita.

Todetaan yhdessä sadun lähtökohdat ja liikkeelle paneva tapahtuma sekä aihe seuraavien kysymysten avulla:

LÄHTÖKOHDAT:

- Kenelle tarina tapahtuu, ts. kuka on *päähenkilö*? (Jos käytetään patsaita: ”Hyvä, tule sinä päähenkilöksi. Jää vähäksi aikaa seisomaan tähän.”)
- Mitä saamme tietää siitä, missä tarina tapahtuu? Mikä on *tapahtumapaikka*? (Jos käytetään patsaita: ”Pieni järvi, jonka rannalla päähenkilöllä on vene ja jonka pintaan pilvet kuvastuvat. Hyvä. Tulkaa te neljä tänne. Olkaa te kaksi järvi. Noin, hyvä. Ole sinä pilvi. Miltä pilvi näyttää? Tule sinä veneeksi järven rantaan. Tähän. Hyvä.”)
- Mitä saamme tietää siitä, milloin tarina tapahtuu? Mikä on *tapahtuma-aika*? (Jos käytetään patsaita: ”Hyvä! Tule sinä kesätuuleksi ja sinä linnuksi, jolla on pesä järven rannalla. Olkaa te kolme munia pesässä.”)

RUTIININ RIKKOVA, TARINAN LIIKKEELLE PANEVA TAPAHTUMA:

- Tarina alkaa siitä, että päähenkilön elämä on sellaista, kuin se tavallisestikin on. Mitä tiedämme päähenkilöstä ja hänen tavoistaan? (= Mikä on tarinan ns. rutiini, johon tapahtumasarja tuo muutoksen?) (Jos käytetään patsaita: ”Hyvä, juuri näin. Päähenkilö nousee taas kerran veneeseen ja lähtee soutamaan mennäkseen verkoille. Mitä sitten tapahtuu? Todetaan tapahtumat liikkeelle paneva asia suullisesti.”)

TARINAN AIHE:

- Hienoa, kiitos! Mistä tämä tarina siis kertoo, mikä on sen *aihe*?

TARINAN KULKU:

- Kerrataan tarina vielä Olipa kerran –korttien avulla. (Pyydä oppilaita jatkamaan korttien sisältämistä valmiista aluista: ”**Olipa kerran...** (kuka tai mikä)”, **joka** (oli sellainen tai tällainen). **Joka päivä** tämä (kuka tai mikä teki asiaa X)...

Kunnes eräänä päivänä...

Siitä seurasi... Siitä seurasi... Siitä seurasi... Jne.

Siitä päivästä lähtien...)

Kerrotaan omia tarinoita Olipa kerran –korttien avulla, lähtökohtina kuullun sadun elementit:

- Jaa oppilaat neljän hengen ryhmiin (toimiva tapa on arpomalla esim. hatusta nostettavien numerolappujen avulla).
- Toteutus: ryhmä kerrallaan kertoo siten, että ohjaaja antaa valmiit alut Olipa kerran –korttien avulla. Kortin vaihtuessa vaihtuu myös kertoja.
- Jotta työskentely onnistuu, on tärkeää, että ohjaaja toistaa kuulemansa jokaisen kertojan jälkeen. Kun työskentelytapa ei ole vielä lapsille tuttu, ennen uuteen kertojaan siirtymistä ohjaajan on syytä kerrata tarinan tapahtumien kulku pidemmältäkin ajalta kuin vain edellisen kertojan osalta.
- Lisäksi varsinkin aloittelevissa ryhmissä ohjaajan vastuulla on huomata, milloin tarinan voi lopettaa, eli missä kohtaa on syytä siirtyä viimeiseen korttiin (**Siitä päivästä lähtien...**).

Lopuksi voi pyytää oppilaat piiriin. Jokainen valitsee tunnista jonkin asian, joka jäi mieleen, ja kun ohjaaja laskee kolmeen, jokainen menee siihen paikkaan ja siihen asentoon, jossa oli, kun mieleen jäänyt asia tapahtui. Jos on aikaa, ohjaaja kyselee, missä kukin on.

(Tekniikan nimi on Hetken merkitseminen, ja se on käyttökelpoinen silloin, kun halutaan koota työskentely ja saada jokaiselta pieni palaute tunnista.)

3.-4. luokan tekstituokiotyöskentelyssä käytetään Olipa kerran -kortteja, jotka löytyvät seuraavan linkin takaa.

[Olipa kerran -kortit](#)

Tekstituokion mallirunko 5.–6. lk

Tekstituokion tarkoitus on ohjata oppilaita tulkitsemaan ja arvioimaan yhteisesti luettua tekstiä sekä muodostamaan näkemyksiä sen sisällöstä. Jotta tähän päästään, todetaan ensin yhteisesti lukukortissa kysytyt faktat. Sen jälkeen lukukorteista tuodaan keskusteluun ne tekstiä koskevat havainnot, joista on mahdollista olla monta mieltä. Lopuksi vertaillaan lukukokemusta ja keskustellaan siihen vaikuttavista tekijöistä.

Lähtökohtana tässä mallirungossa on, että koko ryhmä on lukenut saman teoksen ja että oppilaat ovat täyttäneet teoksesta lukukortin. Lisäksi oppilaille on tekstituokiossa teos käytettävissään.

LÄMMITTELY- JA KESKITTYMISHARJOITUKSET: PATSASTELUA

Oppilaat seisaallaan työskentelytilassa. “Katsele ympärillesi. Valitse yksi asia, mitä näet. Kun lasken kolmeen, tee itsestäsi patsas, joka on tuo asia. Otat siis sellaisen asennon / muodon, että siinä on mielestäsi jotakin samaa kuin valitsemassasi asiassa. Yksi – kaksi – kolme. Hyvä. Ravistele asia pois itsestäsi. Katsele taas ympärillesi. Valitse uusia asia. Tehdään samalla tavalla kuin äsken. Yksi – kaksi – kolme. Hyvä. Ravistele pois.” Jne., useita kertoja.

“Hyvä. Tullaan piiriin. Tehdään taas patsaita, mutta niin, että yhdessä patsaassa on aina kolme osaa. Patsas tehdään piirin keskelle, ja siihen asetetaan yksi kerrallaan. Samalla patsaaseen asettuja sanoo, mikä hän on (esim. ‘Olen puu’). ‘Puu’ pysyy asennossaan piirin keskellä, ja seuraavaksi joku muu piiristä liittyy patsaaseen. Se tehdään astumalla piirin keskelle, asettumalla osaksi patsasta sanomalla samalla oma rooli patsaassa (‘Olen omena’). Patsaaseen tulee vielä kolmaskin osa samalla periaatteella (esim. ‘Olen mato’).

Kun patsaassa on kolme osaa, sen aloittaja purkaa patsaan. Hän päättää, kumpi viimeksi tulleista jää keskelle aloittaakseen uuden patsaan: (Esim.) ‘Mato jää’. Tämän jälkeen ‘puu’ ja ‘omena’ palaavat piiriin ja ‘mato’ aloittaa kokonaan uuden patsaan, (esim.) ‘Olen pöytäliina’.”

Ohjaaja aloittaa ensimmäisen patsaan. Patsaiden tekemisessä pidetään yllä reipasta tahtia.

Kun patsaita on tehty niin paljon, että kaikki ovat osallistuneet työskentelyyn, kiitetään ryhmää ja otetaan käsiteltävä teos esille.

ALETAAN PALAUTTAA KÄSITELTÄVÄÄ TEOSTA MIELEEN:

1. Mitä saamme tietää tarinan tapahtumapaikasta ja -ajasta?

Jaetaan luokka niin moneen pienryhmään kuin paikalla on aikuisia (ohjaaja eli kirjaston työntekijä tekee jaon). Jokaiseen pienryhmään menee yksi aikuinen mukaan.

- Jokainen ryhmä kirjaa omaan muistiinpanopaperiinsa asioita, joita teoksen lukija saa tietää tarinan **tapahtumapaikasta**. Aikaa kirjaamiseen 2 minuuttia. Aikuinen tekee kirjaukset oppilaiden keskustelun pohjalta.
- Jokainen ryhmä kirjaa omaan muistiinpanopaperiinsa asioita, joita teoksen lukija saa tietää tarinan **tapahtumaajasta**. Aikaa kirjaamiseen 2 minuuttia. Aikuinen tekee kirjaukset oppilaiden keskustelun pohjalta.
- Joku ryhmästä käy kirjoittamassa tai piirtämässä isoon, kaikille näkyvään paperiin yhden asian **tapahtumapaikasta**. Ryhmät toimivat vuoron perään, ja isoon paperiin kirjataan vain uusia asioita (ei samoja, joita sinne on jo kirjattu). Jatketaan, kunnes kaikki ovat käyneet kirjaamassa.
- Joku ryhmästä käy kirjoittamassa tai piirtämässä (uuteen) isoon, kaikille näkyvään paperiin yhden asian tarinan **tapahtumaajasta**. Ryhmät toimivat vuoron perään, ja isoon paperiin kirjataan vain uusia asioita (ei samoja, joita sinne on jo kirjattu). Jatketaan, kunnes kaikki ovat käyneet kirjaamassa.

2. Mitä saamme tietää tarinan päähenkilöstä?

Todetaan ensin yhteisesti, kenelle tarina tapahtuu, kuka on päähenkilö.

Sitten jatketaan samoissa pienryhmissä kuin kohdassa 1. Pienryhmät kirjaavat muistiinpanopaperiinsa asioita, joita teoksen lukija saa tietää tarinan päähenkilöstä (aikuinen tekee kirjaukset). Tueksi ryhmät saavat monisteen, johon ohjaaja on kerännyt teoksesta päähenkilöä luonnehtivia tai häneen muutoin liittyviä kohtia. Aikaa kirjaamiseen 3 minuuttia.

Kirjaukset puretaan päähenkilöä kuvaavien patsaiden avulla. Jokainen pienryhmä tekee vuorollaan patsaan päähenkilöstä (lämmittelyvaiheessa opitulla) ”Olen puu, olen lehti” –tekniikalla. Kun patsas on muodostettu, ryhmän aikuinen lukee ääneen päähenkilöä koskevat kirjauksensa.

3. Keitä muita henkilöitä tarinassa on?

Todetaan yhteisesti tarinan muut henkilöt. Ohjaaja kirjaa henkilöt uuteen isoon paperiin, jonka kaikki voivat paikoiltaan nähdä. (Tätä paperia tarvitaan myös kohdassa 7., joten henkilöt kirjataan näkyviin väljästi esim. kahteen riviin. Tehtävää 7. varten mukaan täytyy kirjata myös päähenkilö.)

Jatketaan samoissa ryhmissä kuin kohdissa 1. ja 2. Jos sivuhenkilöitä on paljon, ohjaaja jakaa luokan niin moneen pienryhmään kuin sivuhenkilöitä on.

Ohjaaja antaa jokaiselle pienryhmälle nimikoksi yhden sivuhenkilön. Pienryhmän tehtävänä on tehdä pysäytyskuva tai patsas tarinan kohtauksesta, jossa ko. henkilö esiintyy. Pysäytyskuvaa tai patsasta varten jokainen ryhmä saa monisteen, johon ohjaaja on kerännyt teoksesta kohtauksia, joissa ao. sivuhenkilö on mukana.

Ryhmien pysäytyskuvat tai patsaat käydään läpi siinä järjestyksessä, kuin niiden pohjana olevat kohtaukset esiintyvät tarinassa. Kun ryhmä on asettunut kuvaksi tai patsaaksi, ohjaaja lukee ääneen kohtauksen, joka on ollut kuvan / patsaan lähtökohtana. Muut kertovat, mitä näkevät kuvassa / patsaassa.

4. Todetaan tarinan kulku Olipa kerran –kaavan avulla ja verrataan sitä juonen etenemiseen.

Oppilaat kertovat teoksen tarinan satukaavan avulla niin, että ohjaaja antaa valmiit alut tarinan vaiheisiin Olipa kerran –korttien avulla (Olipa kerran, joka; Joka päivä hän; Kunnes eräänä päivänä; Siitä seurasi; Siitä seurasi jne.; Siitä päivästä lähtien). Kertominen voidaan toteuttaa niin, että se, joka haluaa jatkaa ohjaajan antamasta valmiista alusta, pyytää puheenvuoroa viittaamalla.

Kysytään oppilailta, eteneekö juoni tapahtumajärjestyksessä, ts. onko teoksen tarina kerrottu suorinta tietä alusta loppuun, vai onko kerronnassa jaksoja, jotka vaativat lukijalta hoksaamista ja ajatustyötä? Jos tällaisia jaksoja on, pyydetään oppilaita kertomaan niistä vähän lisää.

5. Mistä teoksen tarina kertoo, mikä on sen aihe?

Jokainen kirjoittaa post it –lappuun, mistä tarina hänen mielestään kertoo, mitä se koskee. Mikä siis on tarinan aihe?

Laput viedään uuteen isoon paperiin, ja ohjaaja lukee ne sieltä ääneen.

6. Millaisia havaintoja olette tehneet teoksen kielestä?

Ohjaaja lukee ääneen lukukortissa olevat, kerronnan kieltä kuvaavat sanat ja pyytää oppilaita nostamaan kätensä aina sellaisen sanan kohdalla, joka heidän mielestään kuvaa teoksen kieltä. Käden voi nostaa niin monta kertaa kuin tarvitsee.

Lopuksi ohjaaja toteaa, millaisten sanojen kohdalla oli eniten käsiä ylhäällä.

7. Puhutteleva henkilö

Huom.! Tämä kohta on vain esimerkki siitä, miten erilaiset lukukokemukset voidaan nostaa ryhmässä esiin. Tehtävä sopii sellaiseen teokseen, jossa on tärkeää erilaisten henkilöiden suhtautuminen elämään, itseensä ja toisiinsa ja jota on luontevaa lukea etsimällä sen henkilöistä itselleen samastumiskohteita.

Jokaiselle jaetaan post it –lappu ja annetaan tehtäväksi käydä liimaamassa se kohdassa 3. tehtyyn henkilöpaperiin sellaisen henkilön nimen alle, joka tarinassa puhuttelee itseä (tuntuu läheiseltä, vetoaa; on sellainen, että voisit itse haluta olla hän).

Ohjaaja pyytää oppilaita vielä yleisesti sanomaan ääneen asioita, jotka teoksen henkilöissä puhuttelevat.

8. Toinen vaihtoehto viimeiseksi tehtäväksi: lukukokemusjana

Toisenlaiseen teokseen voi sopia paremmin koota oppilaiden lukukokemuksia seuraavasti: ohjaaja asettaa lattialle A4-kokoisia papereita väljään riviin. Jokaisessa paperissa on yksi asia, joka voi sopia kuvaamaan teoksen lukukokemusta: esim. *surullinen, iloa tuottava, mietityttävä, jännittävä, yllättävä, hauska, koukuttava, erikoinen, hurja.*

Kun paperit ovat paikoillaan, ohjaaja pyytää jokaista menemään sen paperin luokse, missä oleva asia kuvaa hänen lukukokemustaan.

Lukutehtävään liittyvän kirjavinkkauksen ja lukukorttien jatkumo

Opettajan antamiin lukutehtäviin liittyvä tukiaineisto: kirjavinkkaukset ja lukukortit

Lukutaitoyhteistyön Inarin-mallissa kirjavinkkaukset liittyvät aina opettajan antamaan lainaus- ja lukutehtävään. Emme siis järjestä kirjavinkkausta ilman, että jokainen oppilas lainaa ja lukee vinkkauksen perusteella jonkin teoksen osana opettajan antamaa, lukutaitojen kehittymiseen tähtäävää tehtävää.

Kirjavinkkauksen lisäksi kirjasto tarjoaa opettajan antamien lukutehtävien tueksi lukukortin.

Lukukorttia käytetään luetun jäsentäjänä niin, että korttia täyttäessään oppilas vastaa teosta koskeviin kysymyksiin joko piirtämällä tai kirjoittamalla. Korteista on apua myös luokan yhteisesti lukemien teosten käsittelyssä.

Lukutaitojen lisäksi kortit vahvistavat luetun erittelyssä tarvittavien käsitteiden hallintaa: teosta koskevissa kysymyksissä käytetään niitä teksteistä puhumisen termejä, jotka ovat oppilaalle oppitunneilta tuttuja.

Lukukortti toimii parhaiten silloin, kun oppilas täyttää sellaisen jokaisesta lukemastaan teoksesta. Niinpä lukukortteja on tarjolla kaikille luokkatasoille läpi esi- ja perusopetuksen. Kortit ovat tulostettavissa suomen-, inarinsaamen-, pohjoissaamen- ja koltansaamenkielisinä.

Kirjavinkkauksen ja lukukorttien jatkumo

Kuten kirjastonkäytön opetus ja tekstituokiotkin, myös lukutehtävään liittyvä kirjavinkkaus muodostaa Inarin mallissa kumulatiivisen jatkumon. Seuraavassa kuvataan opetuksen sisältöjä luokkatasoittain.

Löydät linkit kullekin luokkatasolle tarkoitettuihin lukukortteihin ko. luokkatason kuvauksen alta.

0.–2. lk

Kirjavinkkauksessa esitellään erilaisia ikäkaudelle sopivia tekstejä ja tekstilajeja. Esi- ja alkuopetuksen oppilaille vinkataan satuja ja kertomuksia.

Lukemisen ja tekstien tarkastelun tueksi aloitetaan lukukorttityöskentely. Työskentelyn avulla vahvistetaan sen oppimista, mitkä asiat ovat olennaisia tekstistä ja lukukokemuksesta kertomisen ja tekstien sisällöistä keskustelemisen kannalta.

[Lukukortti 0.-2. lk kauno](#)

[Lukukortti 0.-2. lk kauno tavutettu](#)

[Lukukortti 0.-2. lk tieto](#)

3.–4. lk

Kolmannen ja neljännen luokan oppilaille vinkataan kertomuksia ja nuortenkirjoja.

Lukemisen ja tekstien tarkastelun tukena toimii lukukorttityöskentely. Työskentelyn avulla suunnataan huomiota siihen, mitkä asiat ovat olennaisia tekstistä ja lukukokemuksesta kertomisen ja tekstien sisällöistä keskustelemisen kannalta.

Lukukorttityöskentelyllä vahvistetaan taitoa käyttää sellaisia tekstistä puhumisen käsitteitä kuten esimerkiksi aihe ja laji. Huomion suuntaaminen mm. tekstin kieleen ja rakenteeseen sekä tekstin sijoittaminen tekstien kenttään auttaa kuvaamaan tekstiä ja esimerkiksi perustelemaan lukukokemusta. Lisäksi se pohjustaa myöhemmin opittavaa tekstien tulkintaa ja kriittistä arviointia. Pitkän tähtäyksen tavoite on, että vähitellen pystytään keskustelemaan niin teksteistä kuin niiden sisällöistäkin.

Lukukortti 3.-4. lk kauno

Lukukortti 3.-4. lk tieto

5.–6. lk

Viidennen ja kuudennen luokan oppilaille vinkataan nuortenkirjoja.

Lukemisen ja tekstien tarkastelun tukena toimii lukukorttityöskentely. Työskentelyn avulla suunnataan huomiota siihen, mitkä asiat ovat olennaisia kerrottaessa tekstistä ja lukukokemuksesta ja toisaalta keskusteltaessa tekstien sisällöistä.

Lukukorttityöskentelyllä varmennetaan taitoa tehdä teksteistä olennaisia havaintoja. Tällä asteella huomion kohteena on, mitkä kaikki asiat tekstissä ja lukijan toiminnassa ovat olennaisia tekstien tulkinnan ja arvioinnin kannalta.

Tekstien havainnoinnin taitojen vähittäinen vahvistuminen edesauttaa myös omien tekstien tuottamista ja muokkaamista. Oppilailla on välineitä tarkastella ja arvioida niin omia kuin toistenkin tekstejä sekä ymmärtää saamansa palautteen perusteita.

Lukukortti 5.-6. lk kauno

Lukukortti 5.-6. lk tieto

7.–9. lk

Yläkoulun kirjavinkkauksen lähtökohta on, että opettaja tuo ryhmän lainaamaan aineistoa jotakin oppilaiden **lukutaitojen kehittämiseen** liittyvää tarvetta varten (*esitys, esitelmä, projektityö, lukupäiväkirja, muu tehtävä tms.*).

Kirjastotyöntekijä valmistelee tehtävään liittyvän kirjavinkkauksen, jonka tarkoitus on esitellä aineistoa oppilaan lukuvuorokauden tueksi. Jotta luettu jäsenyisi lukutaitojen kehittymistä tukevalla tavalla, kirjasto tarjoaa koulun käyttöön lukukortin (saatavana kaikilla kunnan virallisilla kielillä).

Yläkoulun lukukortti on aikaisempaa laajempi ja käsitteiltään monimuotoisempi. Uutena asiana kiinnitetään huomiota lukijan osuuteen tulkinnan ja lukukokemuksen muodostumisessa.

Lukukorttityöskentely tukee koulussa tehtäviä kirjallisuusesittelyjä, samoin kuin omien tekstien tuottamista ja muokkaamista. Oppilaat vahvistuvat taidoissaan tarkastella ja arvioida niin omia kuin toistenkin tekstejä sekä ymmärtää saamansa palautteen perusteita.

Lukukortti yläkoulu kauno

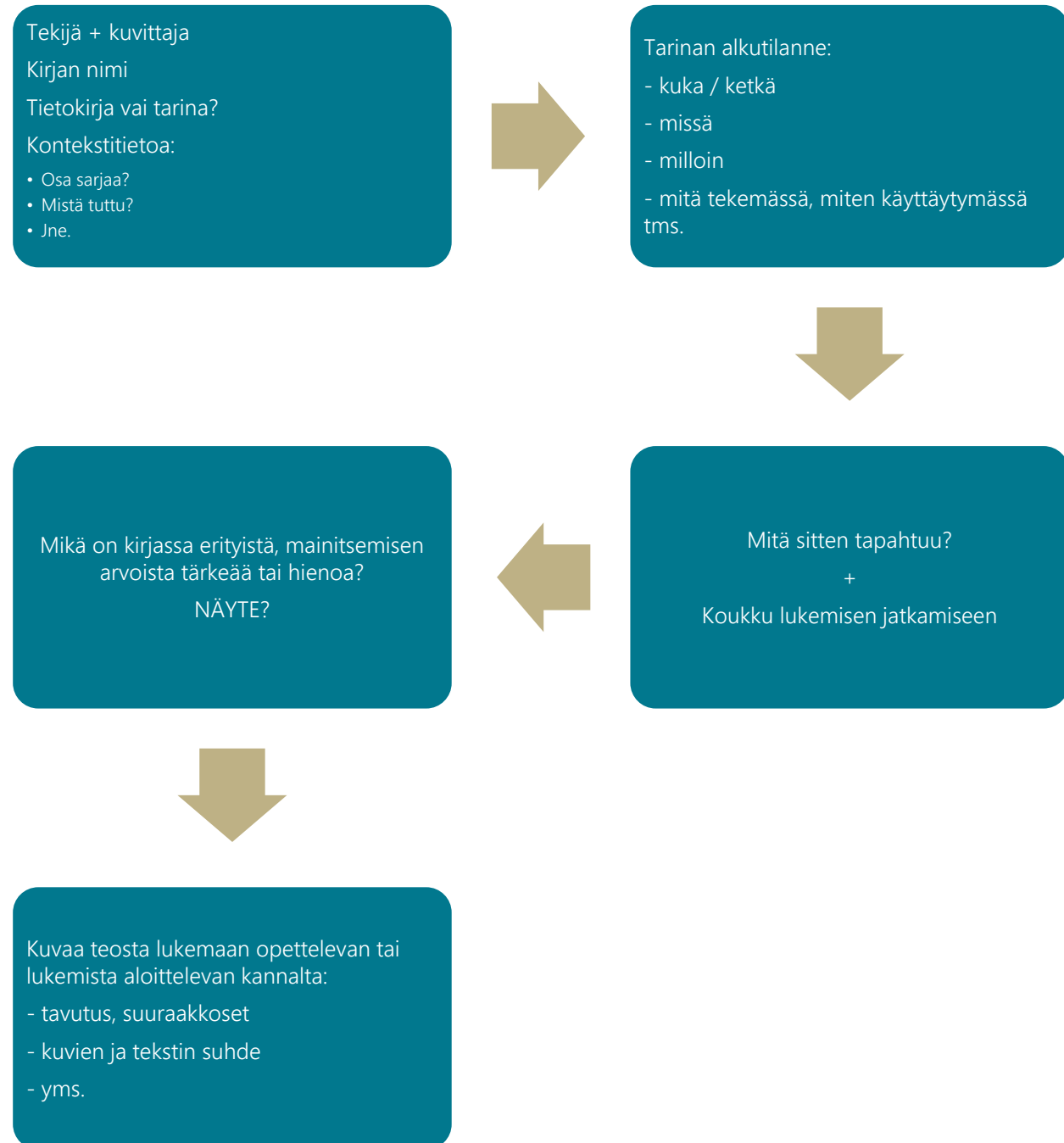
Täältä löydät kirjavinkkauksen suunnittelun avuksi tarkoitetut vinkkausohjelmat:

Vinkkausohjelmat

Vinkkausohjat

LASTENKIRJAVINKKAUS 0.–2. LK

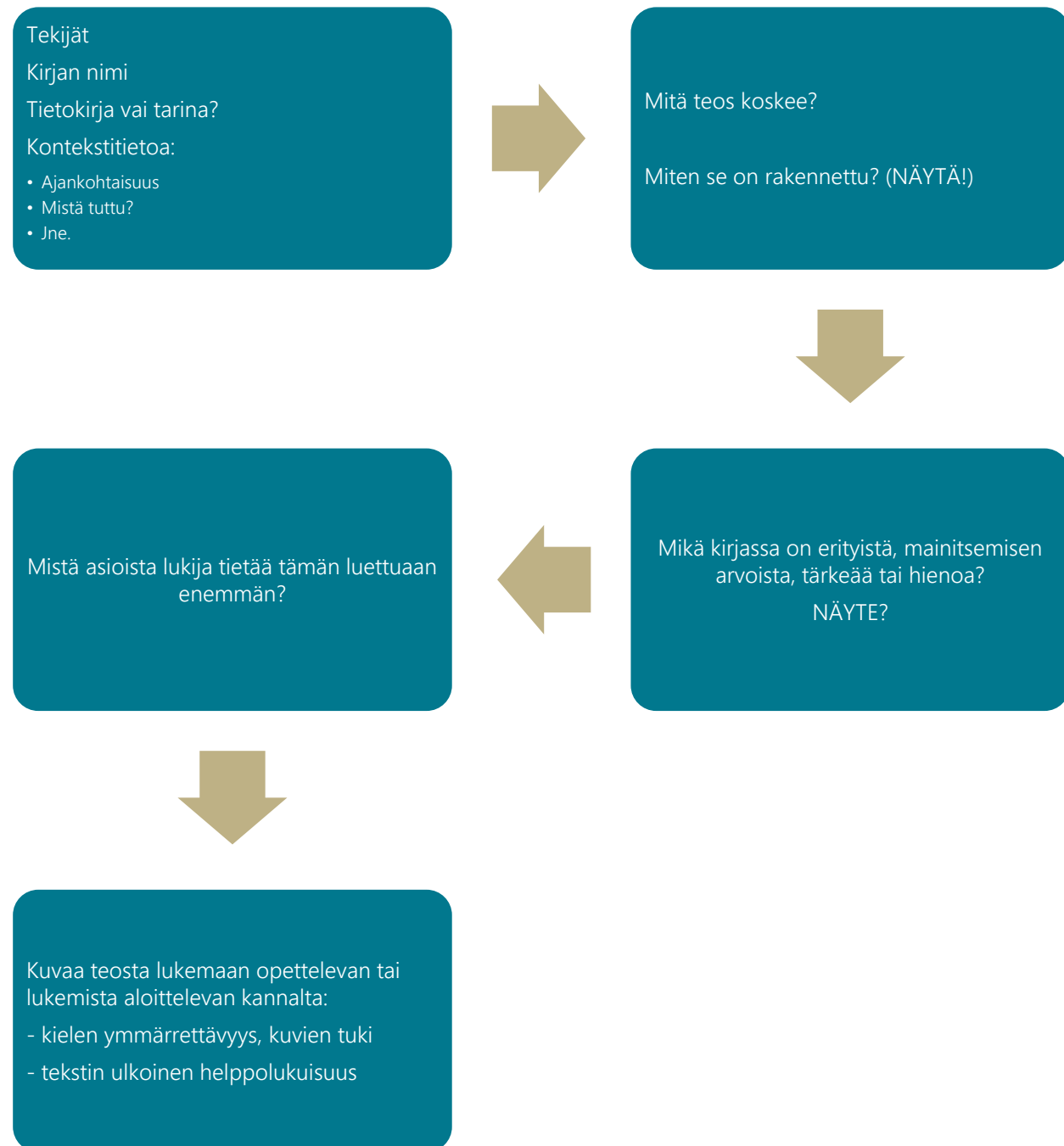

KAUNOKIRJALLISUUSVINKKAUS 3.-9. LK

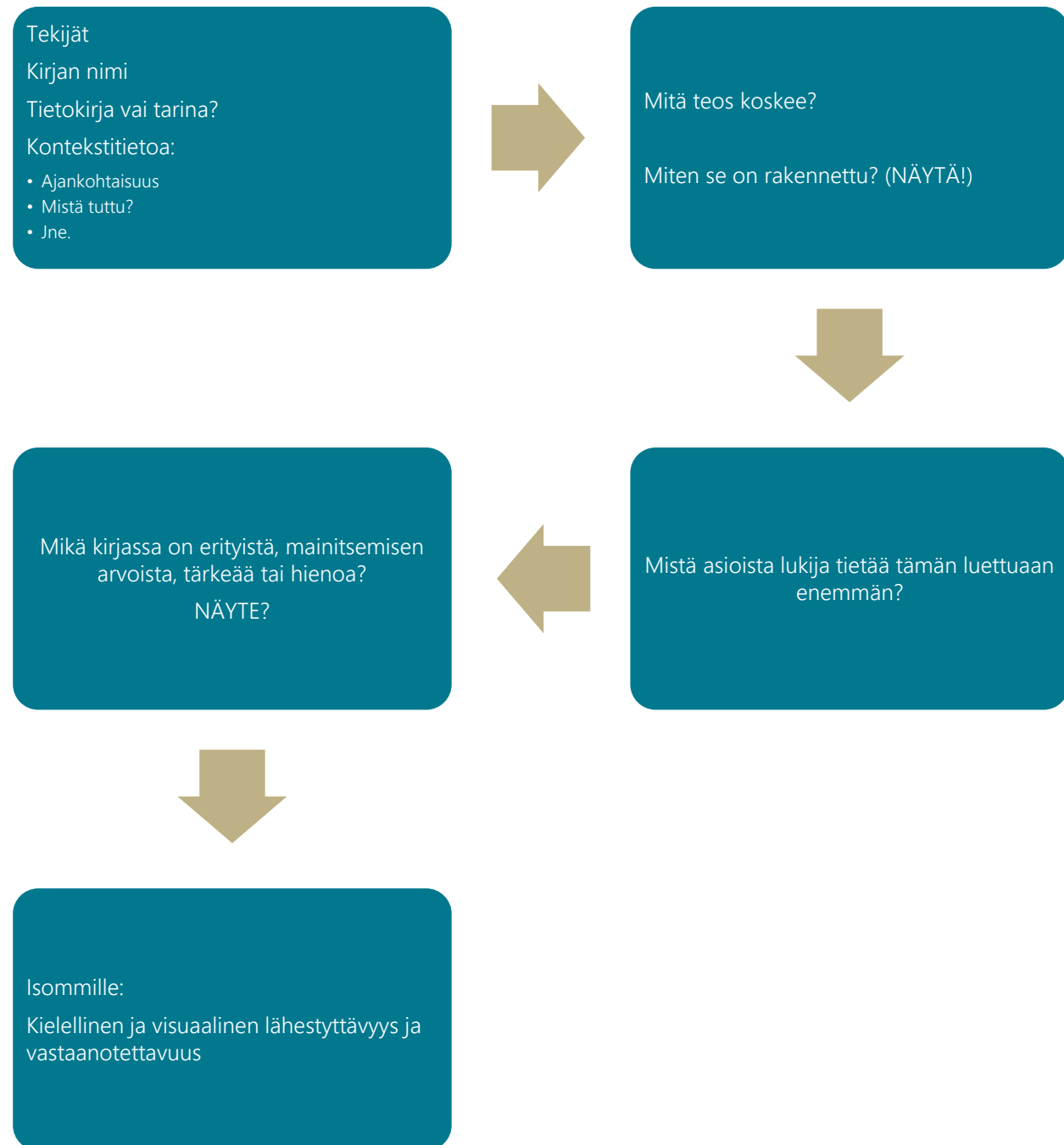

TIETOKIRJAVINKKAUS 0.–2. LK

TIETOKIRJAVINKKAUS 3.-9. LK

Kirjastotunti

Tavoitteet

Kirjastotunnin tavoitteena on vahvistaa lasten käsitystä siitä, että kirjastossa on paljon erilaista lukemiseen soveltuvaa aineistoa ja että se on löydettävissä.

Tavoitteena on myös rohkaista lapsia kysymään neuvoa kirjaston työntekijältä sekä antaa malli siitä, että kirjallisuus ja lukeminen ovat relevantteja keskustelun aiheita.

Toteutus

Opettaja tuo ryhmänsä kirjastoon työskentelyä ja / tai lainaamista varten.

Kirjastotyöntekijä on ryhmän käytettävissä koko kirjastotunnin ajan. Hän ohjaa ja auttaa oppilaita sopivan aineiston valinnassa ja löytämisessä.

Kirjastotuntiin voi sisältyä yhteinen, kirjastotyöntekijän ohjaama aloitus ja lopetus.

Työntekijä voi valmistella kirjastotuntia keräämällä opettajan toivomaa aineistoa etukäteen. Kirjasto tarvitsee toivomuksen vähintään kaksi viikkoa ennen käyntiä.

Sisältö

Kirjastotunnilla tuodaan huomio erilaisten lukemisen aineistojen löytymiseen sekä siihen, että luettu tuodaan keskustelun aiheeksi. Kyse on siis toisaalta lukuvinkeistä ja toisaalta luettuun ja lukemiseen liittyvästä vuorovaikutuksesta, jolla on tutkitusti vaikutusta motivaatioon lukea.

Seuraavan linkin kautta pääset tarkastelemaan kirjastotunnin ohjelmaa.

[Kirjastotunnin ohjelma](#)

Kirjastotunnin ohjelma

Kirjastotunti alkaa yhteisellä aloituksella, jolloin koko ryhmä kokoontuu piiriin istumaan.

Kirjaston työntekijä toivottaa kaikki tervetulleiksi kirjastoon ja kertoo, mikä kirjastotunti on ja miten sen aikana toimitaan. (Esim.: Kun on katsellut jotakin kirjaa, se jätetään sovittuun paikkaan pöydälle, ei siis panna takaisin hyllyyn.)

Tämän jälkeen käydään kirjaston työntekijän johdolla kierros, jolloin kaikki kertovat vuorollaan, mitä ovat lukeneet viime aikoina.

Aloituksen lopuksi kirjaston työntekijä muistuttaa, että hän on koko ajan saatavilla ja että häneltä voi tulla kysymään, jos etsii vaikka jotain tiettyä kirjaa tai jos etsii kirjoja jostain tietystä aiheesta.

Lisäksi työntekijä muistuttaa, että hänelle saa tulla kertomaan myös muista lukemistaan kirjoista ja lehdistä.

Sitten ryhmä hajaantuu tutkimaan kirjahyllyjen sisältöä sekä lueskelemaan kirjoja. Silloin kun kirjaston työntekijä ei ole etsimässä luettavaa jollekulle, hän kiertelee lasten parissa katselemassa ja kyselee siitä, mitä itse kukin on lukemassa. Työntekijä pitää huolen, että keskustelu pysyy lukemisessa.

Tunnin lopuksi käydään kierros, jossa kukin kertoo, mitä hänelle jäi mieleen jostain kirjastotunnilla lueskellusta kirjasta (saa myös näyttää kirjan / kohdan kirjasta muille).

Myös ryhmän aikuiset osallistuvat niin alku- kuin loppupiiriinkin ja vastaavat osaltaan kysymyksiin.

Ihan lopuksi halukkaat saavat lainata kirjoja.

Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetus

Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetuksen tarkoituksena on perehdyttää oppilaita kirjaston sähköisten palveluiden käyttämiseen. Joka lukuvuosi opetuksen saavat peruskoulun 4. ja 7. luokat.

Neljännän luokan opetus painottuu verkkokirjaston käytön opettamiseen. Tarvittava aika on yksi oppitunti. Tavoitteena on, että oppilas osaa tehdä haun verkkokirjastossa ja tietää, että oikeinkirjoitus on olennaista. Oppilas osaa myös verkkokirjaston tietojen perusteella sanoa, onko tietty teos oman paikkakunnan kirjaston hyllyssä. Lisäksi oppilas oppii kirjautumaan verkkokirjastoon ja tekemään sitä kautta varauksia kirjaston aineistoihin. Oppilas tietää myös vastuunsa kirjojen varaamisessa. Lisäksi oppilas tietää, että verkkokirjastoon kirjautuminen vaatii henkilökohtaisen pin-tunnuksen ja että hänen ikäisensä on mahdollista saada pin-tunnus huoltajiensa luvalla.

Verkkokirjaston käytön opetus toimii mm. lukudiplomin suorittamisen tukena.

Seitsemännän luokan opetuksessa kerrataan verkkokirjaston käyttö, kirjautuminen verkkokirjastoon ja henkilökohtaisen pin-tunnuksen hankkiminen. Lisäksi tutustutaan kirjaston tarjoamiin e-aineistoihin ja harjoitellaan, kuinka aineistoja pääsee käyttämään. Keskustellaan kirjaston käyttäjän vastuusta. Tarvittava aika on 1–2 oppituntia.

Tavoitteena on, että oppilas osaa käyttää verkkokirjastoa etsiessään aineistoa kirjastosta ja osaa lukea tietokannan tietoja siten, että tietää, onko jokin teos oman paikkakunnan kirjastossa saatavilla vai ei. Oppilas osaa tehdä ja perua varauksia teoksiin verkkokirjastossa. Oppilas ymmärtää kirjaston käyttäjän vastuut. Oppilas tietää, että hänen on mahdollista saada oma pin-tunnus ja tietää, mistä henkilökohtaisen pin-tunnuksen saa.

Oppilas tietää, millaisia e-aineistoja kirjasto tarjoaa ja kuinka niitä pääsee käyttämään.

Seuraavista linkeistä pääset tutustumaan esimerkkeihin eri luokka-asteille suunnitellusta verkkokirjaston ja e-aineiston opetuksesta.

Esimerkki verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetuksesta 4. luokalle

Esimerkki verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetuksesta 7. luokalle

Esimerkki verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetuksesta 4. luokalle

Oppilaat tarvitsevat tietokoneen tai muun älylaitteen sekä internetyhteyden.

Kirjaston työntekijällä tarvitsee Elli Esimerkin harjoitustunnukset verkkokirjastoon ja tietokoneen, jossa on internetyhteys ja joka on yhdistetty luokan näyttöön.

Opetus koostuu seuraavista asioista:

- Lukudiplomin tarkastelu
- Verkkokirjaston käyttö
- Kirjan varaaminen verkkokirjastossa
- Pin-tunnukset

Lukudiplomin tarkastelu

Ensimmäiseksi tutustutaan verkossa olevaan lukudiplomiin. Kirjaston työntekijä laittaa osoitteen esille ja menee tietokoneella kyseiselle sivustolle. Kirjaston työntekijän käyttämä kone on yhdistetty luokan näyttöön, jotta kaikki näkevät mitä on tarkoitus tehdä. Oppilaat ohjeistetaan etsimään tietokoneellaan sama sivusto, joka on esillä luokan näytöllä. Opettaja huolehtii, että kaikki oppilaat löytävät oikealle sivustolle. Tämän jälkeen tarkastellaan oman ikäryhmän diplomin rakennetta kirjaston työntekijän johdolla.

Kun on saavutettu käsitys siitä, että mistä kirjalistat löytyvät diplomissa ja siitä, että diplomin kirjavalikoima on jaettu kategorioihin, kirjaston työntekijä kiertää luokassa arpojen kanssa. Jokainen oppilas nostaa arvan. Arvassa on yksi kategoria. Lisäksi arvassa on: Kirjan nimi: _____ ja kirjailijan sukunimi: _____. Lapussa lukee myös: Kirja saatavilla X (paikkakunnan) kirjastosta: kyllä___ ei___. Oppilaat ohjeistetaan klikkaamaan auki arvan tuoman kategorian ja valitsemaan sieltä yhden kirjan, jonka nimen ja kirjoittajan sukunimen kirjoittaa lapulle. Tässä vaiheessa kirjaston työntekijä kertoo, että kirjavalintaa ei tarvitse lukea, vaan nyt vain harjoitellaan lukudiplomin ja verkkokirjaston käyttöä.

Kun kaikilla on valittuna ja kirjoitettuna yhden kirjan nimi oikeasta kategoriasta, siirrytään seuraavaan vaiheeseen.

Verkkokirjaston käyttö

Kirjaston työntekijä ohjeistaa ja näyttää, kuinka avataan toinen välilehti selaimen. Tämän jälkeen kirjaston työntekijä laittaa esille verkkokirjaston osoitteen ja avaa sivuston koneella, joka on liitetty luokan näyttöön. Kun kaikki oppilaat ovat päässeet verkkokirjaston sivustolle, katsotaan yhdessä hakutoimintoa. Kirjaston työntekijä näyttää esimerkkihaun ja kirjoittaa hakukenttään arvastaan kirjailijan sukunimen ja kirjan nimen. Tässä kohden kirjaston työntekijä näyttää myös esimerkin väärinkirjoitetun nimen tuottamasta hausta ja korostaa, että jos hakutuloksia on nolla, kannattaa aina ensimmäiseksi tarkistaa, onko kirjoittanut nimet oikein. Tässä vaiheessa katsotaan yhdessä teoksen paikkatietoja siten, että opitaan lukemaan teoksen tiedoista, onko kyseinen teos oman paikkakunnan kirjastossa vai ei. Tämän jälkeen kirjaston työntekijä ohjeistaa oppilaita tekemään haun valitsemallaan teoksella. Tässä vaiheessa kirjaston työntekijä ja opettaja auttavat oppilaita haun onnistumisessa. Kun kaikki ovat saaneet haun tehtyä, kirjaston työntekijä pyytää vastaamaan arvassa olevaan kysymykseen, onko kyseinen teos paikka oman paikkakunnan kirjastossa. Kun tehtävä on suoritettu, kirjaston työntekijä pyytää niitä, joiden valitsema teos on paikalla kirjastossa / ei ole paikalla kirjastossa nostamaan kätensä.

Mitäs sitten, kun teos ei ole saatavilla oman paikkakunnan kirjastossa?

Kirjan varaaminen verkkokirjastossa

Kirjaston työntekijä kysyy edellä olevan kysymyksen luokalta ja pohditaan yhdessä vastauksia. Tämän jälkeen kirjaston työntekijä kertoo, että verkkokirjastoon voi kirjautua samaan tapaan kuin esimerkiksi joihinkin peleihin kirjaudutaan. Kirjaston työntekijä näyttää, missä kohdassa verkkokirjaston sivua kirjautumispainike on ja kirjautuu verkkokirjastoon Elli Esimerkin tunnuksilla. Kirjaston työntekijä näyttää, kuinka varaus kirjaan tehdään ja kuinka varaus poistetaan. Tämän jälkeen kirjaston työntekijä laittaa esille Elli Esimerkin tunnukset ja kertoo sekä näyttää, että käyttäjätunnus on sama kuin kirjastokortissa oleva pitkä numero- ja kirjainrimpsu. Kirjaston työntekijä pyytää oppilaita kirjautumaan verkkokirjastoon Elli Esimerkin tunnuksilla ja varaamaan kirjan, jonka valitsi arvan avustuksella lukudiplomin kirjoista. Kirjaston työntekijä ottaa näytölle esille Elli Esimerkin varaukset ja näin seurataan, että kaikki saavat varauksen tehtyä. Kun varaukset on tehty, kirjaston työntekijä pyytää oppilaita perumaan varauksen. Varaustilannetta seurataan näytöltä.

Pin-tunnukset

Opettajan kanssa on voitu sopia, että ennen verkkokirjaston käytön opetusta opettaja laittaa koteihin kirjaston työntekijän opettajalle toimittaman lomakkeen, jossa kerrotaan lapsen kirjastokorttiin liitettävästä pin-tunnuksesta. Huoltajat voivat lomakkeen avulla ilmaista tahtonsa, mikäli haluavat, että lapselle tehdään oma pin-tunnus. Huoltajat voivat myös toivoa tiettyä numerosarjaa lapsen pin-tunnukseksi. Lomakkeen mukana ovat ohjeet, kuinka vanhemmat voivat liittää lapsen pin-tunnuksen avulla lapsen tilin oman kirjastotilinsä alaisuuteen. Kirjaston työntekijä tekee pin-tunnukset sellaisille lapsille, joilla on lomakkeessa ilmaistu huoltajien tahto asiaan.

Jos lomaketta ei ole toimitettu etukäteen oppilaiden koteihin, niin tässä vaiheessa kirjaston työntekijä jakaa oppilaille kotiin vietäväksi paperisen tiedotteen lapsen omasta pin-tunnuksesta ja sen liittämistä huoltajan kirjastotilin alaisuuteen.

Esimerkki verkkokirjaston ja e-aineiston opetuksesta 7. luokalle

Oppilaat tarvitsevat oman tietokoneen tai muun äylaitteen ja internetyhteyden.

Kirjaston työntekijä tarvitsee useammat harjoitustunnukset ja tietokoneen, jossa on internetyhteys ja joka on yhdistettynä luokan näyttöön.

Opetus koostuu seuraavista asioista:

- Verkkokirjaston käyttö
- E-aineiston käytön opetus

Verkkokirjaston käyttö

Verkkokirjaston käyttö käydään läpi kuten neljäsluokkalaistenkin kanssa, mutta seitsemäsluokkalaisten kanssa ei välttämättä käytetä lukudiplomia. Kirjaston työntekijä kysyy äidinkielen opettajalta etukäteen, onko opettajalla käytössä lukudiplomi vai tekevätkö oppilaat lukutehtäviä oppikirjan pohjalta. Vastauksen perusteella kirjaston työntekijä perehtyy opettajalla mahdollisesti käytössä oleviin lukutehtäviin ja tekee arvat niiden pohjalta.

E-aineiston käytön opetus

E-kirjat ja e-äänikirjat

Kirjaston työntekijä laittaa näytölle näkyviin verkkokirjaston etusivun ja pyytää oppilaita menemään samaiselle sivustolle. Kirjaston työntekijä näyttää, mistä e-aineistot löytyvät ja millaisia e-aineistoja kirjasto tarjoaa. Kirjaston työntekijä avaa ensimmäisenä e-kirja- ja e-äänikirjapalvelun (Ellibs) ja esittelee rajaimien käytön. Tämän jälkeen kirjaston työntekijä pyytää oppilaita menemään myös samaiseen palveluun ja jakaa oppilaille arvat. Ennen arpojen jakamista kirjaston työntekijä kertoo oppilaille seuraavan tehtävän. Arvassa on useita rajaimia, joita oppilaan tulee käyttää. Tulosjoukosta oppilas valitsee yhden teoksen ja lainaa sen arvassa olevilla harjoitustunnuksilla.

Esimerkki arvan sisällöstä:

Käytä seuraavia rajaimia:

- saatavuus: esim. saatavilla heti
- kohderyhmä: esim. nuorille
- tiedostomuoto: esim. äänikirja
- aihe: esim. kauhu

Kun kaikki ovat saaneet lainattua yhden teoksen, kirjaston työntekijä näyttää isolla näytöllä lainaamansa teoksen avulla luku- /kuunteluohjelman ominaisuuksia, kuten kirjanmerkkien tekemisen.

Lopuksi lainat palautetaan.

Katsotaan Overdrive-palvelua, mm. minkä kielisiä teoksia palvelusta löytyy.

E-aikakauslehdet

Kirjaston työntekijä avaa e-magz –palvelun ja pyytää muita tekemään samoin. Työntekijä näyttää, mistä löytyy valikko palvelussa olevista lehdistä. Tämän jälkeen työntekijä jakaa oppilaille ja opettajalle aikakauslehti-arvat. Arvassa on yhden palvelussa olevan lehden nimi. Kirjaston työntekijä ohjeistaa oppilaita ja opettajia etsimään palvelusta kyseisen lehden ja tutustumaan lehteen mm. siitä näkökulmasta, onko lehti suunnattu kenelle tahansa vai esimerkiksi harrastajille. Sitten työntekijä pyytää palauttamaan lehdet ja tehdään kierros seuraavasti: jokainen kertoo vuorollaan arvasta saamansa lehden nimen ja lyhyesti lehdestä tekemiään huomioita. Kirjaston työntekijä laittaa jokaisen lehden kannen näkyviin isolle näytölle.

E-sanomalehdet

Sanomalehtipalvelua ei käydä läpi, koska se toimii vain kirjaston tiloissa.

Musiikkipalvelu

Kirjaston työntekijä näyttää Rockway-palvelun, Naxos-Palvelun ja Medici-TV –palvelun.

Elokuvapalvelu

Kirjaston työntekijä näyttää polun kirjaston elokuvapalveluun. Työntekijä avaa palvelusta sivun, josta löytyvät suodattimet. Sitten työntekijä ohjeistaa oppilaita ja opettajaa käyttämään aina vähintään kahta suodatinta kerrallaan ja tutkimaan millaista sisältöä palvelussa on. Keskustellaan havainnoista.

Perehdytys yhteistyön toteuttajille

Perehdytys lukutaitoyhteistyöhön uusille opettajille

Koulun ja kirjaston systemaattinen LUKUTAITOYHTEISTYÖ

uusille opettajille

Inarin kunnankirjasto 2023

PowerPoint-diaesitys aukeaa
kaksoisnapauttamalla kuvaa

Perehdytys lukutaitoyhteistyöhön uusille kirjaston työntekijöille

Kirjaston ja koulun systemaattinen lukutaitoyhteistyö

kirjaston uusille työntekijöille
Inarin kunnankirjasto
2023

PowerPoint-diaesitys aukeaa
kaksoisnapauttamalla kuvaa

Lukutaitoyhteistyö lukion kanssa

Inarin mallissa kirjaston ja lukion lukutaitoyhteistyö koostuu kahdesta elementistä:

1. Aineistoesittelyt äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisissa opinnoissa

Aineistoesittelyiden tarkoitus on auttaa opiskelijaa löytämään äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisissa opinnoissa tarvittavat ja hänelle itselleen sopivat kokonaisteokset.

Käytännössä aineistoesittely voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että jokaisen pakollisen äidinkielen ja kirjallisuuden opintojakson alussa järjestetään kirjavinkkaus.

2. Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opastus 1. vuosikurssille

Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opetuksen tarkoituksena on perehdyttää oppilaita kirjaston elektronisten aineistojen tarjontaan ja sähköisten palveluiden käyttöön.

Ivalon lukion opetussuunnitelmassa on seuraava teksti (lukutaitoyhteistyöhön liittyvä teksti korostettu):

7.1.1.

Suomen kieli ja kirjallisuus (AI1)

Oppiaineen tehtävä

Suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän erityisenä tehtävänä on syventää opiskelijan suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin tuntemusta sekä monilukutaitoa, vuorovaikutustaitoja ja mediataitoja. Opiskelu syventää opiskelijan käsitystä kieli- ja kulttuuritietoisuuden, kielitaidon ja vuorovaikutusosaamisen merkityksestä yksilöiden identiteettien ja yhteisöjen rakentumisessa. Suomen kieli on sekä oppimisen kohde että väline muiden oppiaineiden opiskelussa. Opiskelu kartuttaa monipuolisesti jatko-opinnoissa ja työelämässä tarvittavia teksti- ja vuorovaikutustaitoja. Opiskelussa tutustutaan mahdollisuuksiin jatkaa suomen kielen ja kirjallisuuden opintoja korkea-asteella.

Suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärän opiskeluun kuuluu kokonaisteosten lukeminen ja laajojen tekstien kirjoittaminen. Pakollisten opintojen aikana lue- taan vähintään kahdeksan kokonaisteosta, joista vähintään yksi on tietokirja. **Teosten valinnassa käytetään tukena kirjaston asiantuntemusta esimerkiksi niin, että kirjaston työntekijä esittelee opintojaksoon liittyvää kirjallisuutta opiskelijoiden lukuvalintojen pohjaksi.**

Aineistoesittelyt äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisissa opinnoissa

Aineistoesittelyiden tarkoitus on auttaa opiskelijaa löytämään äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisissa opinnoissa tarvittavat ja hänelle itselleen sopivat kokonaisteokset.

Käytännössä aineistoesittely voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että jokaisen pakollisen äidinkielen ja kirjallisuuden opintojakson alussa järjestetään kirjavinkkaus.

Esimerkki aineistoesittelyiden toteutuksesta:

Koulu on pyytänyt, että jokaisen pakollisen äidinkielen ja kirjallisuuden opintojakson alussa toteutetaan kirjallisuusesittely seuraavan teemoittaisen / lajeittaisen luettelon mukaisesti. Lähtökohtana esittelyissä käytetään sitä teosvalikoimaa, jonka koulussa käytössä oleva oppikirjasarja nostaa opintojakson tehtävien yhteydessä esiin.

Lisäksi opettajan kanssa on sovittu, että oppikirjassa mainittujen teosten lisäksi kirjaston työntekijä esittelee uutta teemaan / genreen sopivaa kirjallisuutta.

1. Esiteltävien teosten teemana vieras kulttuuri
2. Esiteltävien teosten genrenä dekkari
3. Esiteltävien teosten genrenä sarjakuvateos
4. Esittelyssä kaunokirjallisia teoksia ajankohtaisista aiheista ja vaikuttavaa tietokirjallisuutta
5. Esiteltävät teokset klassikoita, joissa on lukijan kanssa saman ikäinen päähenkilö
6. Esiteltävissä teoksissa eri teemoja oppikirjan luettelon mukaan

Esittelyn toteutus kirjastossa (esimerkki):

Koulun käyttämässä oppikirjasarjassa on lyhyet esittelyt teoksista, jotka kirjan tekijät ovat valinneet kunkin opintojakson kirjallisuustehtäviä varten. Oppikirjan esittelyjä voidaan syventää kirjastossa esim. seuraavasti.

Kirjaston työntekijä on kerännyt esiteltävät teokset tilaan, jossa aineistoesittely pidetään. Työntekijä on numeroinut teokset etukäteen ja kirjoittanut numerot myös arpalappuihin, joista jokainen opiskelija nostaa itselleen yhden. Arvan nostettuaan opiskelija käy hakemassa numeron osoittaman kirjan ja tutustuu siihen minuutin ajan.

Tehtävänä on tutkia teosta mahdollisen lukuvalinnan kannalta. Valmistaudutaan siis kertomaan muille opiskelijoille esimerkiksi sellaisia asioita kuin montako sivua teoksessa on, millainen on teoksen taitto ja jäsenitys (isoa / pientä / tiheää / väljää tekstiä, millaiset marginaalit; millaisiin osioihin jaettu yms.) sekä mitä kerrotaan mahdollisissa etu- ja takaliepeen teksteissä.

Lopuksi teokset käydään läpi numerojärjestyksessä niin, että kukin opiskelija lukee vuorollaan nimikkoteoksensa takakannen esittelytekstin ääneen ja kertoo teosta koskevista havainnoistaan. Tarvittaessa kirjaston työntekijä voi vielä todeta, että teos on esim. saanut jonkin palkinnon.

Verkkokirjaston ja e-aineiston käytön opastus 1. vuosikurssille

1 – 2 oppituntia

Tavoite

Tutustutaan yhteen kirjavinkkisivustoon, kerrataan aineiston haku ja varaus verkkokirjastossa ja tehdään opiskelijoille henkilökohtaiset pin-tunnukset. Lisäksi tulevat tutuiksi kirjaston tarjoamat e-aineistot. Opastuksen jälkeen opiskelija tietää, miten palveluihin kirjaututaan ja miten siellä etsitään sopivia aineistoja ja sekä lainataan että palautetaan niitä.

Palautetaan ensin mieliin verkkokirjaston käyttö

Kirjaston työntekijä on etukäteen valinnut jonkin kirjavinkkisivuston. Sen avulla hän valituttaa opiskelijoilla yhden tai useamman teoksen, joita opiskelijat etsivät verkkokirjastosta.

Hyvä sivusto on esimerkiksi kirjavinkit.fi. Siellä kirjavinkkejä voi hakea mm. genreittäin.

Kirjaston työntekijä tekee valmiiksi arpalaput. Arvassa lukee aina yhden genren nimi, kuten kauhu, maaginen realismi, eroottinen kirjallisuus. Jokainen opiskelija nostaa itselleen yhden arvan, käy kirjavinkkisivustolla tutkimassa ko. genreen liittyvää tarjontaa ja valitsee yhden teoksen, jota etsii verkkokirjastosta.

Tehtävänä on selvittää, onko teos oman paikkakunnan kirjastossa, onko se kenties lainassa ja voiko teosta varata.

Jos opetustilanne järjestetään kirjastossa, opiskelijoille on hyvä antaa tehtäväksi myös etsiä kirja hyllystä. Uusia arpoja voi nostaa niin kauan, kunnes löytyy jokin paikalla oleva kirja.

Kun opiskelijat etsivät teoksia verkkokirjastosta, kirjaston työntekijä kiertää tietokoneen kanssa opiskelijoiden luona tiedustellen, onko heillä henkilökohtaista pin-tunnusta. Jos sellaista ei ole, niin työntekijä tekee tunnuksen. Kun opiskelija on saanut tunnuksen, hänen tehtävänä on nostaa taas arpa, tällä kertaa sellaisen etsiäkseen sellaista teosta, joka on mahdollista varata. Kun teos on löytynyt verkkokirjastosta, opiskelija opettelee tekemään teokseen varauksen ja myös poistamaan sen.

Verkkokirjasto-opastuksen lopuksi työntekijä näyttää maksujen maksamisen sekä suosikkilistojen luomisen ja käyttämisen verkkokirjastossa.

Tähänastiset tehtävät puretaan kysymällä, millainen kokemus kirjojen etsintä sekä varaus ja palautus oli. Oliko jotain hankalaa, vai sujuiko kaikki helposti?

Seuraavaksi siirrytään tutkimaan kirjaston tarjoamia e-aineistoja

Kirjaston työntekijä avaa näytölle verkkokirjaston etusivun ja näyttää, mistä e-aineistot löytyvät.

Katsotaan ensin e-kirjat ja e-äänikirjat. Kirjaston työntekijä näyttää, mitä asioita aineistohaussa voi rajata. Tämän jälkeen kirjaston työntekijä jakaa jokaiselle opiskelijalle etukäteen tehdyn arvan, jossa on kolme rajainta. Opiskelijan tehtävänä on käyttää näitä rajaimia ja valita hakutuloksista yksi teos, jonka hän lainaa / varaa ja palauttaa.

Seuraavaksi tutustutaan e-aikakauslehtiin.

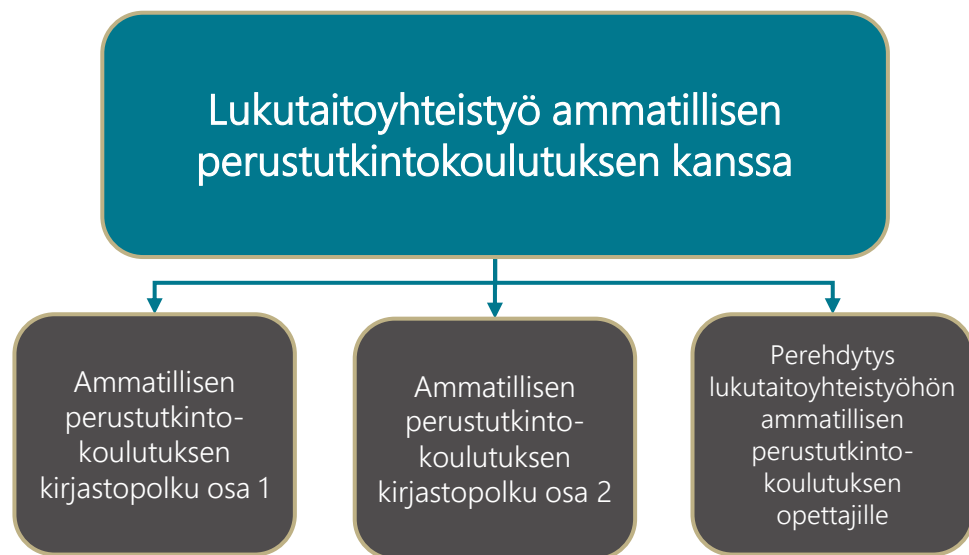
Kirjaston työntekijä jakaa jokaiselle opiskelijalle arvan, jossa on yksi e-palvelusta löytyvä aikakauslehti. Opiskelija etsii lehden ja lainaa sen luettavaksi. Kirjaston työntekijä antaa tehtäväksi tutkia, kenelle lehti on suunnattu (asian harrastaja / kuka vain), onko lehdessä paljon kuvia / mainoksia, minkälaisia juttuja lehdessä on (pitkiä / lyhyitä, aiempaa tietämystä vaativia jne.). Käydään tehtävä läpi niin, että kirjaston työntekijä avaa yhden lehden kerrallaan näytölle kaikkien nähtäväksi ja lehteä tarkastellut saa lyhyesti kertoa havainnoistaan.

Kirjaston työntekijä näyttää e-musiikkipalvelut.

Siirrytään tutkimaan elokuvapalvelua. Kirjaston työntekijä näyttää elokuvapalvelun rajaimet. Opiskelijat saavat tehtäväksi valita kaksi rajainta ja valita tulosjoukosta yhden elokuvan. Käydään tehtävä yhdessä läpi niin, että kirjaston työntekijä näyttää näytöllä jokaisen elokuvavalinnan ja opiskelija kertoo, mitä rajaimia hän käytti.

Lopuksi on aikaa kysymyksille.

Lukutaitoyhteistyö ammatillisen perustutkintokoulutuksen kanssa

Kirjaston ja ammatillisten perustutkintojen lukutaitoyhteistyö koostuu kahdesta elementistä:

1. Ammatillisen perustutkinnon kirjastopolku osa 1

Ammatillisen perustutkinnon kirjastopolun 1. osan tarkoitus on hoksauttaa opiskelijaa siitä, että jokaisen on tarpeellista päivittää lukutaitojaan ja ylläpitää lukukuntoaan läpi elämän. Käsitys kirjaston tarjonnasta ja käytöstä auttaa asiaa.

Jokainen perustutkintoa aloittava ryhmä osallistuu kirjastopolun 1. osaan yhdessä opettajansa kanssa.

Kirjastopolku 1:stä huolehtiminen on kirjattu ryhmänohjaajan eli ofelaš-opettajan tehtävälistaan.

2. Ammatillisen perustutkinnon kirjastopolku osa 2

Ammatillisen perustutkinnon kirjastopolun 2. osan tarkoitus on tutustuttaa opiskelija kirjaston e-aineistoihin ja niiden käyttöön.

Jokainen opiskelija, joka suorittaa itsenäisesti pakollisen Taide ja luova ilmaisu -nimisen yhteisen tutkinnon osan, tulee käyneeksi läpi kirjastopolku 2:n.

Ammatillisen perustutkintokoulutuksen kirjastopolku osa 1

Ammatillisen perustutkintokoulutuksen kirjastopolun 1. osa on kuvattu julkaisussa *Polkuja kirjastoon: Toimintakokonaisuuksia nuorten ja aikuisten lukutaitotyöhön* (Mäkinen-Laitila & Salminen 2021, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, s. 6–10). Ko-osio on tässä upotuksena (julkaistaan SeAMK:n luvalla).

ALOITTAVIEN OPISKELIJOIDEN KIRJASTOKÄYNTI

Tavoite: Opiskelija hoksaa, että jokaisen on tarpeellista päivittää lukutaitojaan ja ylläpitää lukukuntoaan läpi elämän. Kirjaston käyttö auttaa asiaa!

Tavoitteet opiskelijoiden tulevaisuuden osaamiselle:

Opiskelijat tietävät, että:

- Kirjastossa on heitä kiinnostavaa ja opiskelua tukevaa aineistoa
- Kaikkien kirjastojen aineisto on järjestetty saman, opeteltavissa olevan logiikan mukaan
- Kirjastojen verkko on laaja ja kaikkien käytettävissä; yhden kirjaston asiakkuus tarjoaa pääsyn myös muiden kirjastojen aineistoihin
- Opiskelijat osaavat asioida kirjastossa ja tietävät, että kirjaston henkilökunta auttaa aineiston hakemisessa

Kesto: Kaksi tuntia

Haastavuus: Keskitasoa

Osallistujamäärä: Kaksi tuntia riittää noin 10 osallistujan ryhmälle. Toteutettu enimmillään 16 osallistujalle.

Tila- ja laitevaatimukset:

Toteutettava kirjastotilassa. Tietokoneesta ja isosta näytöstä on hyötyä, mutta tarvittaessa pärjätään osallistujien älypuhelimien varassa. Ajastin työskentelyrupeamien kesken seuraamista varten.

Etukäteen

valmisteltavat materiaalit:

- Kopio yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä (liite 1, s.10) jokaiselle osallistujalle
- Keskenään eri väriset arpaliput löytöretkeilyyn kirjastoluokkien ja lehtien parissa (arvassa yksi luokkanumero, lehtiarvassa aikakauslehden nimi) sekä taas uuden väriset arpaliput verkkokirjaston käytön ja hyllystä hakemisen harjoitteluun (arvassa teoksen nimi)
- Käsitekarta kirjaston tarjonnasta valmiiksi seinälle (liite 3, s. 26)
- Tusseja ja maalarinteippiä rintaan liimattavia nimilappuja varten, post it –lappuja ja kyniä

Soveltuvuus: Sopii nuorille ja aikuisille. Kokeiltu kuuden eri ammatillisen koulutuksen ryhmän kanssa.

TOIMINNAN KUVAUS

Kirjastokäynti koostuu lämmittelyn lisäksi kuudesta työskentelyvaiheesta:

1. pohjustava keskustelu
2. tutustuminen kirjastoon ja aineiston järjestelyperiaatteisiin
3. löytöretkeilyä kirjaston aineistojen ja luokkien parissa
4. verkkokirjaston käyttö
5. erilaisten hakujen harjoittelu ja
6. reitit e-aineistoihin.

Kaikki työskentelyvaiheet on kuvattu seuraavassa.

Lämmittely: Tervetuloa kirjastoon!

- Jokainen kirjoittaa maalarinteippiin sukunimensä ja kiinnittää sen rintaansa.
- Järjestäytyään aakkosjärjestyksen mukaiseen riviin äännettömästi.
- Ohjaaja toteaa, että kirjastossa asioidessa aakkosjärjestyksellä on käyttöä: yleisten kirjastojen aineistot on järjestetty tekijän sukunimen mukaiseen aakkosjärjestykseen. Lopuksi jokainen kertoo myös etunimensä.
- Siirrytään rivistä hevosenkengän muotoiseen asetelmaan istumaan.
- Käydään läpi käynnin päätavoitteet: lukutaitojen päivittämisen tarpeesta hoksauttaminen ja se, että tarkoitus on oppia asioimaan kirjastossa - tai kerrata asiaa, mikäli se on jo tuttu.

1. Pohjustava keskustelu:

- Mitä hyötyä tai iloa lukutaidosta on?

Osallistajat kirjoittavat vastauksiaan kysymykseen post it –lapuille, yksi vastaus per lappu. Jokainen käy kiinnittämässä lappunsa tarkoitukseen varattuun, kaikille näkyvään alustaan.

Ohjaaja käy läpi vastaukset. Lisäksi ohjaaja toteaa, että tavallinen ajatus lukutaidosta puhuttaessa on, että sillä tarkoitetaan ns. sisälukutaitoa eli mekaanista lukutaitoa, jonka useimmat ovat oppineet koulussa. Lukutaidon kehittyminen ei ole kuitenkaan pysähdä siihen, että saa tekstistä selvää, vaan lisäksi olemme oppineet paljon muita lukemiseen liittyviä taitoja, kuten taidon lukea erilaisia tekstejä eri tavoin (esimerkiksi oppikirjaa luetaan eri tarkoituksessa ja eri tavoin kuin vaikkapa sarjakuvaa).

Ohjaaja toteaa vielä, että koska tekstiympäristöt monimuotoistuvat jatkuvasti ja vietämme yhä enemmän aikaa tekstien parissa, lukemisen taidoissa riittää nykyään opittavaa koko iäksi. Paras tapa kehittää lukemisen taitojaan on niiden runsas ja monipuolinen käyttäminen. Tutkitusti tehokkainta on kaunokirjallisuuden lukeminen, mutta kaikenlaisille teksteille altistuminen on tärkeää.

- Mitä kaikkea tulee luettua päivän aikana?
Osallistujat jaetaan kolmen ryhmiin. Heitä pyydetään keskustelemaan aiheesta ja kirjaamaan lapuille, mitä kukin tulee lukeneeksi päivän mittaan (yksi asia per lappu). Laput käydään liimaamassa kaikille näkyvään alustaan. Ohjaaja kehoittaa osallistujia tutustumaan lappujen sisältöön.
- Mitä muuta voisin lukea?
Käydään kierros, jossa jokainen toteaa edellisen vaiheen lappujen pohjalta yhden sellaisen asian, jonka voisi lisätä lukemisiinsa.
- Ennen kuin siirrytään eteenpäin, ohjaaja toteaa, että niin tärkeää kuin lukeminen onkin, se voi olla joillekin työlästä. Aiheeseen palataan vähän myöhemmin tämän käynnin aikana.

2. Tutustutaan kirjastoon ja aineiston järjestelyperiaatteisiin käytännössä:

- Todetaan tutustumisen kohteena olevan kirjaston aineistot ja niiden sijainnit.
- Esitellään luokitus ja luokkien sijainnit kyseisessä kirjastossa. Kirjastokierroksen tueksi jaetaan jokaiselle A4-kokoinen kopio yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä (liite 1, s. 10).
- Tutustutaan aineistoihin ja kirjastoluokkiin siten, että mukana on sekä aineistoja, jotka sivuavat opiskelijoiden omaa alaa että aineistoja, jotka liittyvät mahdolliseen oppilaitoksen omaan, kaikessa opiskelussa läsnä olevaan aihekokonaisuuteen.

3. Löytöretkeilyä kirjaston aineistojen ja luokkien parissa

- **Kirjat**, mukana kaikki kirjallisuudenlajit
 - Jokainen nostaa arvan, jossa on yksi luokkanumero, hakee kirjan hyllystä ko. luokasta (henkilökunnalta voi aina pyytää apua!), selailee kirjaa minuutin sekä valmistautuu kertomaan pari sisällöllistä asiaa, joita kirjassa näkee.
 - Käydään yhdessä läpi, mitä löytyi. Opiskelijan puheenvuoron jälkeen ohjaaja toteaa ao. luokan nimen ja kertoo sen sisällöstä tarkemmin.
- **Lehdet**
 - Jokaiselle arvotaan lehti, johon liittyy tutustumis- ja esitteilytehtävä.
 - Ensimmäinen jokainen selailee lehteään minuutin ajan yleisesti.
 - Sitten jokainen etsii lehdestään sisällysluettelon, silmäilee sitä sekä poimii luettelosta pari esimerkkiä siitä, millaisia asioita tässä aikakauslehdessä on.

- Käydään läpi lehti kerrallaan, mitä löytyi.
- Todetaan, että aikakauslehdet ovat usein hyviä tiedonlähteitä.
- **E-lehdet:** käydään läpi mahdollisuus e-lehtien lukemiseen (eMagz ja e-Press) ja katsotaan verkkokirjaston avulla, miten e-lehtiin pääsee käsiksi. Jos käytetään opiskelijoiden omia puhelimia, ne otetaan esille tässä vaiheessa.

4. Katsotaan verkkokirjaston käyttöä

Ohjaaja: *”Verkkokirjaston avulla voi selata kaikkien kirjastokimppaan kuuluvien kirjastojen aineistoja ja varata / tilata teoksen, jos se ei ole heti saatavilla. Menkää kirjastokimppan Finna-sivuston osoitteeseen (osoite kannattaa laittaa kirjallisena opiskelijoiden nähtävälle). Kirjoittakaa hakukenttään Harry Potter (tms. tuttu teos, jolla oletettavasti tulee niin iso hakutulos, että sitä ei pysty käsittelemään ilman rajoituksia).”* Ohjaaja neuvoo rajaustyökälujen käytön ja toteaa hyllystä hakemisen kannalta merkittävät symbolit (kirjaston nimi, paikalla / ei paikalla, hyllypaikka).

5. Kytetään verkkokirjasto haku hyllystä hakemiseen ja harjoitellaan.

Jokainen saa arvan, jossa on kirjan nimi. Tehtävänä on selvittää teoksen sijaintitiedot verkkokirjaston avulla ja hakea teos hyllystä.

6. Todetaan myös aihehauksen mahdollisuus.

Esimerkki: kirjoittakaa hakukenttään *koira*. Montako hakutulosta?

Kokeillaan toista ääripäätä: kirjoittakaa hakukenttään *kääpiö villakoiran turkin hoito*. Ohjaaja: *”Kuten huomataan, aiheenmukaista hakua kannattaa suunnitella. Sopivien hakulausekkeiden muotoiluun tarvitaan aikaa. Aina voi kuitenkin kääntyä kirjastohenkilökunnan puoleen, he ovat hakujen ammattilaisia.”*

7. Katsotaan reitit Celianetiin ja Elliisiin.

- Kerrotaan Celianetin palveluista. Todetaan, että niiden käyttäjäksi päästäkseen ei tarvitse todistusta esim. lukivaikeudesta, vaan riittää, että itse kokee lukemisen työlääksi.
- Katsotaan, miten Celianetiin pääsee.
- Katsotaan reitti kirjastokimppan e-kirjakokoelmaan.

Toiminnan päättäminen

Lopuksi viitataan seinällä olevaan käsittekarttaan kirjaston tarjonnasta. Otetaan esille ne palvelut, jotka eivät ole tulleet vielä tällä käynnillä puheeksi. Kiitetään ryhmää ja toivotetaan tervetulleeksi kirjastoon vastakin. Tehdään tarvitseville kirjastokortti.

Tästä linkistä pääset tutustumaan kirjastopolun 2. osaan.

Ammatillisen perustutkintokoulutuksen kirjastopolku osa 2

YLEISTEN KIRJASTOJEN LUOKITUSJÄRJESTELMÄ

0 YLEISTEOKSET

- 01 Bibliografia
- 02 Kirjastotoimi, Kirjastotiede, Informatiikka
- 03 Tiedonhaku, Yleiset Tietoteokset
- 04 Yleiset Kokoomateokset
- 05 Yleiset Kausjulkaisut
- 06 Yleinen Kulttuuripolitiikka
- 07 Viestintä, Joukkoviestintä

1 FILOSOFIA, PSYKOLOGIA, RAJATIETO

- 10 Yleistieteet
- 11 Filosofia
- 12 Logiikka
- 14 Psykologia
- 15 Rajatieto
- 16 Tietoteoria, Tiedeoppi
- 17 Etiikka, Elämänfilosofia, Estetiikka

2 USKONTO

- 20 Yleinen Uskontotiede
- 21 Uskonnonfilosofia
- 22 Raamattu, Raamantutkimus
- 23 Dogmatiikka, Kristillinen Etiikka
- 24 Kristillinen Hartauskirjallisuus
- 25 Käytännöllinen Teologia
- 26 Kristillinen lähetystyö
- 28 Kristilliset Kirkot ja Yhteisöt, Kirkkohistoria
- 29 Ei-Kristilliset Uskonnot ja Mytologiat

3 YHTEISKUNTA

- 30 Yleinen Yhteiskuntatiede
- 31 Tilastotiede
- 32 Valtio-Oppi, Poliittika
- 33 Oikeustiede
- 34 Alueuunnittelu, Aluepolitiikka
- 35 Hallinto
- 36 Taloustiede, Kansantaloustiede
- 37 Sosiaalipolitiikka
- 38 Kasvatus, Opetus, Kasvatustiede
- 39 Maanpuolustus

4 MAANTIETIEDE, MATKAT, KANSATIETIEDE

- 40 Maantiede
- 41 Eurooppa
- 42 Suomi
- 43 Pohjoismaat
- 44 Keski-Eurooppa
- 45 Brittein Saaret
- 46 Etelä-Eurooppa
- 47 Itä-Eurooppa
- 48 Muut Maanosat
- 49 Kansatiede, Kulttuuriantropologia

5 LUONNONTIETEET, MATEMATIIKKA, LÄÄKETIETIEDE

- 50 Luonnontieteet
- 51 Matematiikka
- 52 Tähtitiede, Geodesia
- 53 Fysiikka

- 54 Kemia
- 55 Fyysinen Maantiede, Geologia
- 56 Biologia
- 57 Kasvitiede
- 58 Eläintiede
- 59 Lääketiede, Terveydenhoito

6 TEKNIikka, TEOLLISUUS, KÄSITYÖ, MAA- JA METSÄTALOUS, KOTITALOUS, LIIKETALOUS, LIIKENNE

- 60 Sovelletut Tieteet
- 61 Atk, Tietotekniikka, Tietoliikenne, Viestintätekniikka
- 62 Metalliteollisuus, Konetekniikka, Liikennevälineet, Sähkötekniikka
- 63 Kaivannaisteollisuus, Kemia- ja Metalliteollisuus
- 64 Puunjalostusteollisuus, Tekstiiliteollisuus, Nahkateollisuus, Hienomekaaninen Teollisuus
- 65 Käsi- ja Kotiteollisuus
- 66 Rakennustekniikka
- 67 Maa- ja Metsätalous, Elintarviketeollisuus, Biotekniikka
- 68 Kotitalous, Laittalous
- 69 Liiketalous, Markkinointi, Kauppa, Liikenne

7 TAITEET, LIIKUNTA

- 70 Taide, Taidehistoria
- 71 Uudet taidemuodot
- 72 Arkkitehtuuri
- 73 Kuvaneuvostot
- 74 Maalaustaide, Piirustustaide
- 75 Grafiikka, Valokuvaus
- 76 Muotoilu, Taideteollisuus, Taidenäyttely
- 77 Näytelmätaide, Elokuvataide
- 78 Musiikki
- 79 Liikunta, Urheilu, Leikit, Huvit

8 KAUNOKIRJALLISUUS, KIRJALLISUUSTIETIEDE, KIELTIETIEDE

- 80 Kaunokirjalliset Sekaisäitöiset Teokset
- 81 Kansanrunous
- 82 Runot
- 83 Näytelmät
- 84 Kertomakirjallisuus
- 85 Sadut, Kuvakirjat, Sarjakuvat
- 86 Kirjallisuustiede
- 87 Kielitiede
- 88 Suomalais-Ugrilaiset kielet
- 89 Indoeurooppalaiset kielet, Muut kielet

9 HISTORIA

- 90 Historiantutkimus, Yleinen Kulttuurihistoria, Yleinen Sotahistoria, Yleinen Arkeologia
- 91 Maailmanhistoria, Euroopan Historia
- 92 Suomen Historia
- 93 Pohjoismaiden Historia
- 94 Keski-Euroopan Historia
- 95 Brittein Saarten Historia
- 96 Etelä-Euroopan Historia
- 97 Itä-Euroopan Historia
- 98 Muiden Maanosien Historia
- 99 Henkilö- ja Sukuhistoria

Liite 1: Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä

Ammatillisen perustutkintokoulutuksen kirjastopolku osa 2

Ammatillisen perustutkinnon kirjastopolun 2. osan tarkoitus on tutustuttaa opiskelija kirjaston e-aineistoihin ja niiden käyttöön. Kirjastopolun 2. osa on integroitu pakolliseen Taide ja luova ilmaisu -nimiseen yhteiseen tutkinnon osaan niin, että jokainen opiskelija, joka suorittaa ko. tutkinnon osan itsenäisesti verkko-opintona, käy läpi Kirjastopolun 2. osan.

Seuraavassa esiteltävät tehtävät ovat esimerkkejä Kirjastopolun 2. osan sisällöstä. Oppilaitoksen asettama tavoite Kirjastopolun 2. osan tehtäville on, että opiskelija kokeilee erilaisia luovan kirjoittamisen tapoja eKirjastoa hyödyntäen.

Kirjaston asettama tavoite puolestaan on, että opiskelija kertaa tehtävien avulla kirjaston käyttöä ja tutustuu erityisesti kirjaston e-aineistoihin. E-kirjaston käytön oppimistavoitteet ovat e-aineiston etsiminen, rajaimien käyttö, tulosten selailu sekä teoksen lainaaminen ja palauttaminen.

TEHTÄVÄ: Kirjoittaminen tietokirjan kuvan pohjalta

1. Etsi eKirjastosta tietokirja. Mene ensin osoitteeseen lapinkirjasto.finna.fi. Klikkaa etusivun ylävalikosta eKirjasto ja sen jälkeen uudelleen eKirjasto. Seuraavaksi klikkaa Ellibs.
2. Rajaa hakua vähintään seuraavilla rajaimilla: saatavuudeksi *Saatavilla heti*, kohdeyleisöksi *Aikuisille*, tiedostomuodoksi *e-kirja*, aiheeksi yksi tietokirjallisuuden aihepiireistä, esim. *Ruoka, juomat, kotitalous*.
3. Ota kuvakaappaus määrittelemistäsi hakuehdoista ja lisää kuvakaappauksesi tehtävän oheen:
4. Valitse yksi teoksista. Avaa teos klikkaamalla kansikuvaa. Kun teoksen tiedot ovat näkyvillä, klikkaa joko *Lue selaimessa* tai *Lataa koneellesi*. Viimeistään tässä vaiheessa sinun pitää kirjautua Ellibsiin sisään. Tarvitset siihen kirjastokortin ja pin-koodin.
5. Selaile kirjaa ja valitse sieltä yksi kuva. Jos et löydä kuvaa ja vaihdat toiseen teokseen, palauta edellinen teos ensin.
6. Kerro tässä lyhyesti, mitä kuvassa on:
7. Luova kirjoittaminen: tee alla oleva tehtävä tai ideoi oma luovan kirjoittamisen harjoitus valitsemaasi kuvaan liittyen.

Kirjoita kuvasta vapaasti ns. tajunnanvirtana eli tauotta noin 10 minuuttia. Tämä harjoitus toimii hyvänä virittäytymistehtävänä kirjoittamiseen, koska harjoituksessa pääasia on, että kirjoittaa. Voit aloittaa tekstisi esimerkiksi näin: *Kuvassa...* Jos kirjoittaminen jossain vaiheessa tyrehtyy, pane piste ja aloita uusi lause sanalla *Kuvassa*. Tämän voi tehdä niin monta kertaa kuin tarvitsee.

TEHTÄVÄ: Kirjoittaminen kaunokirjallisen äänikirjan pohjalta

1. Etsi eKirjastosta kaunokirjallinen äänikirja. Mene siis osoitteeseen lapinkirjasto.finna.fi. Klikkaa etusivun ylävalikosta eKirjasto ja sen jälkeen uudelleen eKirjasto. Seuraavaksi klikkaa Ellibs.
2. Rajaa hakua vähintään seuraavilla rajaimilla: saatavuudeksi *Saatavilla heti*, kohdeyleisöksi *Aikuisille* ja aiheeksi *Fantasia* tai *Romaanit, novellit*. Valitse tiedostomuodoksi *äänikirja* (MP3). Huomaathan valita myös sopivat *Kielet*.

3. Ota kuvakaappaus määrittelemistäsi hakuehdoista ja lisää kuvakaappauksesi tehtävän oheen:
4. Valitse yksi teoksista. Avaa teos klikkaamalla kansikuvaa. Kun teoksen tiedot ovat näkyvillä, klikkaa *Kuuntele*. Viimeistään tässä vaiheessa sinun pitää kirjautua Ellibsiin sisään. Tarvitset siihen kirjastokortin ja pin-koodin.
5. Kerro tässä, minkä kaunokirjallisen teoksen valitsit (teoksen tekijän nimi ja teoksen nimi):
6. Luova kirjoittaminen: tee alla olevista tehtävistä yksi, joka sopii valitsemaasi äänikirjaan, tai ideoi oma luovan kirjoittamisen harjoitus valitsemaasi teokseen liittyen.

Kuuntele äänikirjaa vähintään 10 minuuttia ja

- 1) Valitse yksi katkelmassa esiintyneistä hahmoista ja ota hänet oman noin 100 sanan pituisen mininovellisi päähenkilöksi.
- 2) Valitse yksi katkelmassa esiintyneistä paikoista ja sijoita oman noin 100 sanan mininovellisi tapahtumat sinne.
- 3) Kirjoita 100 sanan pituinen alku omalle äänikirjallisesi.
- 4) Piirrä ja kirjoita lukemaasi katkelmaan pohjautuen tai siitä inspiroituen kolmen ruudun sarjakuva.

Perehdytys lukutaitoyhteistyöhön ammatillisen perustutkintokoulutuksen opettajille

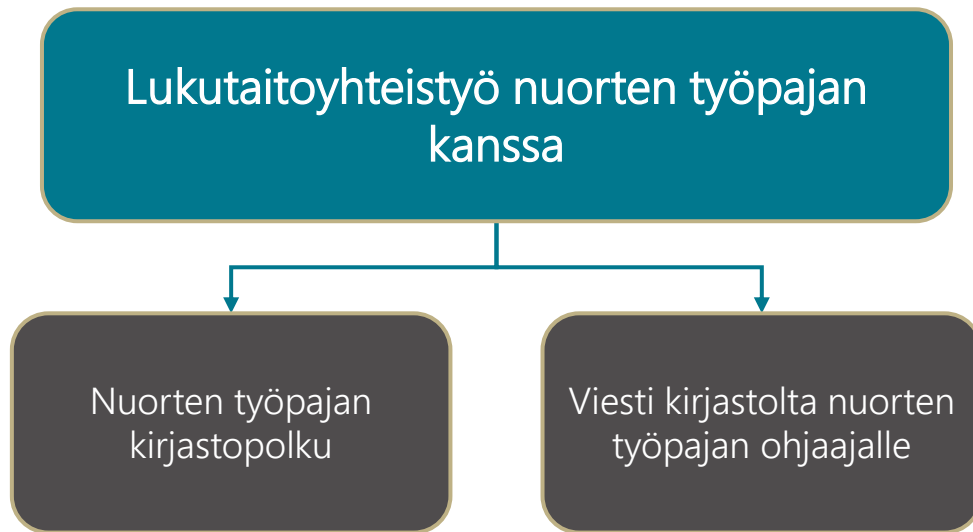
Kirjastopolku SAKK:n kaikille aloittaville pt-ryhmille

Kirjaston ja SAKK:n lukutaitoyhteistyö

Lähtökohdat, tavoitteet, sisältö,
käytännön järjestelyt

Huom. dioissa mainittava
Ofelaš-opettaja = luokan-
valvoja / ryhmänohjaaja

Lukutaitoyhteistyö nuorten työpajan kanssa

Nuorten työpajatoiminnan tarkoitus on parantaa nuoren elämänhallinnan taitoja ja osallisuutta yhteiskuntaan sekä auttaa hänen kasvuun ja itsenäistymistään. Pitkän tähtäyksen tavoite on kohentaa nuoren valmiuksia päästä koulutukseen, suorittaa koulutus loppuun tai päästä avoimille työmarkkinoille. Jos nämä eivät ole ajankohtaisia, työpajatoiminnan tehtävänä on auttaa nuorta pääsemään muuhun tarvitsemaansa palveluun. (Nuorisolaki 1285/2016, 4 luku 13 §.)

Kirjaston ja nuorten työpajan lukutaitoyhteistyö muodostuu **nuorten työpajan kirjastopolusta**, jonka tarkoitus on tutustuttaa ryhmää kirjaston tarjontaan ja hoksauttaa tai muistuttaa siitä, että kirjastossa on mielenkiintoista aineistoa jokaiselle.

Jokainen uusi nuorten työpajaryhmä osallistuu kirjastopolkuun yhdessä ohjaajansa kanssa.

Kirjastopolusta huolehtiminen on kirjattu nuorten työpajan vastaavan ohjaajan työkuvaan.

Kirjastopolun eli ryhmämuotoisen kirjastonkäytön opetuksen kannalta haasteellista on, että työpajakakson kesto, työpajapäivien viikoittainen määrä ja pajapäivän pituus räätälöidään jokaiselle nuorelle yksilöllisesti. Nuoret eivät siis välttämättä ole toimineet pajalla ryhmänä, mikä täytyy ottaa huomioon kirjastopolun suunnittelussa. Myös kaikkien ohjelmaan sopivan ajankohdan löytäminen voi teettää töitä.

Haasteista huolimatta pajoilla on hyvä valmius joustaviin ratkaisuihin. Avainasemassa lukutaitoyhteistyön onnistumisessa ovat pajaohjaajat: heidät kirjaston kannattaa motivoida huolellisesti.

Nuorten työpajan kirjastopolku

Nuorten työpajan kirjastopolku on ja sitä edeltänyt tutustumis- ja pohjustusvierailu pajalla on kuvattu julkaisussa *Polkuja kirjastoon: Toimintakokonaisuuksia nuorten ja aikuisten lukutaitotyöhön* (Mäkinen-Laitila & Salminen 2021, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, s. 11–17).

Osa ko. osiosta on tässä upotuksena (julkaistaan SeAMK: luvalla).

2.2.2 OSA 2: NUORTEN TYÖPAJARYHMÄLLE RÄÄTÄLÖITY KIRJASTOKÄYNTI

Tavoite: Tutustuttaa ryhmää kirjaston tarjontaan ja hoksauttaa tai muistuttaa siitä, että kirjastossa on mielenkiintoista aineistoa jokaiselle

Kesto: Kaksi tuntia

Osallistujamäärä:

Maks. 10, sisältää myös ohjaajat

Tila- ja laitevaatimukset:

Kirjaston kokoelmien välittömässä läheisyydessä sijaitseva tila, josta saa suljettua oven ja jossa voidaan kahvistella aluksi. Ajastin työskentelyrupeamien seuraamista varten. Tietokone, nettiyhteys ja iso näyttö (tarvitaan sähköisten aineistojen esittelyä varten).

Etukäteen

valmisteltavat materiaalit:

- Post it -lappuja, käsitekartta kirjaston tarjonnasta tilan seinään (esim. voimapaperipohja ja väri-

en avulla strukturoitu, selkeä ja havainnollinen kuvio; kartan sisältö kuvattu kohdassa 4 tai käytä liite 3, s. 26).

- Kopio yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä jokaiselle (liite 1, s. 10).
- Noin 10 tyhjää arpalappua sekä saman verran arpoja, joista jokaiseen on kirjoitettu yhden kokoelmassa ja paikalla olevan teoksen nimi. Teokset valitaan siten, että ne ovat mahdollisimman erilaisia - eli kertovat kirjaston tarjonnan monipuolisuudesta.
- Hattu tms. astia arpalapuille.

Haastavuus: Helppohko

Sovellettavuus: Toimi hyvin nuorten työpajaryhmän kanssa. Lähtökoh- ta on, että saman ryhmän kanssa on ensin tavattu ryhmän omissa kokoontumistiloissa ja käyty läpi kirjastopolun osa 1.

TOIMINNAN KUVAUS

1. Esittäytyminen ja ohjelma

Ohjaajat esittäytyvät ja varmistavat, että kaikilla on tiedossa kaikkien nimet. Muistutellaan mieleen, mihin edellisellä kerralla jäätii. Käydään lyhyesti läpi tämän käynnin tarkoitus ("esitellä kirjaston tarjontaa juuri teille") sekä ohjelma.

2. Alkukartoituskeskustelu

Otetaan selvää, millainen mielikuva osallistujilla on tällä hetkellä kirjastosta. Mitä kirjastossa on, mitä kirjasto tarjoaa, mitä kirjastossa voi tehdä? Osallistujia ohjeistetaan kirjoittamaan yksi asia yhteen post it -lappuun ja viemään laput sovittuun

paikkaan tilan seinällä. Samalla reissulla otetaan kahvia ja jatketaan ohjelmaa kahvinjuonnin lomassa.

3. Todetaan, mitä lapuissa lukee.

4. Mitä (tässä) kirjastossa on, mitä kaikkea kirjasto tarjoaa?

Ohjaajat muistuttavat kirjaston aineistolajeista seinälle valmiiksi rakennetun käsittekartan avulla.

- Kirjoja: kaunokirjallisuus ja tietokirjallisuus. Kaunokirjallisuuden alalajit: kertomakirjallisuus, runot, sarjakuvat, näytelmät. Tietokirjallisuuden alalajit: luokat 0 – 9 (katsotaan luokkia myöhemmin tarkemmin).
- Lehtiä: sanomalehdet ja aikakauslehdet.
- Musiikkia ja elokuvia: cd-levyjä, dvd:itä, vinyylilevyjä, nuotteja.
- Mahdollisuus käyttää tietokonetta ja internetiä.
- Tietopalvelu: etsitään haluttu aineisto, etsitään aineistoa halutusta aiheesta ja autetaan laitteiden ja nettipalveluiden käytössä.
- E-aineisto: e-kirjoja, e-lehtiä, e-musiikkia, e-äänikirjoja, Ellibs, Celianet. Katsotaan myöhemmin, mitä nämä aineistot ovat ja miten niihin pääsee käsiksi.

5. Kierros kirjastossa

Käydään katsomassa, missäpäin kirjastoa erilaiset aineistolajit sijaitsevat. Käydään seuraavilla osastoilla: lehdet, yleisökäyttöön tarkoitetut tietokoneet, lasten ja nuorten osasto, musiikkiaineistot, kaunokirjallisuus: romaanit ja novellit, sarjakuvat, runot + näytelmät; tietokirjallisuus (luokkien sijoitusjärjestys kirjastotilassa).

6. Tietokirjojen luokitus

Palataan takaisin tilaan, josta aloitettiin. Jokainen saa oman kopion yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä. Käydään läpi pääluokat ja todetaan, että seuraavaksi harjoitellaan tietokirjalokkien löytämistä. Muistutetaan, että henkilökunta neuvoa tarvittaessa.

- Valitse yksi monisteesta olevista (tietokirjojen) alaluokista. Etsi luokan sijainti kirjastotilassa, ota luokasta yksi kirja ja tuo se tähän tilaan. Ohjaajat auttavat sijaintien löytämisessä.
- Kun jokainen on hakenut yhden kirjan ja ollaan taas aloitustilassa, jokainen silmäilee kirjaansa ulkoa ja sisältä.
- Sen jälkeen valinnat esitellään lyhyesti. Ohje: näytä kirjasi, kerro luokka ja kuvaille kirjaa päällisin puolin.
- Jos on aikaa, voidaan käydä läpi seuraava vaihe: Valitse monisteesta eri tietokirjaluokka kuin äsken ja sen alta jokin alaluokka. Kirjoita alaluokan numero tyhjiin arpaan ja pudota arpa astiaan.

- Jokainen nostaa arvan, etsii siinä olevan luokan hyllystä ja ottaa ko. luokasta yhden kirjan. Kirjat tuodaan opintotilaan.
- Kierrätetään kirjoja siten, että jokainen tutustuu jokaiseen kirjaan minuutin ajan.
- Käydään kirjat läpi siten, että jokainen näyttää edessään olevan teoksen muille ja toteaa luokan, johon se kuuluu. Sen jälkeen kuvaillaan kirjaa yhteisesti: jokainen, jolla on kirjasta jotakin sanottavaa, kertoo tässä kohtaa ajatuksensa.

7. Siirrytään aikakauslehtiin

Tuo yksi lehtisalin aikakauslehdistä opintotilaan. Tutki lehteä ja sen sisällysluetteloa. Millaisia asioita tässä lehdessä on? Käydään kierros, jossa esitellään lehdet.

8. Tutustutaan E-aineistoon ja Celianetiin

Esitellään kirjaston e-kirjat, e-lehdet, e-musiikki, e-äänikirjat sekä Celianet.

9. Verkkokirjaston käyttö ja harjoittelu

- Lähtökohtana esimerkkiteoksen nimi. Käydään läpi relevantit hakurajukset, erityisesti aineistotyyppi sekä haluttu (kirjastokimpan) kirjasto.
- Käydään läpi teosnäköymän merkitykset: minkä (kirjastokimpan) kirjastojen koelmiin teos kuuluu, missä se on paikalla, miten paikkamerkkiä tulkitaan ja millä periaatteella teos löytyy hyllystä (aakkosjärjestys).
- Otetaan esiin omat puhelimet harjoittelua varten ja mennään ao. verkkokirjaston sivuille.
- Jokainen nostaa ohjaajan etukäteen tekemän arvan, jossa on yhden teoksen nimi.
- Jokainen hakee lapussaan olevan teoksen hyllystä verkkokirjaston tietojen avulla ja tuo sen opintotilaan.
- Jokainen toteaa teoksensa ja kertoo, mihin luokkaan se kuuluu.

10. Kirjastokäynnin päättäminen

- Kirjoita post it –lappuihin: Mitä uutta opit kirjastosta tällä käynnillä? Millaisia ajatuksia käynti herätti? Vie laput samaan paikkaan, minne veit lappusi käynnin alussa. Todetaan lappujen sisällöt.
- Todetaan, että kirjastoa pääsee käyttämään voimassa olevalla kirjastokortilla. Kerrotaan, miten kortti saadaan käyttökuntoon, ja varataan mahdollisuus hoitaa asia heti.
- Kiitetään ryhmää ja toivotetaan jokainen tervetulleeksi kirjastoon vastakin. Muistutetaan vielä, että henkilökunta on kirjastossa asiakkaita varten ja että kirjastossa voi viettää aikaa ilman sen kummempaa asiakaan.

Seuraavan linkin takaa löydät kirjastolta nuorten työpajan ohjaajalle suunnatun viestipohjan.

Viesti kirjastolta nuorten
työpajan ohjaajalle

Viesti kirjastolta nuorten työpajan ohjaajalle

Hei kirjastosta!

Millainen tilanne teillä on työpajalla, onko siellä nyt eri porukka kuin ajankohtana X, jolloin teiltä viimeksi käytiin kirjastossa?

Kysyn tätä sen takia, että nuorten työpajan kirjastopolku on sovittu toteutettavaksi viimeistään siinä kohtaa, kun ryhmä on kokonaan vaihtunut.

Jos ryhmä on nyt eri kuin ajankohtana X, niin ruvetaan etsimään sopivia ajankohtia kirjastoreissulle.

Alempana viestissä on käynnin ohjelma suurin piirtein.

Yt. Jne.

NUORTEN TYÖPAJARYHMÄLLE RÄÄTÄLÖITY KIRJASTOKÄYNTI LYHYESTI

Tavoite: Tutustuttaa ryhmää kirjaston tarjontaan ja hoksauttaa tai muistuttaa siitä, että kirjastossa on mielenkiintoista aineistoa jokaiselle

Kesto: Kaksi tuntia

Kahvit, esittäytyminen ja ohjelma

Ohjaaja esittäytyy ja varmistaa, että kaikilla on tiedossa kaikkien nimet. Käydään lyhyesti läpi käynnin tarkoitus ("esitellä kirjaston tarjontaa juuri teille") sekä ohjelma.

Alkukartoitus

Otetaan selvää, millainen mielikuva osallistujilla on tällä hetkellä kirjastosta. Mitä kirjastossa on, mitä kirjasto tarjoaa, mitä kirjastossa voi tehdä?

Mitä (tässä) kirjastossa on, mitä kaikkea kirjasto tarjoaa?

Ohjaaja kertoo kirjaston aineistolajeista seinälle valmiiksi rakennetun käsitekartan avulla.

Kierros kirjastossa

Käydään katsomassa, missä päin kirjastoa erilaiset aineistolajit sijaitsevat.

Harjoitellaan tietokirjaluokkien löytämistä seuraavasti (tukena kirjastoluokitus-moniste):

- Valitse yksi (tietokirjojen) alaluokista. Etsi luokan sijainti kirjastotilassa, ota luokasta yksi kirja ja tuo se tähän tilaan. Ohjaaja auttaa sijaintien löytämisessä.

Tietokirjojen luokitus: löytöretkeilyä kirjastossa

- Kun jokainen on hakenut yhden kirjan, jokainen silmäilee kirjaansa ulkoa ja sisältä.
- Sen jälkeen valinnat esitellään lyhyesti. Ohje: näytä kirjasi, kerro luokka ja kuvaile kirjaa päällisin puolin.

Siirrytään aikakauslehtiin

Tuo yksi lehtisalin aikakauslehdistä opintotilaan. Tutki lehteä ja sen sisällysluetteloa.

Millaisia asioita tässä lehdessä on? Käydään kierros, jossa esitellään lehdet.

Tutustutaan E-aineistoon ja Celianetiin (palvelu niille, joille lukeminen on työlästä)

Verkkokirjaston käyttö ja harjoittelu

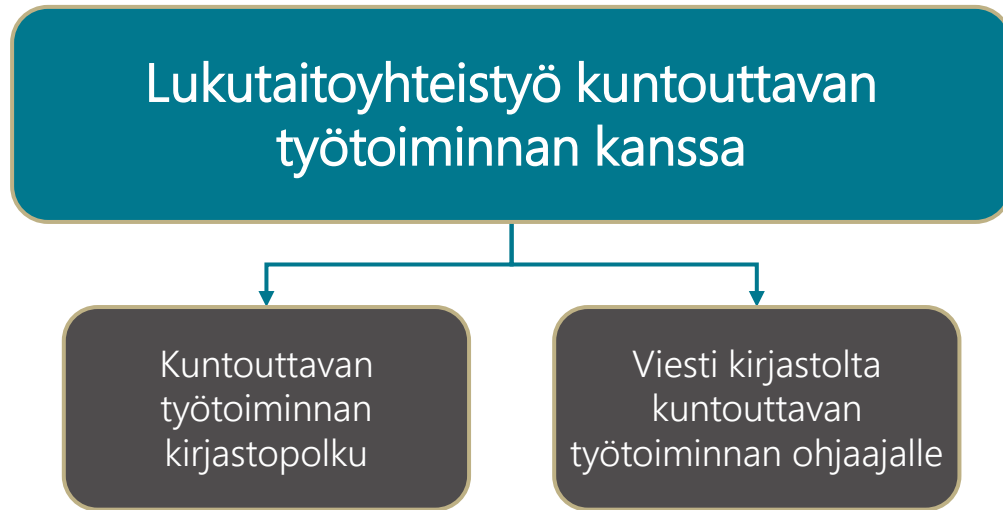
Käydään läpi hakurajaukset ja teosnäkyvän merkitykset esimerkkien avulla (omat puhelimet käytössä). Harjoitellaan teoksen löytämistä:

- Jokainen nostaa ohjaajan etukäteen tekemän arvan, jossa on yhden teoksen nimi.
- Jokainen hakee lapussaan olevan teoksen hyllystä verkkokirjaston tietojen avulla ja tuo sen opintotilaan. Ohjaaja apuna.
- Jokainen toteaa teoksensa ja kertoo, mihin luokkaan se kuuluu.

Kirjastokäynnin päättäminen

Mitä uutta opit kirjastosta tällä käynnillä? Millaisia ajatuksia käynti herätti?

- Todetaan, että kirjastoa pääsee käyttämään voimassa olevalla kirjastokortilla. Kerrotaan, miten kortti saadaan käyttökuntoon, ja varataan mahdollisuus hoitaa asia heti.
- Kiitetään ryhmää ja toivotetaan jokainen tervetulleeksi kirjastoon vastakin. Muistutetaan vielä, että henkilökunta on kirjastossa asiakkaita varten ja että kirjastossa voi viettää aikaa ilman sen kummempaa asiaakin.

Lukutaitoyhteistyö kuntouttavan työtoiminnan kanssa

Kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan palvelua, jonka tarkoituksena on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, 1 luku 2 §). Kuntouttavaan työtoimintaan voi osallistua, jos on ollut pitkään poissa työmarkkinoilta. Toiminnan tavoite on parantaa osallistujan työllistymis- tai kouluttautumismahdollisuuksia sekä vahvistaa työ- ja toimintakykyä ja arjenhallintaa. (Mm. <https://lapha.fi/kuntouttava-tyotoiminta>)

Kirjastopolun eli ryhmämuotoisen kirjastonkäytön opetuksen kannalta haasteellista on, että kuntouttavan työtoiminnan sopimukset ovat yksilöllisiä. Kirjastoon tuleva ryhmä ei ehkä ole erilaisten työaikojensa takia toiminut ryhmänä kertaakaan aikaisemmin, mikä täytyy ottaa huomioon kirjastopolun suunnittelussa. Myös kaikkien osallistujien ohjelmaan sopivan ajankohdan löytäminen voi vaatia ryhmältä joustoa.

Haasteista huolimatta kuntouttava työtoiminta on tärkeä kumppani lukutaitoyhteistyössä. Yhteistyön onnistumisen kannalta avainasemassa ovat työtoiminnan ohjaajat: heidät kirjaston kannattaa motivoida huolellisesti.

Inarin kunnan sosiaalijohtaja on vuonna 2021 tehnyt viranhaltijapäätöksen kirjastopolun kuulumisesta kuntouttavan työtoiminnan ohjelmaan.

Kuntouttavan työtoiminnan kirjastopolku

Kirjaston ja kuntouttavan työtoiminnan lukutaitoyhteistyö muodostuu kuntouttavan työtoiminnan kirjastopolusta, johon kuuluu kaksi räätälöityä kirjastokäyntiä. Ensimmäisen kirjastokäynnin tarkoitus on tutustuttaa ryhmää kirjaston tarjontaan ja antaa lukuvirikkeitä sekä hoksauttaa tai muistuttaa siitä, että kirjastossa on mielenkiintoista aineistoa jokaiselle.

Toisen kirjastokäynnin tarkoitus on tutustuttaa ryhmää kirjaston lehtitarjontaan ja antaa lukuvirikkeitä sekä hoksauttaa tai muistuttaa siitä, että kirjastossa ja kirjaston e-lehtitarjonnassa on mielenkiintoista aineistoa jokaiselle.

Lukutaitoyhteistyö kuntouttavan työtoiminnan kanssa

Jokainen uusi kuntouttavan työtoiminnan ryhmä osallistuu kirjastopolkuun yhdessä ohjaajansa kanssa.

Kuntouttavan työtoiminnan kirjastopolku

Kuntouttavan työtoiminnan kirjastopolun kaksi räätälöityä kirjastokäyntiä ja niitä edeltänyt tutustumis- ja pohjustusvierailu kuntouttavan työtoiminnan ryhmän omissa kokoontumistiloissa on kuvattu julkaisussa *Polkuja kirjastoon: Toimintakokonaisuuksia nuorten ja aikuisten lukutaitotyöhön* (Mäkinen-Laitila & Salminen 2021, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, s. 18–28).

Osa ko. osiosta on tässä upotuksena (julkaistaan SeAMK:n luvalla).

Osa 2: Ryhmälle räätälöity kirjastokäynti 1

Tälle ryhmälle räätälöityjä kirjastokäyntejä on kaksi. Ensimmäisellä kerralla tutustutaan kirjaston tarjontaan yleisesti. Toisella kerralla tutustutaan lehtisalin tarjontaan.

Tavoite: Tutustuttaa ryhmää kirjaston tarjontaan ja antaa lukuvirikkeitä, hoksauttaa tai muistuttaa siitä, että kirjastossa on mielenkiintoista aineistoa jokaiselle.

Kesto: Kaksi tuntia

Osallistujamäärä:
Maks. 10, sisältää myös ohjaajat

Tila- ja laitevaatimukset: Kirjaston kokoelmien välittömässä läheisyydessä sijaitseva tila, josta saa suljettua oven ja jossa voidaan kahvistella aluksi. Ajustin työskentelyrupeamien seuraamista varten. Tietokone, nettiyhteys ja iso näyttö (tarvitaan Ellibsin ja Celianetin esittelyä varten).

Etukäteen valmisteltavat materiaalit:

- Post it –lappuja
- Käsitekarttamateriaali kirjaston tarjonnasta (esim. voimapaperipohja ja värien avulla struktu-

roitu, asia kerrallaan täydentyvä selkeä ja havainnollinen kuvio; liite 3, s. 26)

- Kymmenkunta selkokirjaa.
- Kopio yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä jokaiselle osallistujalle (liite 1, s. 10).
- Noin 10 arpalappua, joista jokaiseen on kirjoitettu yksi kirjasto-luokka tai alaluokka. Luokat valitaan siten, että ne voisivat antaa osallistujille uusia lukuvirikkeitä. Tässä käytetään hyödyksi ensimmäisellä tutustumiskerralla saatuja tietoja ryhmän kiinnostuksen kohteista.

Haastavuus: Helppohko

Soveltuvuus:
Toimi kuntouttavan työtoiminnan ryhmän kanssa erinomaisesti. Ikähaarari 19– 60. Lähtökohta on, että saman ryhmän kanssa on ensin tavattu ryhmän omissa kokoontumistiloissa.

TOIMINNAN KUVAUS

1. Kahvi ja esittäytyminen

Ohjaajat esittäytyvät ja varmistavat, että kaikilla on tiedossa kaikkien nimet. Ohjaajat kertovat käynnin tarkoituksesta: esitellä kirjaston tarjontaa juuri teille.

2. Alkukartoituskeskustelu

Otetaan selvää, millainen mielikuva osallistujilla on tällä hetkellä kirjastosta. Mitä kirjastossa on, mitä kirjasto tarjoaa, mitä kirjastossa voi tehdä? Kirjoita muutamalla sanalla post-it-lappuun ja käy viemässä lappu sovittuun paikkaan tilan seinällä.

3. Todetaan, mitä lapuissa lukee

4. Mitä (tässä) kirjastossa on?

Ohjaajat kokoavat vähitellen käsittekartan kirjaston aineistolajeista sellaiseen seinään, jonka kaikki hyvin näkevät. Kartan pohja on kiinnitetty seinään etukäteen, otsikko "Kirjasto tarjoaa". Selitetään kartan sisältökategorioita sitä mukaa kuin kartta rakentuu. Edetään vasemmalta oikealle ja tutusta uuteen.

- Kirjoja: kaunokirjallisuus ja tietokirjallisuus. Kaunokirjallisuuden alalajit: kertomakirjallisuus, runot, sarjakuvat, näytelmät. Tietokirjallisuuden alalajit: luokat 0 – 9 (katsotaan luokkia myöhemmin tarkemmin). Lisäksi omina kirjallisuusluokkinaan selkokirjat ja kotiseutukokoelma (tms. ao. kirjaston tarjoama erikoiskokoelma). Tässä kohtaa annetaan ryhmälle katsottavaksi esimerkkejä selkokirjoista.
- Lehtiä: sanomalehdet ja aikakauslehdet.
- Musiikkia ja elokuvia: cd-levyjä, dvd:itä, vinyylilevyjä, nuotteja.
- Mahdollisuus käyttää tietokonetta ja internetiä
- Tietopalvelu: etsitään haluttu aineisto, etsitään aineistoa halutusta aiheesta ja autetaan laitteiden ja nettipalveluiden käytössä
- E-aineistoa: e-kirjoja, e-lehtiä, e-musiikkia, e-äänikirjoja, Ellibs, Celianet. Katsotaan saman tien lyhyesti, mitä nämä aineistot ovat ja miten niihin pääsee käsiksi.

5. Kierros kirjastossa

Käydään katsomassa, missä päin kirjastoa erilaiset aineistolajit sijaitsevat. Käydään seuraavilla osastoilla: lehdet, yleisökäyttöön tarkoitetut tietokoneet, lasten ja nuorten osasto, musiikkiaineistot, kaunokirjallisuus: romaanit ja novellit, sarjakuvat, runot + näytelmät; tietokirjallisuus (luokkien sijoitusjärjestys kirjastotilassa).

6. Tietokirjojen luokitus

Takaisin tilaan, josta aloitettiin. Jokainen saa oman kopion yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä. Käydään läpi pääluokat ja todetaan, että seuraavaksi harjoitellaan niiden löytämistä. Muistutetaan, että henkilökunta neuvoo tarvittaessa.

- Valitse yksi pääluokista (0 – 9). Etsi luokan sijainti kirjastotilassa, valitse luokasta yksi kirja ja tuo se opintotilaan. Ohjaajat ja kirjaston muu henkilökunta auttavat sijaintien löytämisessä.

- Kun jokainen on valinnut yhden kirjan ja ollaan taas opintotilassa, jokainen silmäilee kirjaansa ulkoa ja sisältä.
- Sen jälkeen valinnat esitellään lyhyesti. Ohje: näytä kirjasi, kerro luokan nimi ja numero sekä kuvaile kirjaa päällisin puolin.
- Jos on aikaa, voidaan tehdä vielä seuraava harjoitus:
- Valitse toinen tietokirjaluokka ja sen alta jokin alaluokka. Etsi luokan sijainti kirjastossa ja valitse taas yksi kirja, jonka tuot opintotilaan.
- Kierrätetään valittuja kirjoja siten, että jokainen tutustuu jokaiseen kirjaan minuutin ajan.
- Arvotaan jokaiselle yksi luokka tai alaluokka. Etsi luokan sijainti kirjastossa ja valitse taas yksi kirja, jonka tuot tilaan.
- Tutustu kirjaasi 3 minuuttia ja poimi siitä pari asiaa.
- Käydään kierros, jossa jokainen toteaa kirjan ja sen edustaman luokan sekä kertoo jotakin kirjan sisällöstä.

7. Kirjastokäynnin päättäminen

Millaisia ajatuksia löytöretkeily herätti?

Todetaan, että kirjastoa pääsee käyttämään voimassa olevalla kirjastokortilla. Kerrotaan, miten kortti saadaan käyttöön, ja varataan mahdollisuus hoitaa asia heti.

Liite 3: Käsittekartta kirjaston tarjonnasta

Osa 3: Ryhmälle räätälöity kirjastokäynti 2

Tälle ryhmälle räätälöityjä kirjastokäyntejä on kaksi. Ensimmäisellä kerralla on tutustuttu kirjaston tarjontaan yleisesti. Toisella kerralla tutustutaan lehtisalin tarjontaan.

Tavoite: Tutustuttaa ryhmää kirjaston tarjontaan ja antaa lukuvirikkeitä, hoksauttaa tai muistuttaa siitä, että kirjastossa on mielenkiintoista aineistoa jokaiselle.

Kesto: Kaksi tuntia

Osallistujamäärä:

Maks. 10, sisältää myös ohjaajat

Tila- ja laitevaatimukset:

Kirjaston kokoelmien välittömässä läheisyydessä sijaitseva tila, josta saa suljettua oven ja jossa voidaan kahvistella aluksi. Tietokone,

nettiyhteys ja iso näyttö (tarvitaan e-lehtien esittelyyn).

Etukäteen

valmisteltavat materiaalit:

- Post it –lappuja
- Kyniä

Haastavuus: Helpohko

Soveltuvuus: Kokeiltu kuntouttavan työtoiminnan ryhmän kanssa hieman yksinkertaistetussa muodossa. Toimi hyvin. Lähtökohta on, että saman ryhmän kanssa on tavattu jo aikaisemmin.

TOIMINNAN KUVAUS

1. Kahvi ja esittäytyminen

Ohjaajat esittäytyvät ja varmistavat, että kaikilla on tiedossa kaikkien nimet. Ohjaajat kertovat käynnin tarkoituksesta ja ohjelmasta. Sidotaan ohjelma aikaisempiin tapaisiin, muistutellaan niiden sisältöä.

2. Kirjaston lehdet

Tutustutaan kirjaston lehtisaliin ja lehtiin seuraavan ohjeistuksen mukaisesti.

- Käy valitsemassa lehtisalista yksi aikakauslehti ja tuo se opintotilaan.
- Tutustu lehteen. Kun olet saanut selville, millaisia asioita lehdessä on, kerro se muutamalla sanalla post it –lapussa ja liimaa lappu lehden kanteen.
- Jos on aikaa, voidaan tehdä seuraava lisäharjoitus: Pannaan lehdet pöydälle ja kierretään katsomassa, mitä lappuihin on kirjoitettu. Jokainen valitsee esillä olevista yhden uuden lehden ja tutkii sitä samaan tapaan kuin edellä. Ei tehdä post it –lappua, mutta valmistaudutaan kertomaan nyt tutkitusta lehdestä.

- Käydään kierros, jossa jokainen kertoo lehdestään.
- Ohjaaja esittelee kirjaston e-lehdet ja kertoo, miten niitä pääsee lukemaan.
- Hae nyt lehtisalista toinen aikakauslehti ja tuo se opintotilaan.
- Selaille lehteä ja etsi sisällysluettelo. Valitse lehdestä yksi teksti, johon tutustut tarkemmin.
- Silmäille valitsemasi tekstin otsikko, kuvat ja kuvatekstit sekä väliotsikot. Ennusta niiden avulla, mitä saat tekstistä selville.
- Kirjoita ennustuksesi post it –lappuun.
- Tutustu valitsemaasi tekstiin tarkemmin.
- Jokainen kertoo, mihin tekstiin on tutustunut. Mitä ajattelit saavasi tietää tekstin avulla? Mitä sait? Muut voivat tehdä tarkentavia kysymyksiä.

3. Kirjastokäynnin päättäminen

Kiitetään osallistujia ja kerätään kommentteja käynnistä ja tekemisestä. Kannustetaan osallistumaan Kahvila Virkiään ja muuhun kirjaston harrastustarjontaan. Toivotaan jokainen tervetulleeksi kirjastoon vastakin, ja muistutetaan, että henkilökunta on kirjastossa asiakkaita varten.

Seuraavan linkin takaa löydät kirjastolta kuntouttavan työtoiminnan ohjaajalle suunnatun viestipohjan.

Viesti kirjastolta kuntouttavan työtoiminnan ohjaajalle

Viesti kirjastolta kuntouttavan työtoiminnan ohjaajalle

Hei kirjastosta!

Millainen tilanne on kuntouttavassa työtoiminnassa, onko siellä nyt eri porukka kuin ajankohtana X, jolloin teiltä viimeksi käytiin kirjastossa?

Kysyn tätä sen takia, että kuntouttavan tt:n kirjastokäynnit on sovittu toteutettaviksi viimeistään siinä kohtaa, kun ryhmä on kokonaan vaihtunut.

Jos porukka on nyt eri kuin ajankohtana X, niin ruvetaan etsimään sopivia ajankohtia kirjastoreissuille.

Muistin virkistämiseksi / Kirjastopolun sisällön valaisemiseksi, alla käyntien ohjelma suurin piirtein.

Yt. Jne.

Kuntouttavalle työtoiminnalle räätälöityjä kirjastokäyntejä on kaksi. Ensimmäisellä kerralla tutustutaan kirjaston tarjontaan yleisesti. Toisella kerralla tutustutaan lehtisalin tarjontaan.

ENSIMMÄINEN KÄYNTI – TOIMINNAN KUVAUS

1. Kahvi ja esittäytyminen

Ohjaajat esittäytyvät ja varmistavat, että kaikilla on tiedossa kaikkien nimet. Ohjaajat kertovat käynnin tarkoituksesta: esitellä kirjaston tarjontaa juuri teille.

2. Alkukartoituskeskustelu

Otetaan selvää, millainen mielikuva osallistujilla on tällä hetkellä kirjastosta. Mitä kirjastossa on, mitä kirjasto tarjoaa, mitä kirjastossa voi tehdä? Kirjoita muutamalla sanalla post it –lappuun ja käy viemässä lappu sovittuun paikkaan tilan seinällä.

3. Todetaan, mitä lappuissa lukee.

4. Mitä (tässä) kirjastossa on?

Ohjaajat kokoavat vähitellen käsitekartan kirjaston aineistolajeista sellaiseen seinään, jonka kaikki hyvin näkevät. Kartan pohja on kiinnitetty seinään etukäteen, otsikko ”Kirjasto tarjoaa”. Selitetään kartan sisältökategorioita sitä mukaa kuin kartta rakentuu.

Edetään vasemmalta oikealle ja tutusta uuteen.

- Kirjoja: kaunokirjallisuus ja tietokirjallisuus.

Kaunokirjallisuuden alalajit: kertomakirjallisuus, runot, sarjakuvat, näytelmät. Tietokirjallisuuden alalajit: luokat 0 – 9 (katsotaan luokkia myöhemmin tarkemmin). Lisäksi omina kirjallisuusluokkina selkokirjat ja kotiseutukokoelma (tms. ao. kirjaston tarjoama erikoiskokoelma).

Tässä kohtaa annetaan ryhmälle katsottavaksi esimerkkejä selkokirjoista.

- Lehtiä: sanomalehdet ja aikakauslehdet.
- Musiikkia ja elokuvia: cd-levyjä, dvd:itä, vinyylilevyjä, nuotteja.
- Mahdollisuus käyttää tietokonetta ja internetiä
- Tietopalvelu: etsitään haluttu aineisto, etsitään aineistoa halutusta aiheesta ja autetaan laitteiden ja nettipalveluiden käytössä
- E-aineistoa: e-kirjoja, e-lehtiä, e-musiikkia, e-äänikirjoja, Ellibs, Celianet.
Katsotaan saman tien lyhyesti, mitä nämä aineistot ovat ja miten niihin pääsee käsiksi.

5. Kierros kirjastossa

Käydään katsomassa, missä päin kirjastoa erilaiset aineistolajit sijaitsevat. Käydään seuraavilla osastoilla: lehdet, yleisökäyttöön tarkoitetut tietokoneet, lasten ja nuorten osasto, musiikkiaineistot, kaunokirjallisuus: romaanit ja novellit, sarjakuvat, runot + näytelmät; tietokirjallisuus (luokkien sijoitusjärjestys kirjastotilassa).

6. Tietokirjojen luokitus

Takaisin tilaan, josta aloitettiin. Jokainen saa oman kopion yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä.

Käydään läpi pääluokat ja todetaan, että seuraavaksi harjoitellaan niiden löytämistä. Muistutetaan, että henkilökunta neuvoo tarvittaessa.

- Valitse yksi pääluokista (0 – 9). Etsi luokan sijainti kirjastotilassa, valitse luokasta yksi kirja ja tuo se opintotilaan. Ohjaajat ja kirjaston muu henkilökunta auttavat sijaintien löytämisessä.
- Kun jokainen on valinnut yhden kirjan ja ollaan taas opintotilassa, jokainen silmäilee kirjaansa ulkoa ja sisältä.
- Sen jälkeen valinnat esitellään lyhyesti. Ohje: näytä kirjasi, kerro luokan nimi ja numero sekä kuvaile kirjaa päällisin puolin.
- Jos on aikaa, voidaan tehdä vielä seuraava harjoitus:
- Valitse toinen tietokirjaluokka ja sen alta jokin alaluokka. Etsi luokan sijainti kirjastossa ja valitse taas yksi kirja, jonka tuot opintotilaan.
- Kierrätetään valittuja kirjoja siten, että jokainen tutustuu jokaiseen kirjaan minuutin ajan.
- Arvotaan jokaiselle yksi luokka tai alaluokka. Etsi luokan sijainti kirjastossa ja valitse taas yksi kirja, jonka tuot tilaan.
- Tutustu kirjaasi 3 minuuttia ja poimi siitä pari asiaa.
- Käydään kierros, jossa jokainen toteaa kirjan ja sen edustaman luokan sekä kertoo jotakin kirjan sisällöstä.

7. Kirjastokäynnin päättäminen

Millaisia ajatuksia löytöretkeily herätti?

Todetaan, että kirjastoa pääsee käyttämään voimassa olevalla kirjastokortilla. Kerrotaan, miten kortti saadaan käyttö-kuntoon, ja varataan mahdollisuus hoitaa asia heti.

TOINEN KÄYNTI – TOIMINNAN KUVAUS

1. Kahvi ja esittäytyminen

Ohjaajat esittäytyvät ja varmistavat, että kaikilla on tiedossa kaikkien nimet. Ohjaajat kertovat käynnin tarkoituksesta ja ohjelmasta. Sidotaan ohjelma aikaisempaan tapaamiseen, muistutellaan sen sisällöstä.

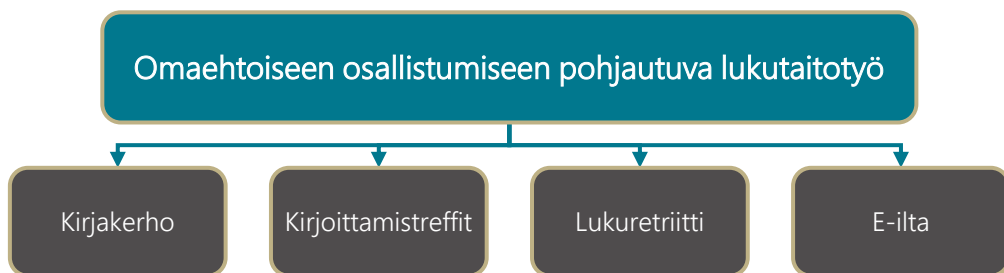
2. Kirjaston lehdet

Tutustutaan kirjaston lehtisaliin ja lehtiin seuraavan ohjeistuksen mukaisesti.

- Käy valitsemassa lehtisalista yksi aikakauslehti ja tuo se opintotilaan.
- Tutustu lehteen. Kun olet saanut selville, millaisia asioita lehdessä on, kerro se muutamalla sanalla post it –lappuun ja liimaa lappu lehden kanteen.
- Jos on aikaa, voidaan tehdä seuraava lisäharjoitus: Pannaan lehdet pöydälle ja kierretään katsomassa, mitä lappuihin on kirjoitettu. Jokainen valitsee esillä olevista yhden uuden lehden ja tutkii sitä samaan tapaan kuin edellä. Ei tehdä post it –lappua, mutta valmistaudutaan kertomaan nyt tutkitusta lehdestä.
- Käydään kierros, jossa jokainen kertoo lehdestään.
- Ohjaaja esittelee kirjaston e-lehdet ja kertoo, miten niitä pääsee lukemaan.
- Hae nyt lehtisalista toinen aikakauslehti ja tuo se opintotilaan.
- Selaile lehteä ja etsi sisällysluettelo. Valitse lehdestä yksi teksti, johon tutustut tarkemmin.
- Silmäile valitsemasi tekstin otsikko, kuvat ja kuvatestit sekä väliotsikot. Ennusta niiden avulla, mitä saat selville, kun luet tekstin.
- Kirjoita ennustuksesi post it –lappuun.
- Tutustu valitsemaasi tekstiin tarkemmin.
- Jokainen kertoo, mihin tekstiin on tutustunut. Mitä ajattelit saavasi tietää tekstin avulla? Mitä sait? Muut voivat tehdä tarkentavia kysymyksiä.

3. Kirjastokäynnin päättäminen

Kiitetään osallistujia ja kerätään kommentteja käynnistä ja tekemisestä. Toivotetaan jokainen tervetulleeksi kirjastoon vastakin, ja muistutetaan, että henkilökunta on kirjastossa asiakkaita varten.

Omaehtoiseen osallistumiseen pohjautuva lukutaitotyö

Inarin mallissa asiakkaan omaehtoiseen osallistumiseen perustuva lukutaitotyö koostuu neljästä elementistä:

1. Kirjakerho aikuisille

Kirjakerho on tarkoitettu aikuisten lukemisharrastuksen virikkeeksi noin kerran kuukaudessa.

Kerhon teemana on kaunokirjallisuus. Jokaista kerhokertaa varten luetaan yhteisesti sovittu teos, josta kerhossa keskustellaan.

2. Kirjoittamistreffit nuorille ja aikuisille

Kirjoittamistreffeillä tavataan kerran kuukaudessa. Kirjoittamistreffien tarkoitus on ruokkia osallistujien omaa kirjoittamista ryhmässä tehtävien harjoitteiden avulla.

Kirjoittamistreffejä täsmämarkkinoidaan ammatillisen oppilaitoksen ryhmille.

3. Lukuretriitti aikuisille

Retriitti tarjoaa rauhallisen ja velvoitteista vapaan ympäristön syventyä kirjaan. Lisäksi tapahtumassa jaetaan ajatuksia luetusta ja lukemisesta.

Lukuretriittiä täsmämarkkinoidaan sote-toimijoiden ryhmille.

4. E-ilta nuorille ja aikuisille

E-ilta on tarkoitettu kenelle tahansa nuorelle ja aikuiselle, joka haluaa kerrata tai oppia lisää kirjaston aineistojen käytöstä. Illan aikana käydään läpi kirjaston verkkokirjaston käyttöä sekä tutkitaan kirjaston tarjoamia e-aineistoja. E-ilta järjestetään kerran toimintakaudessa.

Kirjakerho aikuisille

Kirjakerho on tarkoitettu lukemisen virikkeeksi ja syventäjäksi aikuisille.

Kerhon teemana on kaunokirjallisuus. Jokaista kokoontumiskertaa varten sovitaan jokin tai joitakin teoksia, joihin osallistujat tutustuvat etukäteen. Kerhon työtapa on eri tavoin ohjattu keskustelu.

Kerho kokoontuu toimintakauden aikana noin kerran kuukaudessa. Yksittäistä kokoontumiskertaa varten on varattu kaksi tuntia.

Kerhoon osallistuminen ei vaadi aikaisempaa harrastuneisuutta. Mukaan voi tulla aina silloin, kun itselle sopii. Osallistua saa, vaikka ei olisi lukenut kuukauden kirjaa.

Kirjakerhon ohjelmarunko

Yksittäisen kokoontumiskerran mallirunko:

1. Kirjallisten kuulumisten kierros: mitä muita kuin kuukauden kirjan kukin on viime aikoina lukenut? Haluaako joku nostaa jotakin lukemastaan esiin?

2. Virittäytyminen kuukauden kirjaa koskevaan keskusteluun

Ohjaajat ovat voineet valita etukäteen näkökulman, josta teosta voi olla hedelmällistä lähestyä (esimerkiksi teos suhteessa tekijän muuhun tuotantoon tai teoksen ja siitä tehdyn teatterisovituksen suhde).

Teokseen soveltuvissa rajoissa ja järjestyksessä kootaan näkyviin teosta koskevat faktat (ohjaaja kirjaa esim. fläppitauluun). Jokaisella osallistujalla on hyvä olla käytettävissään oma kappale teosta, jotta esitetyille käsityksille voidaan tarvittaessa osoittaa perustelut tekstistä.

- Teoksen julkaisutiedot ja laji
- Taustaa, kontekstittietoa teoksesta
- Päähenkilö ja tärkeimmät sivuhenkilöt, henkilösuhteet
- Tapahtumien ajallinen ja paikallinen miljö
- Tapahtumasarjan kesto
- Aihe: mistä teos kertoo?
- Teoksen muoto: Miten teos on rakennettu? Onko kielessä merkille pantavaa?

3. Kun faktat on kirjattu näkyviin, edetään suunnilleen seuraavanlaisia aiheita koskevaan keskusteluun:

- Tekstin yhteydet muihin teksteihin ja tekstin synnyttämät assosiaatiot
- Verrataan teosta lajin muihin edustajiin ym. relevantteihin vertailukohtiin
- Teemat; tulkinnat teoksesta: Mistä asiasta / asioista tämä teos puhuu minulle? Väittääkö se jotakin?
- Mitä teos antaa lukijalle?

4. Jos tarpeen, sovitaan tulevasta kuukauden kirjoista (ja mahdollisesti myös valintaperiaatteesta).

Valittava joukko voidaan rajata esimerkiksi johonkin genreen, tai jokainen osallistuja voi valita kuukauden kirjan vuorollaan tms.

5. Osallistujille jaetaan aiemmin sovittu, ohjaajan kaikille tilaama teos, joka on määrä lukea seuraavaksi kokoontumiskerraksi.

Kirjoittamistreffit nuorille ja aikuisille

Inarin kirjastotoimen määritelmä lukutaidosta pitää sisällään tekstien tulkitsemisen taitojen lisäksi myös erilaisten tekstien tuottamisen ja arvottamisen taidot. Kirjoittamistreffeillä keskiössä on oma tuottaminen, mutta samalla tarkkenevat silmät myös muiden tekemille teksteille.

Kirjoittamistreffien tarkoitus on ruokkia osallistujien omaa kirjoittamista ryhmässä tehtävien harjoitteiden avulla. Ryhmää hyödynnetään tekstin tuottamisessa niin, että ryhmältä saa jokaisella kokoontumiskerralla tekstiinsä jotakin sellaista, mitä itse ei ehkä olisi tullut ajatelleeksi. Treffit on tarkoitettu nuorille ja aikuisille.

Periaatteet:

Kirjoittamistreffeille kokoonnutaan kirjoittamaan kerran kuukaudessa, puoleksitoista tunniksi kerrallaan.

Kotitehtäviä ei ole, eikä treffeillä käymiseen tarvitse sitoutua. Kärryiltä ei putoa, vaikka osallistuisi vain silloin tällöin.

Emme opeta kirjoittamista, vaan tarkoitus on verrytellä tekstin tuottamista ja pitää sitä yllä.

Tapaamisissa jokainen saa tekstiä aikaan ja voi lisäksi löytää tapoja panna itsensä kirjoittamaan myös omalla ajalla.

Emme tähtää julkaisemiseen emmekä arvioi tekstejä. Keskustelemme kyllä tekstien herättämistä ajatuksista, mutta emme itse teksteistä.

Mitään harjoitetta ei ole pakko tehdä, eikä kirjoitettua useimmiten jaeta ryhmässä sellaisenaan. Jos haluaa pitää jonkin tekstinsä kokonaan omana tietonaan, päätöstä ei tarvitse perustella.

Silloin, kun tekstiä - omaa tai toisen - pyydetään lukemaan ääneen, voi aina pyytää ohjaajaa lukemaan tekstin puolestaan.

Ohjaajat kertovat ennen jokaista harjoitetta, mitä syntyvällä tekstillä tehdään: altistuuko se ryhmän korville tai katseille, vai kirjoitetaanko itselle.

Ohjeet ja annetut rajat on tarkoitettu kirjoittamisen siivittäjiksi, ei kahleiksi. Jos tekstiä tehdessä tulee impulssi tehdä jotakin muuta kuin pyydettiin, siitä vain!

Kirjoittamistreffien ohjelmarunko

Yksittäisen kokoontumiskerran ohjelmarunko:

1. Alkulämmittely: matalan kynnyksen harjoite, jonka avulla pääsee kirjoittamisen vauhtiin.

Esimerkiksi *Jatkuva kirjoittaminen*:

- a. Ohjaaja antaa valmiin alun (esim. "Aloita sanalla Tänään"), jonka jokainen ottaa kirjoittamisensa ensimmäiseksi sanaksi. Kukin kirjoittaa itsekseen ohjaajan kellottaman ajan, esim. 3 minuuttia. Tarkoitus on kirjoittaa taukoamatta niin, että kun tekstin tulo tyrehtyy, pannaan piste ja aloitetaan uusi virke samalla sanalla kuin ensimmäinenkin. Tämän voi tehdä niin monta kertaa kuin tarvitsee. - Tässä harjoitteen ensimmäisessä vaiheessa syntyvää tekstiä ei näytetä eikä lueta muille.
- b. Jokainen valitsee omasta tekstistään kolme kohtaa (yksittäisiä sanoja tai lyhyitä kokonaisuuksia) ja ympyröi valitsemansa kohdat.
- c. Jokainen ottaa jonkin ympyröidyistä sanoista tai katkelmista uuden tekstin lähtökohdaksi.

- d. Tehdään uusi jatkuvan kirjoittamisen teksti niin, että aloituksena on kohdassa c. valittu sana tai katkelma. Kirjoitetaan taas 3 minuuttia. - Harjoitteen tässä vaiheessa syntyvää tekstiä ei näytetä eikä lueta sellaisenaan, mutta jokin itse valitsemasi kohta tekstistä jaetaan.
 - e. Jokainen valitsee jonkin lyhyen kohdan äsken syntyneestä tekstistään ja jäljentää sen erilliseen paperisuikaleeseen.
 - f. Paperisuikaleet taitetaan, pannaan astiaan ja sekoitetaan.
 - g. Jokainen nostaa itselleen paperisuikaleen ja ottaa siinä olevan sanan tai katkelman seuraavan jatkuvan kirjoittamisen tekstinsä lähtökohdaksi.
 - h. Kirjoitetaan 3 minuuttia. - Tätäkään tekstiä ei näytetä eikä lueta sellaisenaan. Jotakin pientä kuitenkin jaetaan.
 - i. Jokainen valitsee äsken syntyneestä tekstistään lyhyen kohdan, jäljentää sen uudelle paperisuikaleelle (tärkeää: kirjoitetaan sellaisella käsialalla, että muutkin saavat selvän!) taittelee ja pudottaa astiaan. Suikaleet sekoitetaan.
 - j. Jokainen ryhmäläinen nostaa vuorollaan yhden suikaleen ja lukee sen ääneen. Ohjaaja kirjaa katkelmat perätysten kaikille näkyvään isoon paperiin / tauluun / näyttöön sitä mukaa, kun niitä luetaan.
 - k. Luetaan ääneen näkyvillä oleva yhteinen teksti. Sanotaan ääneen tekstin herättämiä ajatuksia ja annetaan tekstille nimi.
2. Kokoontumiskerran pääharjoite: harjoite, jossa kirjoitetaan ohjaajien antamissa rajoissa vähän laajempi teksti
- Esimerkiksi *Kirje jonkun henkilöahmon kynästä*
- a. Luodaan ensin henkilöahmot esimerkiksi seuraavasti:
 - Istutaan piirissä, jaetaan jokaiselle paperi. Jokainen kirjoittaa paperiin toisen nimensä (tai kutsumanimensä, mikäli nimiä on vain yksi). Paperit siirretään piirissä seuraavalle.
 - Jokainen kirjoittaa paperissa olevan etunimen perään mummonsa tyttönimen. Paperi siirretään piirissä seuraavalle.
 - Nyt jokaisella on edessään paperi, jossa on henkilöahmon nimi.
 - (Vaihtoehto: henkilöahmot voi luoda esim. yhteisen piirtämisen avulla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/589677/Polkuja_kirjastoon.pdf?sequence=1&isAllowed=y , s. 12–13. Myös kirjaston teoksia voi käyttää monin tavoin hyödyksi hahmojen nopeassa luomisessa.)
 - b. Kirjoita paperissasi olevan hahmon nimissä kirje. Aloita päiväyksestä ja päätä allekirjoitukseen. Aikaa on 10 minuuttia. Syntyvät tekstit tullaan jakamaan yhteisesti – kirjoita selvällä käsialalla!
 - c. Kun aika loppuu, saata meneillään oleva virke päätökseen. Kirjeet kerätään astiaan, ja jokainen nostaa astiasta yhden kirjeen ääneen luettavaksi.
 - d. Jokaisen kirjeen jälkeen kuulijat saavat sanoa, millaisia mielikuvia heräsi.
3. Millaisia kokemuksia tämän kerran kirjoittamisiin liittyi?

Lukuretriitti aikuisille

Lukuretriitin idea on rauhoittuminen lukemaan, yhdessä mutta omassa rauhassa. Lisäksi tapahtumassa jaetaan ajatuksia luetusta ja lukemisesta.

Sana retriitti tarkoittaa vetäytymistä arkielämästä. Lukuretriitissä arjen velvoitteet, kuten esimerkiksi ruuanlaitto, jätetään hetkeksi syrjään ja annetaan aikaa kiinnostaville kirjoille.

Kirjasto tarjoaa keittolounaan, iltapäiväkahvit ja rauhallisen, velvoitteista vapaan ympäristön. Osallistuja tuo mukanaan kirjan ja syventyy siihen omassa rauhassaan.

Välillä kokoonnutaan kertomaan ja keskustelemaan luetusta ja lukemisesta. Jokainen päättää kuitenkin itse, minkä verran kertoo lukemisistaan muille.

Retriitti järjestetään pari kertaa kirjaston toimintakauden aikana. Yksittäistä retriittikertaa varten on varattu neljä tuntia. Retriitti on tarkoitettu aikuisille, ja se on maksuton.

Lukuretriittiä täsmämarkkinoidaan sote-toimijoiden kautta. Lisäksi siitä tiedotetaan julkisesti.

Lukuretriitin ohjelmatarun

Klo 11 Osallistujat saapuvat kirjastoon, jokainen esittelee itsensä lyhyesti ja käydään läpi lukuretriitin ohjelma
LOUNAS + keskustellaan lukutottumuksista sekä lukuretriitin odotuksista

Klo 11.20 Jokainen esittelee muutamalla sanalla kirjan, jota aikoo lukea nyt

Käydään läpi säännöt:

- o kun luetaan, niin luetaan (ei mm. selata kännykkää)
- o annetaan muiden lukea
- o puhelimet äänettömälle
- o jos käy ulkona, sisälle takaisin pääsee kirjautumalla omatoimikirjastoon (kirjastokortti mukaan!)
- o kerrotaan missä on vessa

Klo 11.30 Luetaan

Klo 13 Kokoonnutaan kertomaan nyt luettavista teoksista – jokainen kertoo lyhyesti, mistä hänen lukemassaan teoksessa on kyse

Klo 13.30 Jatketaan lukemista

Klo 14.30 ILTAPÄIVÄKAHVI, jaetaan kokemuksia retriitistä ja keskustellaan siitä, miten itse kukin löytää lukemista.

Kirjavinkkilahjat: jokainen kirjoittaa lapulle yhden mieleen jääneen teoksen nimen, laput kerätään yhteen, sekoitetaan ja jokainen osallistuja nostaa itselleen kirjavinkin.

Klo 15 Lukuretriitti loppuu

E-ilta nuorille ja aikuisille

E-ilta on tarkoitettu kenelle tahansa nuorelle ja aikuiselle, joka haluaa kerrata tai oppia lisää kirjaston aineistojen käytöstä. Illan aikana käydään läpi kirjaston verkkokirjaston käyttöä sekä tutkitaan kirjaston tarjoamia e-aineistoja. Kirjaston työntekijä vastaa osallistujien kysymyksiin sekä uusii kadonneita kirjastokortteja sekä pin-tunnuksia. Lisäksi harjoitellaan aineiston löytämistä kirjaston hyllystä verkkokirjaston tietojen perusteella.

E-ilta järjestetään kerran vuodessa eikä siihen tarvitse ilmoittautua etukäteen.

E-illan ohjelmarunko

Ohjataan osallistujat tilaisuuteen varattuun rauhalliseen paikkaan kirjastossa, jossa kirjaston työntekijällä on käytettävissään tietokone, joka on yhdistetty isoon näyttöön.

TERVETULOA

Toivotetaan osallistujat tervetulleeksi tilaisuuteen.

ESITTÄYTYMINEN

Kirjaston työntekijä(t) esittäytyvät.

Pyydetään kaikkia osallistujia kertomaan etunimensä ja kirjoittamaan sen esim. maalarinteipille ja pistämään paidan miehustaan näkyville.

OHJELMAN ALOITUS

Käydään läpi illan ohjelma.

Kirjaston työntekijä kysyy osallistujilta kokemuksia verkkokirjaston ja kirjaston tarjoaman e-aineiston käytöstä. Keskustellaan.

E-AINEISTOT

Kirjaston työntekijä pyytää osallistujia ottamaan esille osallistujien omat laitteet. Työntekijä avaa näytölle kirjaston verkkokirjaston ja näyttää polun kirjaston tarjoamiin e-aineistoihin. Katsotaan jokaista aineistolajia hieman tarkemmin.

E-lehdet

Aikakauslehdet

Kirjaston työntekijä jakaa jokaiselle osallistujalle arvan, jossa on yksi e-lehden nimi. Jokainen etsii aineistosta arvalla saamansa lehden ja hieman tutustuu lehteen. Käydään lehdet yhdessä lyhyesti läpi; kirjaston työntekijä laittaa näytölle näkyviin jokaisen lehden kerrallaan ja lehteen tutustunut kertoo lehdestä hieman tietoja, kuten lehden aiheen ja onko lehti suunnattu harrastajille vai kenelle tahansa.

Sanomalehdet

Kirjaston työntekijä ottaa esille ePressin ja pyytää osallistujia tekemään samoin. Kun kaikilla osallistujilla on ePressin etusivu auki laitteellaan, kirjaston työntekijä pyytää jokaista etsimään lehtivalikoimasta itselleen tutun lehden, mutta ei paikallislehteä. Työntekijä pyytää etsimään seuraavat tiedot: kuinka monta lehteä / vuosikertaa lehdestä löytyy? Käydään lehdet lyhyesti läpi siten, että kirjaston työntekijä laittaa näytölle esille vuorollaan jokaisen osallistujan tutkiman lehden.

Vilkaistaan myös Pressreaderia.

Musiikkipalvelu

Kirjaston työntekijä näyttää isolla näytöllä Rockwayn, Naxos Music Libraryn sekä Medici.tv:n tarjontaa.

Elokuvapalvelu

Kirjaston työntekijä pyytää osallistujia avaamaan Viddlan laitteellaan. Sitten ohjeena on tutustua Viddlan suodattimiin ja valita yksi tai kaksi suodatinta, jonka avulla selailee tarjontaa. Keskustellaan lyhyesti havainnoista.

E-kirjat ja e-äänikirjat

Ellibs

Kirjaston työntekijä avaa isolle näytölle Ellibsin ja pyytää osallistujia avaamaan ohjelman omilla laitteillaan. Työntekijä näyttää suodattimet ja tekee mallihakuja. Tämän jälkeen työntekijä jakaa arvat osallistujille. Arvassa on annettu käytettävät suodattimet. Kirjaston työntekijä pyytää osallistujia tekemään haun annetuilla suodattimilla. Keskustellaan lyhyesti havainnoista, mm. aineiston saatavuudesta.

Overdrive

Katsotaan isolta näytöltä Overdriven sisältöä.

Saavutettavuuskirjasto Celia

Kirjaston työntekijä avaa isolle näytölle Celian etusivun ja kertoo palvelusta. Katsotaan hieman sisältöä.

Keskustellaan lyhyesti kirjaston tarjoamista e-aineistopalveluista.

VERKKOKIRJASTO

Kirjaston työntekijä avaa isolle näytölle verkkokirjaston etusivun ja pyytää osallistujia menemään samalla sivustolle omilla laitteilla.

Verkkokirjasto haun apuna

Kirjaston työntekijä on varannut etukäteen muutaman esimerkkikirjan mukaan iltaan. Nyt työntekijä ottaa yhden näistä kirjoista ja hakee kirjan tiedot verkkokirjastosta. Käydään läpi teoksen tiedot. Kirjaston työntekijä kysyy osallistujilta,

onko teoksen tietojen merkitys tuttu. Lisäksi työntekijä kysyy, miten osallistujat löytävät teoksia kirjastosta, käyttävätkö he verkkokirjastoa apuna jne.

Kirjaston työntekijä ottaa esille yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän näytölle ja jakaa monisteina osallistujille. Keskustellaan lyhyesti.

Tämän jälkeen kirjaston työntekijä pyytää osallistujia valitsemaan yhden luokan luokitusjärjestelmästä. Käydään kävelemässä kirjastossa valittujen luokkien luona ja kirjaston työntekijä näyttää osallistujille luokkaopasteet hyllyjen päädyissä ja hyllyjen reunoilla. Tutustutaan luokkien sijoittelulogiikkaan kyseisessä kirjastossa. Palataan yhteiseen tilaan.

Kirjaston työntekijä jakaa jokaiselle arvan, jossa on yhden teoksen nimi. Osallistujien tehtävänä on etsiä saamansa teos verkkokirjastosta ja verkkokirjaston tietojen perusteella etsiä teos kirjastosta ja tuoda se yhteiseen tilaan. Keskustellaan hakuun liittyvistä havainnoista. Otetaan toiset arvat, jos on aikaa.

Verkkokirjasto henkilökohtaisena käyttöliittymänä

Isolla näytöllä kirjaston työntekijä kirjautuu verkkokirjastoon Elli Esimerkkinä (opetustunnus). Katsotaan millaisia asioita verkkokirjasto mahdollistaa.

Käydään läpi

- Omat tiedot
- Varausten tekeminen (mm. varausten noutopaikka ja peruminen / keskeyttäminen)
- Maksujen maksaminen
- Lapsen tilin lisääminen omien tunnusten alle
- Lainaushistoria
- Suosikkilistat ja niiden vieminen sähköpostiin

Illan päätteeksi voidaan antaa tarvittaessa osallistujille uudet pin-tunnukset / kirjastokortit / selvittää muita henkilökohtaiseen kirjaston käyttöön liittyviä epäselvyyksiä.

LOPETUS

Kiitetään osallistujia ja kysytään, mitä e-ilta antoi heille.

Systemaattisen lukutaitoyhteistyön aloittaminen – suuntaviivoja suunnittelijalle

Seuraavassa kuvauksessa on lähtökohtana, että lukutaitoyhteistyön kehittämiseen on nimetty työryhmä. Työryhmä toimii tiiviissä yhteistyössä kirjastotoimenjohtajan kanssa.

TOIMINNAN LÄHTÖKOHTIA KARTOITETAAN JA TOIMINTAA VISIOIDAAN

- 1. Kartoitetaan kirjaston velvoitteet:** Mitä kirjastolaki sanoo kirjaston lukutaitotyöstä ja lukemisen edistämisestä? Entä kirjastokimpan strategia ja kirjaston oma strategia? Onko muita tavoitteenasetteluja tai esim. arvoja, jotka sitovat kirjastoa?
- 2. Hahmotetaan kohderyhmät, joiden lukemiseen ja lukutaitoihin aiotaan paneutua.** Keitä kehitettävällä toiminnalla tavoitellaan? Miksi? Keihin keskitytään, ja miksi juuri näihin ryhmiin? Miten kohderyhmät tavoitetaan?
- 3. Kartoitetaan potentiaaliset yhteistyötahot.** Mitä sellaisia toimijoita kunnassa on, jotka tekevät työtä aiottujen kohderyhmien kanssa? Mitkä näistä toimijoista ovat sellaisia, että niiden kanssa on mahdollista luoda tavoitteellista, pitkäjänteistä ja jatkuvaa yhteistyötä? Yhteistyötahojen on oltava organisoituneita, ja niillä tulee olla tavoitteellista toimintaa. Tässä vaiheessa mietitään myös sitä, minkä yhteistyötahojen avulla aiotut kohderyhmät tavoitetaan mahdollisimman kattavasti ja vaikuttavasti.
- 4. Kartoitetaan kirjastotoimen olemassa oleva toiminta ja osaaminen sekä henkilöstöresurssit.** Hahmotetaan alustavasti, millainen toimintamalli halutaan saada aikaan. Kuinka laajaa lukutaitoyhteistyötä kirjasto on valmis tekemään kunkin yhteistyötahon kanssa jatkuvasti? Miten kehitetään kirjaston työntekijöiden osaamista, jotta suunniteltu toiminta onnistuu?

TOIMINTAA SUUNNITELLAAN JA SIIHEN VALMISTAUDUTAAN

- 1. Perehdytään valittujen yhteistyötahojen tavoitteisiin ja toimintaan.** Selvitetään kunkin toimijan omat lukutaitojen ja lukemisen edistämiseen kytkeytyvät velvoitteet ja tavoitteet sekä se, millaista lukutaitotyötä ko. toimija mahdollisesti jo tekee. Etsitään yhteistä rajapintaa: miten kirjasto voi olla tukena kunkin yhteistyötahon omien velvoitteiden toteuttamisessa ja edistää samalla niitä tavoitteita, jotka ovat kirjastolle ja ko. toimijalle yhteisiä? Entä miten kirjasto voi kunkin yhteistyökumppanin avulla toteuttaa omia lukutaitojen ja lukemisen edistämiseen liittyviä velvoitteitaan ja tavoitteitaan? Tässä vaiheessa selvitetään myös yhteistyökumppanin käytännön toimintaa, eli perehdytään kumppanin työn muotoon, puitteisiin ja resursseihin.
- 2. Ideoidaan kehitettävän lukutaitoyhteistyön sisältöä.** Mietitään, millaisin sisällöin ja menetelmin kunkin yhteistyökumppanin kanssa päästäisiin ko. yhteistyölle määriteltyihin tavoitteisiin. Tuotetaan pitkälle mietittyjä ja konkreettisia ehdotuksia, joista yhteistyötahon on helppo hahmottaa toiminnan perusteet, tavoitteet ja sisältö sekä toiminnan vaatima panostus ja käytännön järjestelyt.
- 3. Hiotaan suunnitelmia kirjaston työntekijöiden kanssa ja varmistetaan henkilöstön taidot toteuttaa aiottua toimintaa.** Tehdyt suunnitelmat ja niiden perusteet esitellään vähintään niille kirjaston työntekijöille, joiden on määrä osallistua lukutaitoyhteistyön toteuttamiseen. Suunnitelmia hiotaan yhdessä henkilöstön kanssa. Sopivan työnjaon ja tarpeen mukaisen koulutuksen avulla huolehditaan siitä, että työntekijät tietävät, mitä lukutaitoyhteistyöllä tavoitellaan ja miksi, sekä hallitsevat suunnitellut sisällöt ja tulokselliseen toimintaan tarvittavat menetelmät.

- 4. Ehdotetaan yhteistyötä valituille kumppaneille.** Kirjastotoimenjohtaja ottaa yhteyttä toimialajohtajaan tai vastaavaan työntekijään ja ehdottaa palaveria lukutaitoyhteistyöidean esittelemiseksi. Palaverissa todetaan kirjaston ja neuvottelukumppanin yhteiset velvoitteet ja tavoitteet sekä selvitetään, sopiiko ehdotetun tyyppinen lukutaitoyhteistyö neuvottelukumppanin toimintaan periaatteessa.
- 5. Yhteinen suunnittelu.** Lukutaitoyhteistyön käytännön toteutusta suunnitellaan yhdessä yhteistyötahon tai sen edustajan kanssa. Alkuperäisiä ehdotuksia hiotaan, mahdolltomia osia poistetaan, kommenttien ja näkemysten perusteella muotoillaan uusia vaihtoehtoja.
- 6. Kirjastossa valmistaudutaan käytännön osuuteen.** Yhteistyökumppanin kanssa sovittu toteutus käydään läpi kirjaston henkilökunnan kanssa. Toteutukseen valmistaudutaan mahdollisimman konkreettisesti, työryhmän tai omaa osaamistaan jakavien muiden työntekijöiden laatimien materiaalien, mallitoteutusten sekä kokemuksellisten esimerkkien (kuten oman väen kesken kokeiltavien tuntisuunnitelmien) avulla. - Tässä vaiheessa mietitään myös, mistä asioista tarvitaan yhteistyökumppanin palautetta käytännön osuuden toteuttamisen jälkeen.

TOIMINTA VIEDÄÄN KÄYTÄNTÖÖN JA SITÄ HIOTAAN KOKEMUSTEN PERUSTEELLA

- 1. Esitellään lukutaitoyhteistyön suunnitelma yhteistyötahon käytännön työntekijöille ja varataan ajat toiminnan toteuttamiseen.** Esimerkiksi koulun kanssa tässä vaiheessa esitellään opettajille toiminnan perusteet, tavoitteet ja sisällöt sekä annetaan käytännön ohjeistus opettajien osuuteen. Lisäksi kerrotaan, mistä asioista tullaan pyytämään palautetta, sekä varataan kalenteriin ajat kokeilun toteuttamiseksi.
- 2. Valmistellaan sisällöt ja tuotetaan materiaalit kirjastolla.** Laaditaan kohderyhmille suunnattujen toimintojen yksityiskohtaiset sisällöt ja materiaalit sekä valmistellaan käytännön toteutus. Mitä suuremman osan tästä vaiheesta tekevät ne kirjaston työntekijät, jotka toimintaa tulevat myöhemmin toteuttamaan, sen parempi. Työryhmä on kuitenkin edelleen käytettävissä.
- 3. Toteutetaan suunniteltu toiminta.**
- 4. Arvioidaan toiminnan onnistumista.** Kerätään havaintoja ja pyydetään palautetta suhteessa toiminnan tavoitteisiin sekä kirjaston työntekijöiltä ja yhteistyötahoilta että kohderyhmiltä (tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan).
- 5. Kehitetään toimintaa palautteen ja kokemuksen myötä.** Suunnitellaan, testataan ja arvioidaan edelleen tarpeen mukaan.

TOIMINTA VAKIINNUTETAAN

- 1. Päätetään toiminnan vakiinnuttamisesta.** Jos toiminta on osoittautunut toimivaksi ja tulokselliseksi / tavoitteita kohti vieväksi, tehdään päätös sen vakiinnuttamisesta.
- 2. Solmitaan muodollinen sopimus yhteistyöstä.** Osapuolten johtajat laativat tarkoituksenmukaisen sopimuksen lukutaitoyhteistyöstä (esim. lisäys varhaiskasvatussuunnitelmaan tai opetussuunnitelmaan ja kirjaston lukijuuskasvatussuunnitelmaan, kirjaus tiettyihin työnkuviin, erillinen sopimus). Sopimus on voimassa toistaiseksi, ja sen luonne on molempia osapuolia velvoittava. Aloite sovitun yhteistyön toimeenpanoon on kirjastolla, eli kirjasto sopii konkreettisen toiminnan ajankohdat yhteistyökumppaneiden kanssa toimintakausittain.
- 3. Vakiinnutetaan toiminta kirjastoon ja laajennetaan sitä tarvittaessa esimerkiksi uusiin toimipisteisiin.** Kirjataan toiminnan perusteet ja tavoitteet sekä toiminnan sisältö ja sitä koskevat ohjeistukset, materiaalit ja mallit niin, että dokumentit ovat kaikkien kirjaston työntekijöiden saatavilla. Toimiva ratkaisu on esimerkiksi sähköinen vuosikello, josta aukeaa linkit materiaaleihin, yhteydenottoviestien pohjiin, uusille työntekijöille tarkoitettuihin perehdytyspaketteihin jne.

4. Kerätään edelleen havaintoja ja palautetta toiminnasta ja jatkokehitetään sitä tarvittaessa.

YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN TIETYN TAHON KANSSA VOIDAAN PÄÄTTÄÄ LOPETTA

- **Yhteistyön ehdottamisen yhteydessä:** Mikäli lukutaitoyhteistyöidean esittelypalaverissa ilmenee, että neuvottelukumppanilla ei vastoin oletuksia olekaan organisoitua toimintaa eikä sellaisia omia tavoitteita, joita voisi yhdistää kirjaston tavoitteisiin, lukutaitoyhteistyölle ei ole edellytyksiä.
- **Yhteistyön ideointi- ja suunnitteluvaiheessa:** Lukutaitoyhteistyölle ei ole tarvittavia edellytyksiä myöskään siinä tapauksessa, että yhteistyön toteuttamiseen tarvittavat käytännön mahdollisuudet puuttuvat tai toiminnan jatkuvuutta ei voida varmistaa.
- **Testaus- ja arviointivaiheessa:** On mahdollista, että lukutaitoyhteistyön testausvaiheessa törmätään johonkin sellaiseen, mikä tekee yhteistyöstä erittäin haastavaa. Osapuolilla voi esimerkiksi olla niin erilaiset työ- ja toimintakulttuurit, että jatkuvan yhteistyön rakentamiseen tarvittaisiin enemmän aikaa, keskustelua ja konkreettista yhdessä toimimista kuin on kohtuullisin ponnistuksin mahdollista. Tällaisessa tapauksessa on punnittava, kuinka paljon ollaan valmiita satsaamaan yhteisen ymmärryksen ja toimintamallin luomiseen. Idea systemaattisesta lukutaitoyhteistyöstä voidaan toki myös jättää kypsymään, ja sen työstämiseen voidaan palata myöhemmin.